

1955

1955. január 1.

Tito újévi üzenetéből: „A háború befejezése után hazánkban óriási nehézségeink voltak. Leküzdöttük őket, egységünkkel, képességeinkbe vetett hitünkkel és azzal a meggyőződésünkkel, hogy az út, amelyen haladunk, az egyetlen helyes út hazánk számára és népeink boldogabb jövőjének megteremtése felé. [...] Az országépítéssel járó szörnyű nehézségek ellenére a vezető emberek itt is gondoskodnak arról, hogy az építőmunkában kifejtett óriási erőfeszítések mellett minél elviselhetőbbé tegyék a dolgozó emberek életét, azaz gondot viselnek az emberekről. Ezt azért említem, mert a mi törekvéseinkkel is teljesen összhangban van, hogy minél jobban megkönnyítsük hazánk polgárainak további országépítő erőfeszítéseit, vagyis hogy életszínvonalunk mai lehetőségeinkhez képest fokozatosan emelkedjék. Ez megköveteli nyilván azt is, hogy a továbbiak során bizonyos mértékben csökkentjük iparosításunk és hazánk fejlődésének ütemét, de mély meggyőződésem szerint ma már elértük a fejlődésben azt a fokot, hogy ez a lassúbb ütem nemcsak hogy nem válik kárunkra, hanem módot ad arra is, hogy könnyebben elérjük kitűzött célunkat.”¹

Telefoninterjú Sinkó Ervinnel a *Magyar Szóban*: „Sinkó Ervin *Optimisták* regénye nemrégiben jelent meg szerbhorvát nyelven, magyarul pedig első kötete került az olvasók kezébe, nagy regényének második, zárókötete most van nyomdában. Mint ismeretes, Sinkó Ervin *Optimistákja* a húszas években íródott, azonban sem Nyugaton, sem Keleten, a Szovjetunióban, a bürokrácia világában nem láthatott napvilágot. Erre kértünk magyarázatot az írótól a bennünket összekötő telefonhuzalon át. Regényem – mondta – csak éppen ebben a Jugoszláviában jelenhetett meg, amelynek szellemi légköre lehetővé tette, hogy olyan könyv lásson napvilágot, amely szabadon beszél politikai problémákról, amelyek elválaszthatatlanok az emberi problémáktól. És mert

Jugoszlávia olyan ország, melyben elválaszthatatlanul egybeforr az emberi és a politikum, ezért jelenhetett meg a könyv csak nálunk.”

Sáfrány Imre párizsi naplójából: „Boldog újévet, Párizs! Egyedül ülök a Champs-Élysées-n, egy pazar kávéházban. Elfeketézttem azt a néhány frankot, amit indulás előtt magamhoz vettem. Egyedül vagyok. Gondolatban hazaszálltam. Talán csak otthon gondolnak rám. Boldog újévet, szülőhazám! Idejövet egy feketeség hívott. Mondtam neki, hogy nekem éppen úgy nincs pénzem, mint neki. Mért nincs? – kérdezte. – Mért nincs neked, te csacsi? – kérdeztem vissza magyarul. Persze nem értette, és továbblépegetett. Itt sokat rajzoltam. Boldog újévet, kiáltja valami a bárszéken. A párok megcsókolják egymást. [...] Hazamegyek, és a szállodámban berúgok a hazai szilvóriumból. Nem lehet így józanul, egyedül. [...] Hétfőn munkát kell valahol vállalnom. Legjobb lesz, ha K-nál kérdezősködöm. Felírom, hogy el tudjam sorolni, mire vagyok kapható. [...] Az egyik bulváron talákoztam egy idősebb párral. Magyarul beszéltek. Egy magyar vendéglőshöz utasítottak. A vendéglő magyar pincére egy magyar képkereskedőhöz küldött. Majd hétfőn bekopogok ehhez a Monsieur A.-hoz. [...] De az a... (itt néhány szót ki kell hagynom) azokat az ösztöndíjas urakat, akik havonta hetvenezer frankot költenek. Ja, be ki tudnék jönni mindössze húszból. Még mindenki talált itt valamit, mondta a bácsi a sugárúton, maga is találni fog, de nem lesz könnyű.”²

A budapesti *Szabad Nép* közölte Horváth Mártonnak, a magyarországi kulturális ügyek akkori egyik fő intézőjének a cikkét, amelyben rendkívül keményen elítélte Németh Lászlót *Petőfi Mezőberényben* című, nem sokkal korábban megjelent drámája miatt.³

1. Tito 10, 43. – 2. Sáfrány Imre: *Várnak az apostolok*. Újvidék, 1971, Forum, 16–20. – 3. Vekkerdi László: *Németh László alkotásai és vallomásai*

titkrében. Budapest, 1970, Szépirodalmi Könyvkiadó, 284., 385.

1955. január 3.

Az Újvidéki Rádió Nagyzenekeara a Szerb Nemzeti Színházban megtartotta első nyilvános hangversenyét Todor Szkalovszki szkopjei vendégkarmester vezényletével. A hangversenyen fellépett Szénási Károly Londonban élő újvidéki származású hegedűművész is, aki Mendelssohn hegedűversenyét adta elő.¹

Fehér Ferenc az Újvidéki Rádió *Művészet és irodalom* című műsorában a *Híd* legújabb számának tartalmát ismertetve megjegyezte: „Fennállása óta talán nem is adott ki hármasszámot a *Híd* szerkesztősége. A nyomdakülterheltsége – mondja a szerkesztő – most mégis erre kényszerített. A *Híd*-olvasó bizony jogos elégedetlenséggel tapasztalja, hogy az október–november–decemberi szám valójában nem is hármasszám, hanem csak épp olyan terjedelmes, mint általában egy-egy *Híd*-példány. Kétségtelen, hogy a szerkesztőségnek valamit tennie kell, hogy olvasói meglazult érdeklődését és ragaszkodását visszaszerezze.”

Ugyanott Korom Tibor arról tudósított, hogy a nagybecskereki Madách Amatőrszínház az évad első három hónapjában öt bemutatót tartott. Megjegyezte: „Ha az Amatőrszínház előadásainak színvonalát a zrenjanini [Nagybecskerek] Népszínház egykori Magyar Drámai Együttese előadásainak színvonalához viszonyítjuk, akkor némi hanyatlást állapíthatunk meg. [...] Ezzel szemben a Madách Amatőr Színház ideji repertoárja eszmeileg színvonalasabb az egykori hivatásos Magyar Drámai Együttes repertoárjánál. Míg például a Magyar Drámai Együttes a jelenkori hazai színműirodalomból egyetlen művet sem iktatott műsorába, az Amatőrszínház ebben az évadban két jelenkori hazai színművet is előadott (Miroslav Feldman *Sötét idők* és Braun István *A Magdics-ügy* című színműve). A Madách Amatőr

Színház az idei évadban is gyakran vendégszerepelt a bánáti magyarlakta falvakban és városokban, sőt olykor Bácskába is ellátogatott. A Begai járásban különösen népszerűvé vált, ezért a járás Népbizottságától nemrégiben pénzbeli támogatást is kapott. Szó van róla, hogy ezután minden Zrenjaninban bemutatott darabot Jaša Tomićon [Módos] is előad.”

1. ÚR, 1955. január 4.

1955. január 4.

Belgrádban megalakították a Jugoszláviai Lapkiadó Vállalatok Egyesületét. Az Újvidéki Rádió aznapi híradójában ismertetett Tanjug-jelentés szerint „Az egyesület a vállalatok termelésének növelését és jobb ügykezelését szorgalmazza. Az egyesület elnökévé Vljako Begovićot, a *Borba* igazgatóját, titkárává pedig Slobodan Nešovićot, a *JSZNK Hivatalos Lapjának* igazgatóját választották”. 11 tagú igazgatóbizottságának 5 tagú elnökségébe bekerült Rehak László, a *Magyar Szó* főszerkesztője is.¹

1. MSz, 1955. január 4. 1.; Avramović, Miodrag: *Srebrni jubilej SNJ 1945–1970*. Beograd, 1971, Savez novinara Jugoslavije, 320., 950.

1955. január 5.

Az Újvidéki Rádió *Esti híradója* a Tanjug jelentése alapján közölte, hogy „Hazánk és az Amerikai Egyesült Államok képviselői Belgrádban ma egyezményt írtak alá, amely szerint újabb búza és gyapot küldeményeket kapunk az amerikai terménytöbbletből,” és hogy „Ma délután Belgrádba érkezett Orwal Cook tábornok, az Egyesült Államok európai erőinek parancsnokhelyettese. Cook tábornok látogatásának célja megismerkedni a hazánknak nyújtott amerikai katonai segély kérdésével”.

Az Újvidéki Rádió *Kultúra és közművelődés* című műsorában Laki Mihály beszámolt a pancsovai járási Népbizottság Kultúr- és Közoktatási Tanácsa közművelődési bizottságának üléséről,

amelyen „a bizottság tagjain kívül részt vettek a kultúregyesületek járási szövetségének tagjai is. A népművelési bizottság ez alkalommal két alapvető problémával foglalkozott: a népművelődés és az írástudatlanság leküzdésének kérdésével. Elemezve az eredményeket és mulasztásokat a bizottság tagjai megállapították, hogy az eddigi munka egyoldalú volt. Némi eredmény csak a műkedvelés terén észlelhető, míg a könyvtárak és olvasótermek, valamint a különböző tanfolyamok háttérbe szorultak. Több községben a könyvtárak zárva vannak. Még kevesebb gondot fordítanak az olvasótermek rendbe hozására. Megtörtént az is, például Barandán, hogy az olvasóteremben vendéglőt nyitottak, mégpedig a helyi Népbizottság és a tantestület beleegyezésével. Itt természetesen a járási szervek beavatkozására volt szükség, mert a helyi szervek hasznosabbnak tartották a vendéglőt, mint az olvasótermet”.

1955. január 7.

Ljubomir Midić, az Újvidéki Rádió mitrovicai tudósítója az *Esti híradó*ban az ottani városi állami levéltár kedvezőtlen munkakörülményeiről beszámolva megjegyezte: „Ha az állami irattárakról akarunk szólni, kénytelenek vagyunk az első háború utáni esztendőkre gondolni, amikor az irattári anyagot lelkiismeret-furdalás nélkül szétcibálták, pusztították. Amikor rendkívül fontos okmányokat láthattunk a kofáknál, akik csomagolópapírnak használták, sőt a szemétdombokon is. Akkoriban előfordult, hogy különféle intézmények egész irattárát vagonszámra adták el hulladékpapírként. Az állami irattárakról szóló törvény meglehetősen rendet teremtett az irattári anyagok megőrzése terén, de ezek az anyagok gyakran most is pusztulnak még, csak ma kevésbé feltűnő módon. Most csak az idő foga rágja őket.”

1955. január 8.

Faragó László levele Sinkó Ervinnek: „Megkaptam könyvét és kéziratait,¹ és amint Corosi [Lucien Corosi, azaz Kőrösi László] elküldi az első fejezetet, azonnal hozzálátunk az elhelyezéséhez. Fejtő véleménye szerint is helyes lenne, ha elküldené Romain Rolland leveleinek másolatát; ez, véleményünk szerint, megkönnyítené az elhelyezést. Ezelőtt néhány órával hosszasan beszélgettem Manés Sperberrel. [...] Kissé elkeseredetten jöttem el tőle, mert közölte velem, hogy a náluk lévő kéziratokról az összes lectorok a legkedvezőbb véleményt adták, a baj csak az, hogy a téma politikával függ össze. És, mivel álláspontom nem egyezik meg a sztálini világszemlélettel, a kiadó, óvatosságból, (sohasem lehet tudni!...) habozik. Ugyanez a tapasztalatom volt Gallimard-nál [francia Gallimard Jeunesse Kiadó] is, ahova pedig Albert Camus személyesen vitte fel és ajánlotta kiadásra regényemet. Az úgynevezett »intellectuel milieu« ma itt pontosan azt a magatartást tanúsítja, mint Hitler idején, a háborút megelőző években. A koncentrációs táborok, a zsidók kiirtása, a szocialisták vagy a kommunisták kiirtása német ügy, és talán nem is igaz. [...] Sartre megírja a *Les Mains Salest*, majd öt perc múlva közli, hogy Moszkvában találkozott először a szabadság fogalmával. Coexistence, az az új jelszó, és azt hiszik, hogy ezt a francia irodalmi szalonokban fogják a legszabatosabban megfogalmazni és a szovjetnek előírni. A polgári kiadók kapkodják a francia sztálinisták kéziratát, és Gallimard vedett-je Aragon [Aragon, Louis]. Ma Párisban két újságot lehet csak olvasni, egyik a *Canard Enchaîné*, a másik Mendés-France félhivatalos lapja a *l'Express*. Az utóbbi egy nagyon értelmesen szerkesztett polgári lap, amely, az intelligens; mondjuk titói értelemben vett »coexistence-nak« a szócsové.”²

1. Az *Egy regény regénye* horvát nyelvű kiadása és magyar kézírata. – 2. Sinkó Ervin levelezése II., 52. 67–68.

1955. január 10.

Az Újvidéki Rádió közölte: „a Tanjug jelentése szerint Magyarország Külkereskedelmi Minisztériuma főigazgatójának vezetésével magyar gazdasági küldöttség utazott Rijekára, hogy megvitassa, lehetséges-e a rijekai kikötőn keresztül lebonyolítani Magyarország tengeri áruforgalmát.”

1955. január 11.

A Tartományi Közművelődési Tanács javasolta a Tartományi Végrehajtó Tanácsnak, hogy Újvidéken 1955 őszén nyílják meg a jogi, 1956 őszén pedig az orvostudományi kar.¹ Sztáncsics András ezzel kapcsolatban az Újvidéki Rádió *Esti híradójában* elmondta, hogy „a Vajdasági Végrehajtó Tanács Közoktatási és Kultúr tanácsának ülésén elhatározták: javasolni fogják Szerbia Képviselőházának, hogy az új jogi és orvosi fakultást Novi Sadon [Újvidéken] létesítsék. [...] Köztársaságunk területén három város versenyez az orvosi fakultásért: Niš, Kragujevac és Novi Sad. [...] A Közoktatási Tanács végül szubvenciót szavazott meg egy új irodalmi folyóirat számára, amelyet Vajdaság valamennyi nemzetiségéhez tartozó ifjú irodalmi törekvők indítanak meg.”

> **1955. július 1.**

1. MSz, 1955. január 12. 4.

1955. január 13.

Hatályba lépett a Jugoszlávia és a Német Szövetségi Köztársaság kormánya közötti egyezmény a másik állam polgárainak honosításáról való kölcsönös tájékoztatásról,¹ melyet a jugoszláv kormány 1954. október 28-án ratifikált.

1. SL FNRJ, 1955. július 15. 5. sz

1955. január 14.

Belgrádban aláírták az 1955. évi magyar–jugoszláv árucere-forgalmi és fizetési megállapodást, amely Magyarország részére az exportoldalon 7,3 millió dolláros, az importoldalon 6,4 millió dolláros volument irányzott elő, a

két oldal közötti különbözet a szállítási és egyéb költségek fedezésére szolgált.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; *Szabad Nép*, 1955. január 16.; MJK 1956, 13.

1955. január 22.

Budapesten megnyílt az értelmiség Kossuth Klubja.¹

Újvidéken megtartotta első ülését a Gyermekbarátok Egyesületeinek Tartományi Tanácsa által 1954 decemberében megalakított Gyermeksajtó- és Gyermekirodalmi Bizottság. Az Újvidéki Rádió beszámolója szerint „leginkább a gyermekoldalak anyagának minőségéről volt szó, mert ezek még mindig nem felelnek meg rendeltetésüknek. [...] A Novi Sad-i [Újvidék] Testvériség-egység Könyvkiadó Vállalat mellett például nem működik magyar nyelvű gyermekirodalmi tanács. [...] Ezenkívül a kisebbségi lapokról megállapították, hogy – különösen az utóbbi időben – gyengült a minőségük. Számos javaslat és határozat hangzott el, de ezek közül az egyik legfontosabb, hogy a gyermekirodalmárok tartományunkban nemzetiségre való tekintet nélkül együttesen lépnek fel a gyermekek számára rendezett irodalmi estéken. Hisszük, hogy ily módon felkeltik a gyermekek érdeklődését a jó írók és a jó könyv iránt. Ezenkívül várhatjuk, hogy többnyelvű gyermekirodalmi sorozatot indítanak a vajdasági gyermekek részére.” (Florica Ștefan)²

1. A forradalom előzményei 1987, 179. – 2. ÚR, 1955. január 24.

1955. január 23.

Az Újvidéki Rádió *Esti híradójában* Herceg János így számolt be a Szerbiai Írók Egyesületének [Szerb Írószövetség] közgyűléséről: „Az új vezetőséget az idén úgy választották meg, hogy 22 jelöltet bocsátottak szavazásra, s abból 11 került megválasztásra. A jelöltek között egy

vajdasági magyar író, Majtényi Mihály is szerepelt. Persze nem választották meg. Lényegesen kevesebb szavazatot kapott, mint az előtte járó tizenegy. Ezen nem kell és nem szabad csodálkozni. A kisebbségi írók a fővárosban még nem eléggé ismertek. Az az egy-két könyv, ami magyar íróktól szerb nyelven megjelent, nem kaphatta a siker szárnyára a vajdasági magyar írókat. A jelölés ebben az esetben inkább az egyesület megbecsülését fejezte ki a vajdasági magyar írók iránt. Lehetne vitatkozni róla, hogy fontos-e a vajdasági magyar írók képvisellete Szerbia íróinak egyesületi vezetőségében. Szerény véleményünk szerint nem fontos. Az írónak – mint mondtuk – munkája adja meg a jelentőségét, alkotása, amelyet nem lehet összetéveszteni az egyesületi tevékenységgel. Ha viszont más szempontból vizsgáljuk meg a kérdést, ha Oto Bihalji-Merin egyik felszólalására hivatkozunk, amelyben ez a nagy kultúrájú szerb író azt a kijelentést tette, hogy a vajdasági magyar írók tehetségben, műveltségben és alkotókedvben semmivel sem maradnak el a szerb írók mögött, akkor annak a Majtényi Mihálynak mint a legidősebb és legtekintélyesebb magyar írónak igenis ott lett volna a helye a tizenegy között. S ezen könnyű lett volna segíteni. Nem kellett volna más, mint az, hogy a vajdasági írói szakosztály szavazással kiküldje a maga magyar képviselőjét a vezetőségbe. Ilyenformán Szerbia íróinak egyesülete valóban érvényt szerzett volna szeretetének és megbecsülésének, melyet a jelöléssel kifejezésre juttatott. Ismételjük azonban, hogy a magyar vezetőségi tag kimaradása csöppet sem befolyásolja bizalmunkat az új vezetőség iránt. Eddig is megkülönböztetett tisztelettel bántak velünk, s hisszük, hogy ez a viszony ezután sem változik. Ahogy az Írók Egyesülete nem tesz kivételt beérkezett és a siker tündöklő fényéből kimaradt írók között, mert csak tagokat ismer, úgy nem tesz kivételt a területén élő kisebbségi írókkal sem.”

A műsor arról is beszámolt, hogy „a pancsevói Petőfi Sándor magyar kultúregyesület

[Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesület, Pancsova] vezetősége a napokban megtartott ülésén elhatározta, hogy vendégül látja Dél-Bánát egyik legjobb román népi táncsoportját. A választás az uzdini román kultúregyesület táncsoportjára esett. A román kultúregyesület szívesen eleget tett a meghívásnak, és így vasárnap délután a kultúregyesület táncsoportja Pancsevón vendégszerepel”. Az uzdini Román Műkedvelő Egyesület a pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesület meghívására népdalokkal és táncokkal vendégszerepelt Pancsován.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 65.

1955. január 24.

A belgrádi törvényszék ötös tanácsa ellenséges propaganda kifejtésének vádjával Milovan Đilast másfél évi, három évre felfüggesztett börtönbüntetésre ítélte, mert a *New York Times*nak adott interjújában bírálta a jugoszláviai politikai állapotokat, és az ellenzéki politikai párt létrehozásának szükségességét hangoztatta. Ugyanakkor Vladimir Dedijert hat hónapi, két évre felfüggesztett börtönbüntetésre ítélte.¹

Herceg János írta az Újvidéki Rádió *Művészet és irodalom* című műsorában: „Nemrég egy irodalmi pályázattal kapcsolatban szólalt meg a fiatalok sérelme, most viszont egy ifjú kritikus panaszkodik, hogy nem közölték bírálatát egy regényről, mert hát még fiatal. Hát még mindig a bajusz és a szakáll számít a bírálatnál?! – kiáltja elkeseredve az elutasított bíráló. Fiatalembernek nem lehet helyes irodalmi véleménye? [...] Védelmünkbe kell vennünk a fiatal bírálót még akkor is, ha téved, ha ama regényről szóló kritikájának szempontjai nem mindenben helyesek. De a bírálatot már régen megfosztották megfellebbezhetetlen ítélőszéki súlyától. Azonkívül egy bírálat jelentősége mindig a bíráló személyétől is függött. Persze a leírt szó ódiúmat bizonyos mértékig a lap szerkesztőségének is viselnie

kell, csakhogy – s ebben a fiataloknak igazuk van – itt a részarányt nem szabad elvéteni. Kritikusunk a maga művében azt kifogásolta egy nemrég megjelent vajdasági magyar regényben, hogy az osztályfelfogást jelző fekete-fehér folatok kontúrjait a szerző kissé túl élesen rajzolta meg. Egyébként elismeréssel szolt az író mesélő tehetségéről, elbeszélői hangjáról, epikai erejéről, alakjainak életességéről, a fent említett hibáival együtt a legérdekesebb vajdasági magyar regénynek mondta. A regény szerzőjének tehát minden oka megvan sajnálni, hogy a szóban forgó bírálólat nem látott napvilágot, annál is inkább, mert regényét egyébként a kutya sem ugatta meg. Nem szolgálhat számára vigasztalásul az a tény sem, hogy a vajdasági magyar irodalomkritika már réges-régen téli álmát alussza, s így munkája elhallgatásával nem érte kivételes elbánás. De vele együtt szót kell emelnünk a túlzott szerkesztői szigor ellen, amely a kritika természetes megnyilatkozását akadályozni igyekszik. Nem lehet preventív szempont, hogy a fiatal embereknek nincsen meg a kellő járatosságuk, a megfelelő olvasottságuk és tapasztalatuk, s így bírálatukban, mint a sanda mészáros, nem mindig oda ütnek, ahova néznek. Néhány évvel ezelőtt éppen a fiatalok vitája vitt egy kis pezsgést az irodalmi életbe. A fiatalok bátorsága és megalkuvást nem ismerő lelkesedése, az irodalom tisztaságába vetett hite mozgalmassá, elevenné tette a vajdasági magyar irodalom berkeit. Igen, elhangzottak helytelen vélemények, de a fogalmak sokkal inkább tisztázódtak, mint ahogyha ezek a vélemények lappangva terjedtek volna tovább, mint a rejtett erdei tűz.”

1. MSz, 1955. január 25. 2.; január 26. 6.; Đilas, Aleksa: *Hronologija života i rada Milovana Dilasa*. Beograd, 2007.

1955. január 26.

Marjai József fogadta Soldatić [Soldatić, Dalibor] jugoszláv követet, aki közölte: „Szeretne tőlem választ kapni arra, lenne-e a magyar kor-

mánynak kifogása az ellen, hogy Gavrilovicstól küldjék Budapestre kereskedelmi tanácsosként, mert ha nem, akkor erre ő javaslatot tenne. Nem szeretné, ha esetleg a beutazási kérelmét visszautasítanánk, azért veti fel előzetesen a kérdést. Gavrilovics mellett Polkic harmadtitkár dolgozna, aki már egy ideje Budapesten van. Azt válaszoltam, hogy véleményem szerint nem lesz ellenvetésünk Gavrilović Budapestre küldése ellen. [...] Megjegyzem, hogy az eddig megtalált adatok szerint Gavrilovics 1947 májusától volt Budapesten mint ker. attaché (addig a SZEB melletti jugoszláv delegációban működött) és 1948-ban ki lett utasítva.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00739-1-1955.

1955. január 27.

Az SZVT Közoktatásügyi Bizottsága határozatot hozott a Szövetségi Oktatási Intézet létrehozásáról.¹

Bajmokon Jedinstvo–Egység néven egyesítették az addig önállóan működő Dózsa György magyar nyelvű és Žarko Zrenjanin szerbhorvát nyelvű művelődési egyesületet. „Az egyesületek egyesülésének szükségességéről szóló jelentést szerbhorvát nyelven Ljubinko Ižipac, magyar nyelven Pénzes Mihály tanító olvasta fel. Mindketten egybehangzóan hangsúlyozták: mint ahogyan a tanügyben végrehajtották a reformot, azt hasonlóképpen meg kell tenni a kultúrában is. Eddig az egyesületeknek nemzetiségi színezetük volt, mert nemzetiségi alapon jöttek létre. Az egyesítéssel más célok mellett szükséges nemzetünket és nemzetiségünket megtanítani a testvériség–egységre, a közös munkára és az együttélésre a további boldogulás miatt; megtanítani mindarra, amiért hazánk a második világháború alatt az új Jugoszláviáért milliós emberáldozatot hozott.”²

1. MSz, 1955. január 28. 4.; Bondžić 2008, 410. – 2. Mojzes Antal: *Bajmok művelődési krónikája II*. Újvidék, 1993, JMMT, 13. A szerző az alakuló ülés jegyzőkönyvét részletesen ismerteti.

1955. január 28.

A pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesület értesítést kapott a Városi Kultúrtaánástól, hogy a Közművelődési Egyesületek Szövetsége alakuló gyűlését > **1955. február 9-én** tartják meg.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 65.

1955. január 29.

A *Magyar Szó* cikke szerint Nagyikindán „nemrégén értekezletet tartott a József Attila [József Attila Kultúregyesület] vezetősége és műkedvelő alosztálya. Hosszabb vita után úgy határoztak, hogy az egyesület műkedvelői önállósodnak, amatőrszínházzá alakulnak. [...] Elhangzott olyan vélemény is, hogy mivel már létezik szerb nyelvű amatőrszínház, a létesítendő magyar amatörgárda egyesüljön a szerb színházzal, és közösen használják épületüket”. A cikk megjegyezte: „Anyagiakon múltott, hogy ezidáig nem lehetett magyar amatőrszínházat létesíteni. Most ez az akadály is eltűnt, mert a városi és járási népbizottság anyagi támogatást ígért a létesítendő magyar amatöregyüttesnek.” Sztáncsics András az Újvidéki Rádió *Esti híradójában* így számolt be a nagyikindai magyar nyelvű amatőr színház megalakulásáról: „E hét elején fontos megbeszélést tartottak a kikindai József Attila kultúrkörben, amelyen elhatározták, hogy a műkedvelő szakosztály kiválik az egyesület kötelékéből, és ezentúl mint önálló kultúrintézmény, mint magyar nyelvű amatőrszínház működik. A műkedvelők és az egyesületi vezetőség közös megbeszélésén részt vettek a Kommunista Szövetség járási vezetőségének képviselői is. Az amatőr színház megalakítása nem következett be váratlanul. A műkedvelők köreiből már jó ideje folytak az előkészületek az önállósulásra, mert a színjátszó szakosztály a kultúrkör nyújtotta lehetőségeket túlnötte, és ott tovább nem fejlődhetett. Az ülésen igen heves vita folyt. Voltak, akik azért aggódtak, nem lankad-e el a munka a József Attila többi szakosztályában, ha a legtevékenyebb

csoport kiválik. Mások hangoztatták, hogy a súrlódások az egyes szakosztályok között nem nyújthatnak okot a műkedvelők kiválására, mert az ilyen súrlódások hozzátartoznak az egyesületi élethez. A többség más véleményen volt. Maniša Vojvodić, a járási komitétitkár felszólalásában csatlakozott a többség véleményéhez, és utalt arra, hogy a legfontosabb szempont a közönség kultúrigénye. Ha a kikindai és a Kikinda környéki magyar anyanyelvű közönség magasabb színvonalat kíván, és ha a magasabb színvonalat biztosító önálló amatőr színházhoz megvannak az előfeltételek, akkor nem szabad tétovázni, hanem meg kell alakítani az önálló magyar nyelvű színházat. Vojvodić elvtárs a továbbiakban kijelentette, hogy azt az anyagi támogatást, amelyet a közönség, a járás a meglévő szerb nyelvű amatőr színháznak nyújt, megadja a magyar színháznak is. Dukić Milan, a járási vezetőség szervezőtitkára és szkupstinaei képviselő felszólalásában kiemelte, hogy a szocialista kultúra felöleli mind a szerb, mind a magyar kultúrértékeket, és az ilyen értékek ápolása, népszerűsítése építő, szocialista kultúrmunka. Senki ebben az országban nem veszélyezteti egy-egy nemzetiség kulturális értékeit és kultúréletét, így tehát senkinek sincs oka arra, hogy aggódjék a magyar vagy a szerb kultúra miatt a szocialista Jugoszláviában. Az ilyen értékeket csak a reakciós erők veszélyeztetik, akiket pedig a törvényre és társadalmi erejükre támaszkodva leküzdenek a haladó erők. A két amatőr színház egyesítését a képviselő korainak tartja, és úgy véli, ahhoz meg kell érnie a feltételeknek, még fejlődnie kell a köztudatnak. Dukić elvtárs a jelenlevők hangos helyeslése mellett javasolta, hogy ne nyújtsák a vitát, hanem térjenek rá a szavazásra. A jelenlevők túlnyomó többsége, egyetlen egy szavazat ellenében, megszavazta az amatőr színház megalakítását.”

1955. január 30.

Majoros Péter az Újvidéki Rádió *Falumsorá-*ban feltette a kérdést, „a termelőszövetkezetek

tagjai vannak-e előnyösebb helyzetben, vagy pedig a magántermelők. Legutóbb egy Bačko Petrovo Selo-i [Péterréve] szövetkezeti tag vetette fel a kérdést, és szerinte úgy tűnik, mintha a magántermelők lehetőségei ma kedvezőbbek lennének, mint a szövetkezeteké, s így azután a jövedelmük is nagyobb, mint a szövetkezeti tagoké. [...] A kötelező beszolgáltatás, a vetési terv központi meghatározása és a jövedelem szerinti megadóztatás idején még nagyon könnyű volt meghatározni, hogy melyik szektor van előnyösebb helyzetben. De ezeknek a megszüntetésével és a kataszteri megadóztatás bevezetésével már egészen más lett a helyzet. Mezőgazdasági termelőink teljesen szabad kezűk kaptak a gazdálkodásban, és hogy ki milyen jövedelmet biztosít magának, az majdnem kizárólag a termelőtől, illetve a munkaközösségtől függ. A különbség azonban éppen a lehetőségek kihasználásában van”.

1955. január 31.

Kurimszky Sándor belgrádi magyar követ arról értesítette a Központot: „Az utóbbi időben egyre gyakrabban fordul elő, hogy egy-egy szökevény, »emigráns« – kik 1948 után illegálisan jöttek át Magyarországról jugoszláv területre – felkeresi követségünket és kijelentik, hogy megbánták korábbi tettüket, és szeretnének visszamenni Magyarországra családjukhoz. Valamennyien elmondják, hogy a jugoszláv hatóságoktól ígéretet kaptak, mely szerint jugoszláv részről nem gördítenek semmi akadályt Jugoszláviából való távozásuk útjába, akár nyugat felé, akár hazájukba kívánnak visszatérni. A követségünkön bent járt személyek, mind mint politikai emigránsok szerepelnek Jugoszláviában, azonban ez ideig egyetlen olyannal ezek közül nem találkoztunk, akik akár Magyarországon, akár Jugoszláviában aktív politikai tevékenységet fejtettek volna ki országuk ellen. Akiket ily módon megismertünk, vagy mint katonák követtek el – különböző, nem politikai okok miatt – hazaárulást,

vagy családi körülményeik, kalandvágyaik, gazdasági bűncselekményeik elkövetése miatt szöktek át Jugoszláviába. Ezek a személyek, illetve a Jugoszláviában élő magyar politikai emigránsok – kivéve a kevés, valóban politikai emigránst – a legutóbbi időig állandóan azzal a gondolattal foglalkoztak, hogy minél előbb elhagyhassák Jugoszláviát, hogy nyugat felé tovább tudjanak menni. Ehhez természetesen nagyban hozzájárult az, hogy Jugoszláviában megélhetésük rendkívül nehéz és körülményes volt. Az utóbbi időben azonban egyre jobban kezdenek Magyarország felé fordulni, illetve azzal a gondolattal foglalkoznak, hogy az új körülmények folytán talán visszatérhetnek hazájukba. Ezt a bennük végbement irányváltoztatást nagyban elősegítette azon ténynek a megismerése, hogy a Bolgár Népköztársaság kormánya minden olyan személynek, aki hajlandó Jugoszláviából hazájába visszatérni, amnesztiát ad, és már elterjedt annak is a híre, hogy ily módon sok bolgár »emigráns« visszatér hazájába. Ez a hír megfelel a valóságnak, mint arról a bolgár követség diplomatáitól értesültünk. A másik tényező pedig, amely rendkívüli mértékben kihatott az »emigránsokra«, a jugoszláv hatóságok megváltoztatott álláspontja, illetve hogy korábbi gyakorlatukkal ellentétben kijelentették hajlandóságukat arra vonatkozóan, hogy kiengedjék Jugoszláviából az idegen »emigránsokat«. A január 14-i Külügyi Államtitkárság sajtóértekezletén, Draskovics szóvivő az újságírók azon kérdésére, hogy – megfelel-e a valóságnak, hogy az 1948 után a kelet-európai országokban menekültek közül egyesek most visszatérnek Jugoszláviába – az alábbiakat válaszolta: »egyes esetekben bizonyos személyek visszatérnek. Ez legutóbb megmutatkozik a Bulgáriába, Magyarországra és Romániába menekültekre«. A továbbiakban pedig kijelentette: »Jugoszlávia és az érdekelt országok általánosságban megtárgyalták a fenti országokban lévő jugoszláv állampolgárok hely-

zetének kérdését. Ezzel kapcsolatban arra az elvi álláspontra helyezkedtek, hogy a menekülteknek lehetővé kell tenni, hogy visszatérjenek hazájukba, ha akarnak. A jövőben is ebből az elvből kiindulva oldjuk meg ezt a kérdést.« Miután a követségünknek nincs tudomása arról, hogy ilyen kérdéstről Jugoszlávia Magyarországgal is tárgyalt volna, ezért kissé meglepett bennünket Draskovics határozott ilyen irányú kijelentése. [...] Tekintettel a kérdés jelentőségére, és a kérdésben meglévő tájékoztatásunkra, kérünk a lehetőség szerint mielőbbi tájékoztatást, hogy ezután annak megfelelően foglalkozhassunk az ilyen ügyekben.»¹ > **1955. április 16.**

Az Újvidéki Rádió *Esti híradója* közölte a Tanjug jelentését: „A Szerb Népköztársaság Kultur- és Közoktatási Tanácsa ma Belgrádban ülést tartott. Egyebek között új tanterveket fogadtak el a gimnáziumok hetedik és nyolcadik osztályának részére. A terv szerint csökkentik az órák számát, és egyes tantárgyakat összevonnak.”

1. MOL XIX-J-1-j-30d-002056-1955.

1955. január

Balla László elnök a Szabadkai Városi Népbizottság Közművelődési Tanácsának ülésén beszámolt az Aranđelovacon megtartott megbeszélésekről, amely nyomán határozatot hoztak az iskolareformmal kapcsolatos teendők széles körű megvitatásáról.¹

1. MSz, 1955. január 21. 4.

1955. február 2.

Az Újvidéki Rádió *Közművelődés és kultúra* című műsorában Sztáncsics András arról értekezett, hogy mit hozhat a kommunális rendszer akkor zajló bevezetése kulturális téren: „Ha valaki Vajdaság vidékeit járja, rendkívül szembeütő az az egyenetlenség, ami a kultúr munka színvonalában megmutatkozik. A vajdasági települések nem egyöntetűek anyagi szempontból sem. [...] érdekes körülmény azonban, hogy a kétfajta

ingadozás nem okvetlen párhuzamos, illetve hogy a gazdagabb falu, a szociális problémáktól mentesebb helység nem okvetlenül az, amely élénkebb kultúrérettel is dicsekedhet. Ha ellátogatunk Szajánba és megtekintjük a könyvtárat, tapasztaljuk, hogy ott olyan könyv, amely a közönség érdeklődésére számíthat, alig akad. Megtaláljuk a kis igénytelen könyvszekrény polcán lovag X. Y. könyvét a sport- és párbajvívás alapismereteiről, tehát a koriander- és kamillatermelők között a kötözködők most már protokollszerűen intézhetik lovagias ügyeiket. [...] A román határ mentén fekszik Nakovo [Nákófalva]. Nyüzsög az élet az iskolákban és a közművelődés más berkeiben. Pedig Nakovónak egyelőre sem vasútja, sem más állandó közlekedési kapcsolata a külvilággal. És a Boszniából telepített lakosság a nyolcosztályos iskola 22 tagozatában iskoláztatja gyermekeit. Iskolakerülés itt alig fordul elő, és az iskolák gazdagon felszereltek tanszerekkel és kabinetkellékekkel. [...] Az egyenetlenség a kultúra terén onnan is származik, hogy egyes helyeken az erre hivatottak nem tettek meg minden tőlük telhetőt ennek az ügynek érdekében, mert talán a kultúrát nem tartották létkérdésnek, egy kicsit még mindig fényűzésnek. A lényeg mégis abban rejlik, hogy egyes falvak káderek tekintetében hátrányban vannak más községekkel szemben, a megoldást ezen a téren is csak a kommunák hozhatják meg, különösen ha a kommuna határvonalainak meghúzásában tekintetbe veszik ezt a mozzanatot is.”

Ugyanott Herceg János a német kritikusoknak az absztrakt művészetről folyó vitáját ismeretve megjegyezte: „Mindenesetre igen jellemző, hogy az absztrakt művészet létjogosultságát éppen Németországban vitatják az utóbbi időben mind hevesebben. Mert a semmit sem ábrázolás enyhén szólva ferde képzőművészeti elve sehol a világon nem lett annyira általános – még Párizst is beleértve a maga 40 000 festőjével –, mint Nyugat-Németországban. Érthető hát, hogy nemcsak a jó ízlés és az egészséges képzőművé-

szeti igény, de a művészet általános törvényei nevében is küzdeni próbálnak a merőben beteg felfogás ellen. De az is érthető, hogy a képzőművészetnek ez a már felelőtlenséggel határos szabadossága éppen Németországban tört fel olyan erővel, hogy azt már-már egy kisebbfajta művészi forradalomnak is nevezhetnénk. Mint ismeretes ugyanis, Hitler 12 évi uralma alatt nemcsak az emberi szabadságjogokat nyirbálta meg, de erőszakos kézzel nyúlt bele a művészi alkotószabadságba is. A rövid életű Harmadik Birodalomban a hideg klasszicizmus, a józan akadémiai felfogás lett a hivatalos művészi irány, s minden, ami eltérést jelentett a beidegzett festői látásmódtól, a szokványos képzőművészeti előadástól, megkapta a megszegyenítő és a kiátkozással egyenlő bélyegét: »entartete Kunst«. [...] Közel tíz éven át senki se merte használni Nyugat-Németországban a rossz emlékű meghatározást, hogy »elfajult művészet«. A realizmus szó se volt már szalonképes. [...] Nem mindenki nemzeti szocialista vagy Zsdanov [Andrej] híve, aki a realizmus nevében merészel felszólalni ebben a vitában.»

1955. február 4.

A Tartományi Kultúr- és Közművelődési Tanács ülésén közölték, hogy Vajdaság lakosságának több mint 11%-a írástudatlan, a körülbelül 500 000 földművelő közül pedig 150 000 semmilyen iskolai végzettséggel nem rendelkezik. Mindezerért a tanács úgy döntött, hogy egy szakosított tartományi közművelődési szervet létesít.¹

1. MSz, 1955. február 5. 4.

1955. február 5.

Az újvidéki József Attila Kultúregyesület műkedvelő csoportja bemutatta Kapocs Anna *Mende-monda* című vígjátékát.¹

ÚR, 1955. február 7.; Bálint István: Ösbemutató a műkedvelő színpadon. Kapocs Anna „Mende-monda”-ja Novi Sadon. *Híd [Műkedvelő Színpad]*, 1955. 2. 93.

1955. február 6.

Zentán a Közéleti és Művelődési Dolgozók Klubjában megnyílt a helyi amatőr festők kiállítása.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.; Zentai Művésztelep, 1980, 67.

1955. február 7.

Az Újvidéki Rádió *Irodalom és művészet* című műsorában Fehér Ferenc úgy értékelte, hogy a topolyai Járási Magyar Népszínház „Matija Poljaković *Napraforgók* című színművének minapi bemutatójával újabb jelentős lépést tett művészi fejlődésének útján, és bizonyoságot arról, hogy a mai hazai színmű különleges és újszerű feladatait is sikerrel képes megoldani. [...] a széthulló polgári társadalomnak egy-két jellegzetes embertípusát mutatja be a társadalmi változások kezdetén: Bertics Péter ügyvéd és családja jellegzetes képviselői azoknak a társadalmi típusoknak, akik vesztett osztálypozícióik romjain mindenre készek, de főleg képmutatásra, színlelt odaállásra a néphatalom mellé”.

Ugyanott Sztáncsics András arról számolt be, hogy az újvidéki József Attila Kultúregyesület műkedvelő csoportja bemutatta Kapocs Anna *Mende-monda* című vígjátékát: „A szombat esti bemutatót élénk érdeklődés előzte meg, ami annak is tulajdonítható, hogy a fiatal és tehetséges Novi Sad-i [Újvidék] színpadi munkásnak ez nem az első színpadi műve. Mint ismeretes, *Kinek van igaza?* című darabja nagymértékben meghódította a vajdasági műkedvelő színpadot. A *Mende-monda* pletykálkodó szomszédasszonyokról szól, és témája alkalmas arra, hogy a nézőtérre vonzza polgártársainkat. Az életnek olyan mozzanatait viszi színre, amelyek nem állnak távol mai és mindennapi életünkötől. A szerző nem hatol ugyan a társadalom vagy a lélek mélységeibe, s a darabról nem állíthatjuk, hogy abban egyénileg megkülönböztetett, individualizált személyiségeket látunk. A felületen való mozgást azonban itt meg lehet és meg is kell

bocsátani, mert a szerző nyilvánvalóan nem is indult olyan igényekkel, amelyeket alkotásával ne elégitett volna ki. A József Attila Kultúregyesület drámai együttese nyújtotta bemutató nem domboríthatta ki a darab valamennyi előnyét. Nyilvánvaló, hogy mesteribb rendezés, a párbeszédeken ejtendő kisebb korrektúrák és a szereplők odaadóbb munkája komolyabb művészi élvezetet nyújthat a *Mende-monda* előadásában. [...] A közönség az előadást lelkes és talán túl gyakori tapsintervenciókkal honorálta.”

1955. február 9.

Az Újvidéki Rádió *Népoktatás és kultúra* című műsorában Ion Marcovicean, a román szerkesztőség munkatársa a kisebbségi könyvkiadók támogatásának aránytalanságaira hívta fel a figyelmet a következőképpen: „Ha csak felületesen is nézzük a nemzeti kisebbségek könyvkiadási terveit, láthatjuk, hogy aránytalanságok vannak a kért és jóváhagyott megtérítési összegek között. Ez a különbség a legszembetűnőbb a Novi Sad-i [Újvidék] Testvériség–egység Könyvkiadó Vállalat igénylésénél, de – ha kisebb arányban is – hasonló a helyzet a Bački Petrovac-i [Petrőc] Kultúra, a verseci Libertatea és a Rusko Selo-i [Kisorosz] Ruske Slovo Kiadóvállalatok igénylésénél is. A különbség nem annyira a jóváhagyott teljes összegnél szembeötlő – hiszen magyarok aránytalanul nagyobb számban élnek a Vajdaságban, mint szlovákok és románok, s így természetesen igényeik, szükségleteik is jóval nagyobbak – hanem az egyes könyvek összköltségeinek kiszámításában, illetve árvetésében. Miről van szó? A Testvériség–egység Könyvkiadó Vállalat könyveinek összköltsége ívenként 12, sőt 14 000 dinárra rúg, míg a Kultúra és a Libertatea legfeljebb 7000 dináros honoráriumot fizethet ívenként a szerzőnek. S ez – természetesen – nem vált ki jó hatást a szlovák és román szerzők között. Mert, ha abból indulunk ki, hogy »az irodalmat ápolni kell« szlovák és román nyelven is, s ha ezeken a nyelveken is az általános jugo-

szláv szemszögből értékelik az írókat és irodalmi műveket, vagyis ha csak jó és értékes műveket adunk ki – akkor ez a különbségtétel logikátlan és káros. Vegyük Mihai Avramescu példáját. *Elvesztett ifúság* című regényéért 7000 dinárt kapott ívenként szerzői tiszteletdíj fejében. A Novi Sad-i Testvériség–egység ez évi tervében szerepel Avramescu regényének magyar nyelvű kiadása is. Erre ívenként 10 000 dinárt irányoztak elő fordítói tiszteletdíjként. Mit jelent ez? Valószínű, hogy a fordítás nem lesz jobb minőségű, mint a regény eredetije, ellenben a Novi Sad-i kiadónak több a pénze, s nagyobb megtérítést kap az egyes könyvek után. Vagy más példa: a Testvériség–egység Kiadó a régi terv szerint (amit ugyan nem hagytak jóvá, de azért példaként megemlítjük), egyszóval a régi terv szerint Szirmai Károly 15 íves és 2000 példányra tervezett regénye költségeinek megtérítésére 450 000 dináros pótlást kért. Ugyanakkor a román kiadó egy ugyancsak 2000 példányra tervezett, 13 íves regény kiadására mindössze 140 000 dinár megtérítést kért. Vagy, amíg a szlovák kiadó Pavel Mučai ötíves gyermekverskötetének 2000 példányban való kiadására mindössze 110 000 dináros regresszért folyamodott, addig a Testvériség–egység Kiadó Zákány Antal [Zvertyel Antal] négyíves verseskötetének ugyancsak 2000 példányos kiadásához 200 000 dinár pótlásért folyamodott. Mindez természetesen meglátszik a könyv eladási árán is. A magyar könyvek jórészt drágábbak, pedig a szlovák és román nyelvű kiadóknak csak régimódi, kézi szedékes nyomdagépeik vannak, míg a Testvériség–egység szedőgépei korszerűek, tehát nyomdaköltségeik is kisebbek. Körülbelül ugyanez az eset a fordításokkal is. Míg Seliškar *Ezüst Sirály* [Seliškar, Tone: Kék Sirály] című hétíves művének 2000 példányban való magyar kiadásáért a Testvériség–egység 200 000 dináros regresszért kért, addig Eric Hesselberg *Kon-tiki és én* című művéhez a szlovák kiadó csak 120 000-et. Maupassant novelláinak román nyelvű kiadásáért a Libertatea mindössze 65 000-es

költségmegtérítést igényelt (8 ív, ezer példány). Hogy ne is említsük, mekkora összegeket költ a Novi Sad-i [Újvidék] magyar nyelvű kiadó a különféle recenziókra és lektorálásokra. Írásomban külön említem a példányszám kérdését. A románok és a szlovákok is a legtöbb művet átlag 2000 példányban nyomtatják, akár csak a magyarok. A Testvériség–egység egyes műveket még ezernél is kevesebb példányban ad ki, ami a szlovák és román kiadónál egyáltalán nincs gyakorlatban, mivel tudják, hogy a kevesebb példányszámú kiadványok költségei nagyobbak, tehát nagyobb megtérítést is kell rá kérniük. Ennek a következménye, hogy – mivel a szlovákok és románok száma körülbelül egy tizede a magyarokénak itt a Vajdaságban – a román és szlovák nyelvű könyvek éveken át hevernek a könyvkereskedőknél, s ez megnehezíti, sőt lehetetlenné teszi a kiadóvállalatok munkáját, mivel a hitelkeretek »befagynak« (mint ez a Libertatea esetében meg is történt). Nem volna jobb, ha nagyobb regresszt biztosítanának a kisebb példányszámú könyvek kiadására? Ezáltal hamarabb eljutnának az olvasóhoz, míg az eladatlanul maradt könyvek után járó adósságokat nem kellene a társadalom, a közösség kárára törölni.”

Pancsován megtartották a Közművelődési Egyesületek Szövetsége [Savez kulturno-prosvetnih društava] városi szervezetének alakuló közgyűlését. > **1955. január 28.**¹

1. Földessy összeáll. 1972, 65.

1955. február 11.

Tito visszatért majd két hónapos (> **1954. december 16.**) dél-ázsiai körútjáról, amelyen megalapozta az el nem kötelezettség mozgalmát. Rijekában több mint százezer ember előtt mondott beszédében kijelentette: „Számunkra a meglátogatott országokban való tartózkodás felfedezés volt, mert ugyanolyan helyzetet láttunk, mint amilyen nálunk volt és van. Az emberek ott is nagy erőfeszítéseket tesznek azért, hogy

kiemelkedjenek az elmaradottságból. Valódi szerencse, hogy kapcsolatot sikerült teremteni velük.”¹

Kurimszky Sándor belgrádi követ tájékoztatta a Központot arról, hogy dr. Bacskulin József, a zentai kórház gyakorló orvosa – anyja beutazási kérvénye ügyében a követségen járva – elmondta: az elmúlt évben végzett a zágrábi egyetem orvosi fakultásán [...] ezután a zágrábi magyar egyetemisták és az Ady Endre kultúrkör [Ady Endre Magyar Kultúrkör] nehéz helyzetéről beszélt. Elmondta, hogy az elmúlt évben már 300 főre emelkedett a zágrábi magyar egyetemisták száma. (Itt megjegyezte, hogy már Szarajevóban is kb. 90 magyar egyetemista van együtt.) Ez a népes tábor igen lelkes és egységes fiatalokból áll, akik nagy érdeklődést tanúsítanak Magyarország fejlődése és eredményei iránt, de különösen érdeklődéssel figyelik a magyar sport minden eredményét [...] Megemlítette, hogy az elmúlt hónapokban létre akarták hozni a zágrábi magyar egyetemisták kultúregyesületét, de kérelmüket durván elutasították azzal, hogy az frakció lenne az egységes Népi Ifjúsági Szövetség kebelén belül. Így a magyar egyetemisták az általános Ady Endre Magyar Kultúrkörbe szorultak, amely ugyan már évtizedek óta fennáll, de miután soha semmiféle támogatást nem kaptak, így nagyon szegények. Még egyesületi helyiségüket is maguk teremtették meg valamilyen istállófélet átalakítva. Bacskulin itt megemlítette, hogy egyetemistatársaival együtt minden szabad idejüket az átépítéssel töltötték, maguk falazták és cserepezték be, majd amikor készen voltak, el akarták tőlük venni a helyiséget és csak kemény kiállításukkal mentették azt meg. Az egyetemisták anyagi helyzetét vázolja megemlítette, hogy nagyon nehéz körülmények között tanulnak. Néhány módosabb fiú kivételével havi 3 000 dinár segélyt kapnak, amelyből meg kell élni, lakbért kell fizetni, ruházkodni kell és természetesen fedezni a tanulás összes költségeit. Bacskulin

végül azzal a kéréssel fordult Takács elvtársához, hogy egyelőre a zágrábi Ady Endre Magyar Kultúrkör részére rendszeresen küldjünk legalább 2-2 *Népszerűt* és *Képes Sportot*, mert – mint mondotta – a zágrábi fiatalok megérdemlik, s ő úgy gondolja, hogy nekünk, Magyarország itteni képviselőinek sem lehet érdektelen ez a kérdés [...] Bacskulin megemlítette, hogy ismeri a belgrádi József Attila magyar kultúrkört is, azonban véleménye szerint ez az egyesület nem olyan egységes, s egyelőre még meggondolandó részükre újságot küldeni [...] Dr. Bacskulin az egész beszélgetés alatt igen őszinte és becsületes ember benyomását keltette. Véleményünk szerint a Bacskulin által elmondottak alapján feltétlen helyes lenne a kért újságok díjmentes példányait a zágrábi Magyar Kultúrkör részére rendszeresen megküldeni, ugyanakkor feltétlen helyes lenne könyvtárunknak néhány (10-15) könyvvel való megajándékozása. Ez utóbbi alkalmat a követség felhasználhatná arra, hogy teljesen nyíltan kapcsolatot teremtsen a zágrábi magyarok kultúregyesületével.²

A szabadkai Népszínház bemutatta Charles Dickens *Copperfield Dávid* [1850] című művének M. Morey által színpadra alkalmazott változatát Garay Béla fordításában (szerbhórvátból). Rendezte Szilágyi László, a díszletet Petrik Pál, a jelmezeket Stana Ceraj-Cerici tervezte. Fellelépett: Eržika Kovačević m. v., Szabadka (Copperfield David), Bocskovics Rózi (az édesanyja), Fejes György (Murdestone), R. Fazekas Piri (a felesége), Ferenczi Ibi (Missis Trotwood), Péter László (Urias Heep), Juhász Anna (Peggotty), Szabó János (Micawber), Szabó Cseh Mária (a felesége). A 11 előadást összesen 4914-en nézték meg.³

Az Újvidéki Rádió *Irodalmi kistükör* című műsorában elhangzott Majtényi Mihály *Néger a négerék között* című írása, amely magában foglalja a kisebbségi kérdés bonyolultságának

összes vagy legalábbis megszámlálhatatlanul sok vonatkozását: „Richard Wright amerikai néger író és újságíró Párizsban járt. Fehér bőrű barátai között – kellemesen eltöltött ebéd után, feketekává mellett – hirtelen felcsattant egy kérdés: – Miért nem mégy Afrikába? Most, hogy befejezted munkádat itt, miért nem utazol oda? A kérdés váratlanul és készületlenül érte, mint ő maga vallja, úgyhogy percekig megdöbbenve nézett a kérdezőre. – Afrikába? – Igen, az Aranypartra például... A szobában csönd volt: valami izzott a levegőben, talán a nyugtalanító kérdés? Wright mintha védekezésre készülne, talán a távolságot, az úti nehézségeket akarta ellene szegezni a kérdezőnek, de aztán rövid szünet után: – Afrikába, tényleg... Még sohasem jártam ott. – Így kezdődött egy izgalmas útirajz, a legizgalmasabb, amelyet valaha olvastam, s amelyet maga az amerikai néger író jegyzett le. [...] Írása mottójaként egy másik amerikai néger írónak, Counte Cullennek a versét idézi: »Mit jelent nékem Afrika?« [...] s felteszi a kérdést, mennyit tud majd Afrikából felfogni és megérteni. Ebből a hatalmas földrészből, amelyet »az ő népe« lakik. [...] Leírja a megérkezését az afrikai kontinensre, az Aranypart szabad négerállamba. [...] Már a partról tisztán látja, és le is szögezi: itt mindenki fekete. [...] S eléje jön a kormányküldött, Mr. Ansah. Az is néger. [...] Átvezeti a vámkordonon, kezének mozdulatára minden megnyílik, s amikor partra lépnek, kíváncsiak szájai bámulnak a vendégre. Négerék mind. Feketék. [...] S miközben várják a kormány autóját, amely majd továbbviszi őket a fővárosba, betérnek egy modern üzletházba. Hát igen: a kormány az néger, a rendőr is néger és néger a szabad állam, csak éppen... ez az áruház van angol kézen. De ezt nem látni, mert néger abban mindenki: ezt csak megsúgja Mr. Ansah. Még az övek... Aztán odabent. A személyzet udvarias, de megérzik Mr. Wright megjelenésén az idegen szagot. Mert megszólítják mindjárt: – Amerikából, ugyebár?

S az író csodálkozik. De ők mosolyognak, az elárúsítólányok és a cselédek. Mosolyognak. S felteszik a kérdést: – Ha meg nem sértjük, Afrika melyik részéből származnak őssei? S a kérdésben talán benne van: mert mi, kérem, kontinens vagyunk sokféle néger törzssel... és talán nem mindegy, hogy ki melyik törzsből származik! S most érezni – Wright nem mondja ki, de megérezni –, hogy meghökkenti ez a kérdés. Meghökkenti, mert először találkozik a néger megosztottság kérdésével. Otthon a néger – néger. Itt azonban, úgy látszik, nem mindegy. Mert egyre faggatják: – Sohasem kérdezte anyját vagy nagyanyját, Afrika melyik vidékéről származnak őssei? Megint ez a faggatás. Keresik benne talán, hogy nem idevaló? Az Aranypartra. Vagy kongónéger? Vagy onnan a keleti vidékről? Keresik benne, milyen néger. S Wright felfortyan: – Azt maguk is tudják, tudhatnák, hogy az itteni feketék, akik a fehérekkel szövetkezve ősünket elhurcolták, nemigen vezettek könyvet és származási táblát azokról, akiket eladtak... S akkor csönd lett. A lányok és a segítők elhallgattak. Lesütötték szemüket és odébbálltak dolguk után.”

1. Bilandžić 1999, 353., 359. – 2. MOL XIX-J-1-j-20b-002361-1955. – 3. Krónikás [Lévay Endre]: Színházi krónika. 7 *Nap*, 1955. február 20. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1955. február 12.

Topolyán megkezdődött a KSZ kétnapos járási évi értekezlete, amelyen Nagy József titkár többek között ezt mondta: „Komolyabb kérdések, problémák merültek fel a közoktatásügy terén is. Mivel több nemzetiség van, a problémák ezen a téren még összetettebbek voltak. A kommunisták és a Szocialista Szövetség tagjai nem fordítottak nagyobb figyelmet erre, ezért megzavarodtak, nem tudtak határozni, amikor ellenséges jelenségek ütötték fel fejüket a kultúrügyekben. A Kommunisták Szövetsége helyi szervezete magára hagyta a tanítókat akkor

is, amikor a csantavéri iskolaigazgatóság a szülők megkérdezése nélkül bevezette a dusanovói és visnyeváci szerb iskolában kötelező tantárgyként a magyar nyelvet, vagy amikor az igazgató, hogy elvonja a tanítókat a közéleti politikai munkától, azt mondta nekik, hogy ne foglalkozzanak ezzel, mert árt a tanító tekintélynek.”¹

Gál László, Herceg János, Majtényi Mihály és Ács Károly a horvátországi Magyar Kultúrszövetség szervezésében Szentlászlón irodalmi estet tartott. Ellátogattak Kórógyra, Laskóra és Kopácsra is.²

1. MSz, 1955. február 18. 6. – 2. MSz, 1955. február 18. 6.

1955. február 15.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága levélben értesítette az MDP [Magyar Dolgozók Pártja] KV-t, hogy a jugoszláv vezetőség a hónap elején beleegyezett a Tito–Hruscsov csúcstalálkozó megszervezésébe.¹

1. MJK 1956, 7.

1955. február 16.

Megalakult a Vajdasági Kultúr egyesületek Szövetsége Színügyi Tanácsának magyar bizottsága. Elnökének Majtényi Mihályt, titkárává Sulhóf Józsefet, tagjainak pedig a következőket választották meg: Garay Béla, Kapocs Antal, Korom Tibor, Laták István, Lévay Endre, Pataki László, Urbán János, Varga István, Németh P. István, Sovény Károly, Vukovics Géza. A bizottság „megbízta három tagját, hogy rövid időn belül tegyen javaslatot mindazokra a művekre vonatkozólag, amelyeket érdemes magyarról szerbre lefordítani, mind pedig arra, hogy a korszerű hazai szerb, szlovák és román művekből melyeket fordítsák le magyarra”.¹

Petar Stambolić és Stevan Doronjski a *Magyar Szóba* látogatott.²

1. MSz, 1955. február 17. 4. – 2. MSz, 1955. február 18. 1.

1955. február 17.

A *Magyar Szó* beszámolt arról, hogy „a múlt év februárjától mostanáig a becsei [Óbecse] járásban 22 iskolatanács létesült. Megalakításukkor az volt az irányadó, hogy minden iskola külön tanácsot válasszon. Elemezve a tanácsok egyévi munkáját tapasztalható, hogy több helységben összevonták az iskolatanácsokat. Például sokhelyütt egyesült a szerb tannyelvű és a magyar tannyelvű iskolák tanácsa, s így jelenleg csak egy tanács működik. Ez a megoldás igen jó eredménnyel járt. Sok iskolaprobléma zökkenőmentesen és gyorsan megoldódott. Helytelen azonban, hogy az iskolatanácsokban kevés nő kapott helyet”.¹

1. S. O.: Jó megoldás. MSz, 1955. február 17. 4.

1955. február 21.

A Szabadkai Írók Klubja évi közgyűlésén megalapították, hogy a klub munkájában „még mindig hiányzik a társadalom-politikai és irodalmi problémák együttes megvitatása” és elhatározták, hogy „a jövőben kiemelkedő és ismert politikai és közéleti embereket hívnak meg a körüléseire egyes időszerű kérdések helyes megvilágítása érdekében”. A közgyűlés öttagú vezetőséget választott, amelynek tagjai: Kolozsi Tibor, Lévy Endre, Josip Kolarski, Lazar Merković és Mácsay István.¹

A Vajdasági Magyar Kultúratanács kiadásában és Majtényi Mihály szerkesztésében megjelent a *Híd* 1. száma. Tartalom: Majtényi Mihály: *Szíkraszárnyú Pegazus* [bejelenti az Újvidéki Rádió irodalmi folyóiratának indulását, a rádió irodalomközvetítő lehetőségeiről értekezik]; Nyiri Éva (Párizs): *Hat vers* [legtöbbjét 1944-ben a Markó utcai fogházban írta]; Herceg János: *Az iskolában* (Regényrészlet); Jovan Popović: *Bánati ősz* (Ford. Fehér Ferenc); Szirmai Károly: *Tükörben*; R. K. Naraián (India): *A csillagjós egy napja* (Ford. B. S.); Galamb János: *Tűzcsóvák az éj sötétjében* (Részlet); Csere

György: *Három vers*; Fejtő Ferenc: *Napoleon és Stendhal, avagy a romantikától a realizmusig*; Bori Imre: *William Faulkner*; Id. S. A.: *A Nobel-díjas Hemingway*; Miodrag Kujundžić: *A polgári Franciaország satirikus festője Honoré Daumier (1800–1879)*; *A művésztelepek jövője* (Bosán György, Milan Konjović és Stojan Trumić írása); Sulhóf József: *Költészet és zene*; Bálint István: *Baudelaire másik arca*; b-t [Bálint István]: *Az igazi ifjúsági regény. Molnár Ferenc: A Pál-utcai fiúk. A Műkedvelő Színpad* című mellékletben; Lányi István: *Stúdió-órak. Színpadi munka III.*; Arkadij Avarcsenko: *Az én legjobb barátom. Vigjáték egy felvonásban.* Képek: Honoré Daumier és Pechán Béla.

Az Újvidéki Rádió *Irodalom és művészet* című műsorában Debreczeni József [Brunner József] magyarországi lapot ismertetett: „Hosszú idő után most került a kezembe első ízben magyarországi irodalmi lap. Ehhez is véletlenül jutottam, hiszen a szellem forgalmi akadályai sajnos ma sem háruáltak el a vonal egész hosszán odaát. Mégis, ma már talán jogos a remény, hogy tegnapi támadóink égalján múltóban van az elfogultság hét szűk esztendeje, s hogy a közgazdaság, a sport néhány biztató kezdeti gesztusa után az irodalom értékcsereje is megindul. A józan ész és a tárgyilagos önvizsgálat meg fogja győzni a szomszéd kultúrák irányítóit, hogy semmi veszedelem se származik belőle, ha a budapesti, bukaresti vagy éppen szegedi, temesvári újságárusnál a *Hidat*, a *Luminát*, sőt a *Magyar Szót* is rendszeresen vásárolhatja az érdeklődő olvasó. Egyelőre lapozzuk át a szóban forgó újságot: a *Művelt Nép* című irodalmi hetilapot, melyet Darvas József, az egykori népies író, ma a magyar kormány tényleges minisztere jegyez mint a szerkesztőbizottság elnöke. A bíráló kedvű olvasó első benyomása nem a legkedvezőbb. Oldalakon át ömlő végtelen közlemények, semmitmondó, unalmas címek, halvány címbetűk egyhangúvá szürkítik a tipográfiát. Fenntartás

nélkül kell elismerni viszont, hogy a bőséges képanyagot tisztán reprodukálja a nagy múltú Athenaeum nyomda hagyományosan szép mélynyomása. A február 13-i szám két vezető témája: Budapest felszabadulásának tizedik évfordulója és a 90 éves Csók István, a festő ünneplése. A vezércikk a felszabadulásé. Írója: Baló László. Stílusa, gondolatmenete a lehető leguniformizáltabb, a hódolati szókinszát átjatszott metaforái, úgy látszik, még mindig nyomdaképesek, ezen a vezércikken legalább alig érzik a szellemi liberalizálódás sokat emlegetett »új szakasza«. Kenetes mélézés a tíz év előtti üszkökről és statisztikával édesített rámutatás a jelen eredményeire. Elmélkedések az »élet hídjáról«, »építőkről«, »tervteljesítésekről«, »külső és belső ellenségről«. Ha azt írjuk: nincs egy közhelytelen jó mondata – rendkívül udvariasak vagyunk. De vessük tekintetünket a politikamentes hasábokra. Bernáth Aurél, a műkritikus köszönti a matuzsálemi kort ért Csók Istvánt. Tagadhatatlanul kedves, meleg művészi írás, de ez is túlságosan hosszú. [...] Egy novella és egy vers is helyet kapott az irodalmi lapban. A novella az évforduló alkalmasszerűségéből »természetesen« az ostrom alatti főváros pinceéletéből ragad ki hátborzongató mozzanatot. Másként meglepően szürke. Csak a vers szürkébb nála, egy Szécsi Margit nevű író *Tavaszelőtt* című versikéje. »Fagyos kis ágacskák, mint az üveg, Csengenek: bontsuk-e már a rügyet?« – jelenti a költő a *Művelt Nép* előkelő, páratlan oldalán, fent jobbra... Mi pedig némi enyhe nosztalgiával gondolunk a rímbe szedett közhelyek kopogó zajában József Attilára, Babitsra s a háború utáni magyar verskultúrára, melynek valaha egyéb, sőt egyénibb mondanivalói voltak tavaszról s egybekről is.»

1. MSz, 1955. február 24. 4.

1955. február 22.

A zombori Járási Kihágási Bíróság híre a *Magyar Szóban*: »Mészáros Pál sztanisicsi [Őrszálás] földműves és Balazsics Ferenc brégi [Béreg] lakos engedély nélkül revolvvert birtokolt. Fegyverüket elkobozták, és 3-3000 dinár pénzbüntetésre ítélték. Krizsán Ferenc csonoplyai lakos engedély nélkül vásárolt vadászpuskát, s ezért 2000 dinár büntetésre ítélték, vadászpuskáját pedig elkobozták.»

1955. február 25.

Hruscsov a kelet-európai kommunista vezetők-höz intézett levelében a jugoszláv vezetéssel szemben éberségre és óvatosságra intett, s arra figyelmeztette a kelet-európai pártok vezetőit, hogy ne számítsanak arra, hogy »a jugoszlávokkal pártvonalon lehetséges lesz együttműködni.«¹

Szerbia Közművelődési Tanácsa elfogadta a kulturális, tudományos és művészeti intézmények igazgatásáról szóló törvénytervezetet, valamint azt az előterjesztést, hogy a tudományos és kulturális intézmények társadalmi igazgatási szervének neve ne igazgatóbizottság, hanem tanács legyen, és hogy az intézmény munkaközösségének tagjai a szaktanács egyharmadát alkossák.²

1. MJK 1956, 8. – 2. MSz, 1955. február 27. 5.

1955. március 2.

Megkezdődött a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének ülése, amelyen megállapította, hogy a párt politikájának sikeres végrehajtását a megnövekedett jobboldali veszély akadályozza. Elítélte Nagy Imrét mint a jobboldali opportunisták nézetek fő képviselőjét. Határozatot hozott a jobboldali jelenségek elleni harcról.¹ > **1955. április 14.**

Magyarország Minisztertanácsa jóváhagyta a magyar–jugoszláv kereskedelmi és pénzügyi egyezményt.²

Az Újvidéki Rádió *Közművelődés és kultúra* című műsorában Sztáncsics András beszámolt arról, hogy „nagy az élénkség a műkedvelők körében – köztársaságszerte folyik a műkedvelők szemléje. Szombat este Becsén [Óbecse] a Petőfi Sándor műkedvelői Barabás Pál *Könnyű a férfiaknak* című háromfelvonásos színművét hozták színre, vasárnap este pedig a bácsföldvári színház szerepelt Gárdonyi *Bor* című darabjával. Mindkét előadás azt mutatta, hogy a vajdasági műkedvelő színjátszás nem áll alacsony fokon, különösen ami a színészek és rendezők készségét és teljesítményét illeti. Más azonban a helyzet a dramaturgia terén. Úgy látszik, még mindig jobban tudjuk lejátszani, mint megválasztani a darabokat. Ez különösen a bácsföldváriakra vonatkozik. Előadásuk ugyanis olyan kitűnő volt, hogy a szabadkai magyar dráma jelenlévő rendezője, Varga István is alig talált bíráltni valót a színészek és a rendezők munkájában. [...] A *Könnyű a férfiaknak* egy olyan, kimondottan szociális problémába markol bele, amely a két háború közötti Magyarországon kielezett formában mutatkozott meg – a nő kétszeres kiszolgáltatottságának kérdésébe. A nézőben a harmadik felvonásig már-már feleled a remény, hogy ezúttal komoly társadalmi dráma került színre, de reményesége a harmadik felvonásban összeomlik, mert az érzelgős happy end a Vissza asszony a főzőkanálhoz! jelszavára épül. Az ügyesen megírt darabot esetleg az utolsó felvonás átalakításával lehetne összhangba hozni világszemléletünkkel, csak kérdés, hogy a mű irodalmi kvalitásai túlélnek-e az ilyen megrendszabályozást. Egy ilyen ostoba és a maradi nézeteket nyíltan hirdető darabot nem is kellene nálunk színre bocsátani. Más a helyzet Gárdonyi *Bor*ával. [...] A rendező érdeme, hogy egy értéktelen műfaj közepes értékű termékéből pozitív társadalmi és művészi hatású előadás keletkezett. [...] A műkedvelők tevékenységében megmutatózó ilyen jelenségek megvitatásra várnak, s a vitában le kellene szögezni azt is, vajon helyes-e az, hogy

a műkedvelő csoportok gyakran igen ziláltan vannak megszervezve abban az értelemben, hogy nem tartoznak szorosan egy kultúregyesület kötelékébe, de ugyanakkor szervezetük nem felel meg az amatőr színházak szervezetének sem. Ez a forma szerinti fogyatékoság gyakran nyomot hagy a műkedvelő csoportok művészi és világnézeti arculatán.”

1. *Magyar történelmi kronológia*. Budapest, 1981, Tankönyvkiadó, 551. – 2. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. március 4.

A szabadkai Népszínház Magyar Társulata bemutatta Johann Strauss *Denevér* [Fledermaus, 1874] című operettjét Evva Lajos fordításában. Karnagy Bermel Miklós. Rendezte Sántha Sándor, segédrendező Kunyi Mihály. A díszletet Petrik Pál, a jelmezeket Stana Ceraj-Cerčić tervezte; A táncokat Boginja Krstić, az énekeket V. Dormán Mancini tanította be. Fellépett: Verseyi József (Eisenstein Gábor), Szudárevics Kató (Rosalinda, a felesége), K. Petz Marika (Adél), Raczko Ilus (Ida). A 19 előadásnak összesen 7664 nézője volt.¹

Az Újvidéki Rádió *Rádióriport* című műsorában Szerencsés József *Az új élet esküvője* című (nyilvánvalóan képzelt) riportja Kosovón játszódik: miután a 16 éves Nexhmija visszautasította, hogy apja parancsára egy ötvenéves gazdag ember felesége legyen, elszökött a szeretett Rexhephez, aki így fogadta: „Szeretlek, Nexhmija, esküszöm neked, a kommunista becsületemre esküszöm, örökké szeretni foglak...”

1. Vukovics Géza: *Denevér*. MSZ, 1955. március 11. 4.; *Kronikás* [Lévay Endre]: *Denevér*. 7 *Nap*, 1955. március 13. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1955. március 5.

A Vajdasági Kultúrszemle Törökbecsén székelt Bánáti Kerületi Központi Bizottsága részéről Gomba Imre, a szervezőbizottság elnöke és Lend-

vai István titkár értesítette a pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesületet, hogy az > **1955. március 20-ra** tervezett szemlén színjátszó csoportjuk is fellép *Az elcsérelt ember* című háromfelvonásos színművel.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 65.

1955. március 9.

A Szövetségi Képviselőház megszavazta az iskolai igazgatásról szóló általános törvényt, amellyel az iskolákban bevezették a társadalmi igazgatást. Az igazgató és a tantestület mellett megalakultak a két évre megválasztott 7-19 tagú iskolabizottságok, amelyek tagjait az iskola képviselői, a Népbizottság által kijelölt közéleti személyiségek, valamint az adott terület polgárai által választott személyek képezték. A középiskolákban az iskolabizottságban helyet kaptak a diákok képviselői, a szakközépiskolákban pedig az érdekelt munkaszervezetek képviselői is. A középiskolákban a diákok osztály- és iskolaközösségeket alakítottak, amelyek megvitatták az őket érintő kérdéseket és erről értesítették a tantestületet meg az iskolabizottságot.¹

Ugyanekkor hozták meg a kiadóvállalatokról és kiadói intézményekről szóló általános törvényt is, amely előírta a kiadói tanácsok megalapításának kötelezettségét.²

Aláírták a magyar–jugoszláv egyezményt a tiszai hajózásról.³ > 1955. május 14.

1. Opšti zakon o upravljanju školama. SL FNRJ, 1955. március 16. 11. sz. 135–139.; Beždanov, Stevan: *Udruženi rad i obrazovanje*. Beograd, 1978, Mladost, 56–57.; *Ostvarenja i perspektive*. 1979, 63.; Čolaković, Rodoljub: Povodom Zakona o upravljanju školama, iz ekspozicija pred Saveznom narodnom skupštinom, 9. marta 1955. *Prosvetni pregled*, 1955. március 10. 10. sz.. Idézi Bondžić 2008, 408.; Pálincás József: *Csantavér népoktatása 1785–1985*. Újvidék, 1985, Forum, 64.; *Novosadska gimnazija 1810–1985. Nastanak i razvoj*. Novi Sad, 1986, 241–242. – 2. Osnovni zakon o izdavačkim preduzećima i izdavačkim ustanovama. SL FNRJ, 1955/11.; Tonković, Stipe: *Sindikati u socijalističkoj Jugoslaviji*. Zagreb, 1984, Vijeće Saveza sindikata Hrvatske, 80–81.; Biškup,

Josip: *Političke ideje i sredstva informiranja u samoupravnom društvu*. Értekezés. Zagreb, 1976. – 3. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; MOL XIX-J-1-j. A Külügyminisztérium 00410/1953. sz. szóbeli jegyzéke. *Szabad Nép*, 1955. március 11.

1955. március 12–13.

Törökbecsén a Köztársasági Színjátszó Fesztivál keretében megtartották a bánáti magyar műkedvelő színjátszók körzeti szemlét, amelyen egy-egy nagyikindai, törökbecsei, magyarcserenyi, székelykevei és pancsovai együttes lépett fel.¹ > **1955. március 16.; > 1955. március 19–20.**

1. ÚR, 1955. március 16.; Pataki László: A bánáti műkedvelők szemléje. *Híd [Műkedvelő Színpad]*, 1955. 4. 103–104.

1955. március 16.

Az Újvidéki Rádió *Közművelődés és kultúra* című műsorában közölte Mészáros Zakariás *Új utakon a szuboticiai tanítóképző* című írását: „A Szövetségi Képviselőház a napokban tárgyalta az iskolák társadalmi igazgatásáról szóló törvényjavaslatot. A törvényjavaslat megindoklására mondott expozéjában Rodoljub Čolaković, a Szövetségi Végrehajtó Tanács alelnöke többek között kihangsúlyozta, hogy az »iskolákban az emberek neveléséről és formálásáról van szó, tehát roppant társadalmi jelentőségű feladatról«. Mert jelenleg a mi iskolánk elsősorban adatok halmozását követeli a tanulótól, és sokkal kevesebb figyelmet szentel az egyéniség fejlesztésére, egy bizonyos haladó szellemű világnézet kialakítására. A véletlen körülmények úgy hozták, hogy a törvényjavaslat vitatása és megszavazása napján a szuboticiai tanítóképzőben tanácskozássra gyűltek össze a tantestület – a tanárok, tanítók, előadók –, az iskolai tanács tagjai, a szülők, tanulók és társadalmi szervezetek képviselői és a tartományi közművelődési tanács vezetői. A tanácskozás lényege abban volt, hogy összegezte a tanítóképzőben alkalmazott új munkaformák eredményeit és további útmutatást nyújtott arra vonatkozólag, hogyan kell a fiatal emberek, konkrét esetben a

tanítójelöltek egyéniségét formálni. Bajić Đuro inspektor elmondotta beszámolójában, hogy a tanítóképzőkben rendszeresített szemináriumi dolgozatoknak és előadásoknak az volt a céljuk, hogy önálló alkotómunkára serkentsék a tanulókat. [...] Szűcs Vilmos, a tanítóképző igazgatója elmondotta, hogy a szemináriumok rendszeresítésével az elmúlt év áprilisától kezdve foglalkoztak.”

Ugyanebben a műsorban Korom Tibor arról számolt be, hogy „a Köztársasági Színjátszó Fesztivál során szombaton és vasárnap >1955. március 12–13. megkezdődött Novi Bečejen [Törökbecse] a bánáti magyar színjátszó csoportok körzeti szemléje. Összesen hat bánáti együttes jelentette be részvételét: a kikindai [Nagykikinda] Arany János Amatőr Színház, a Novi Bečeji Petőfi Sándor Kultúregyesület, a Novi Kneževac-i [Törökkanizsa] Jovan Popović Kultúregyesület, a magyarcsernyei Ady Endre Kultúregyesület, a pančevói [Pancsova] Petőfi Sándor Kultúregyesület és Skorenovac [Székelykeve] színjátszó csoportja. A fesztivál első napján a kikindai Arany János Amatőr Színház bemutatta Garvai Andor *Bent az erdőben* című háromfelvonásos drámáját Sovény Károly rendezésében, a második napon pedig a Novi Bečeji műkedvelők adták elő Nušić *A világ* című négyfelvonásos társadalmi szatírját Gomba Imre rendezésében. A Novi Kneževaciai lemondták fellépésüket. Az előadásokról egy négytagú bírálóbizottság mondott véleményt. Megállapítást nyert, hogy eszmei szempontból jól választották meg a darabot. Ez a tény a Novi Bečeji magyar műkedvelők esetében – akik eddig csak népszínműveket és zenés darabokat játszottak – azt mutatja, rájöttek, hogy komolyabb sikert csak eszmeileg és irodalmilag értékes művekkel lehet elérni. [...] A fesztivál második részét szombaton és vasárnap > 1955. március 19–20. rendezik meg szintén Novi Bečejen.

1955. március 17.

Elhagyta a nyomdát a *Híd* 2. száma. Kiadja a Vajdasági Magyar Kultúrtaács. Szerkeszti Majtényi Mihály. Tartalom: Fehér Ferenc: *Hat vers*; Debreczeni József: *Boccaccio megöregszik*; Csépe Imre: *Két vers*; Lévy Andre: *Corporatio Theresianum*; Zákány Antal: *Három vers*; Novak Simić (Vareš, 1906): *Mese a káró alsóról* (Részlet. Ford. kj); Sinkó Ervin: *Jó beszélgetés*; Majtényi Mihály: *Néger a négerék között*; B. Szabó György: *Az iszony idilljeinek novellista költője* (Gelléri Andor Endre); Balázs Piri Aladár: *A nyelv keletkezése. Bevezetés*; Lektor: *Egy élet rendje. Marcel Arland: A rend. Regény. Novo pokoljenje, 1954*; Lektor: *Vallomás egy új nemzedékről. Wolfgang Borchert elbeszélései, Omladina 1954*; Lektor: *Embortelenség. Franz Kafka: Átalakulás, Epoha, 1954*; Bori Imre: *Parasztkirályság. Németh István elbeszélései. Testvériség-egység, 1954*; (b.): *Rippl-Rónai József (1861–1927). A Műkedvelő Színpad* című mellékletben: Karinthy Frigyes: *A fürdőorvos* (Egyfelvonásos színmű); Bíró Lajos: *Hulló csillagok* (Egyfelvonásos színmű); (Ügyelő): *Miért nem emelkedik a műkedvelő színjátszás színvonalra*; Bálint István: *Ösbemutató a műkedvelő színpadon. Kapocs Anna „Mende-mondá”-ja Novi Sadon* [Bemutató a József Attila Kultúregyesületben 1955. február 5.]; bt: *Műkedvelő jubileum* [Hirsler Ferenc 35 éves munkássága]. Képek: Rippl-Rónai József.

1955. március 18.

Nyugat-Németország ratifikálta a párizsi egyezményeket, amelyekkel az NSZK és Olaszország csatlakozott a brüsszeli egyezményvel megalapított Nyugat-európai Unióhoz. A nyugati hatalmak elismerték az NSZK szuverenitását (1955. május 5.) és az NSZK belépett a NATO-ba (1955. május 9.).¹

Fái Boris a Külügyminisztériumban Maklári György társaságában fogadta Georgijević jugo-

szláv követségi első titkárt, aki az aznap készült feljegyzés szerint „aide memoire átadása mellett elmondotta, hogy vannak Magyarországon az első és második világháborúból származó katonasírok és temetők, diplomaták részére tiltott területen. Ezeket szeretnék meglátogatni és gondoskodni a sírok rendbehozásáról”.²

Az Újvidéki Rádió *Ifjúság és technika* című műsorában Majoros Péter beszámolója szerint „Horgoson arról értesültünk, hogy az ifjúsági szervezet munkája még mindig nem kielégítő. Még mindig nem tartja fenn a kapcsolatot a tömegszervezetekkel és az egyesületekkel. A téli mezőgazdasági iskolának Horgoson mintegy 90 hallgatója van, az ifjak közül azonban nagyon kevesen járnak az előadásokra. [...] A falu közel 300 ifjúsági tagja közül a Partizán edzésein alig 30-40 ifjú vesz részt. [...] A színjátszás teljesen szünetel. A kultúregyesület legutóbbi előadására már nem is emlékeznek a faluban. [...] Az *Ifjúság* című hetilap tavalyi számai például még ma is érintetlenül hevernek a szekrényben, mert a terjesztéssel természetesen senki sem törődött. [...] Ez főleg a szervezet múlt évi vezetőségének a mulasztása. Az új vezetőség azonban már sokkal komolyabban fogta fel a problémák jelentőségét. [...] A tagsági díj kérdését a vezetőség úgy oldotta meg, hogy szigorú nyilvántartást vezet a tagsági díj gyűjtéséről. Egyedül még a könyvecskék kiadása okoz gondot, mert több ifjúnak nincs könyvecskéje”.

1. Pók 1986, 66., 68. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-003532-1955.

1955. március 19.

Bora Đorđević, az Újvidéki Rádió zágrábi munkatársa interjút készített Joža Horvattal, a Matica hrvatska titkárával, aki az *Esti híradó* hallgatóinak így nyilatkozott: „a Szerb és a Horvát Matica együttes erővel készíti elő és adja ki a szerbhorvát nyelv szótárát. Ez egy rendkívül nagy jelentőségű munka, amely hosszabb időn

keresztül mindkét intézményünk figyelmének központjában áll majd. A Szerb Maticával karöltve kiadjuk a horvát és szerb líra antológiáját, és remélem, hogy még mielőtt ez a dolog befejeződik, valóságunk újabb feladatok elé állít bennünket, és így a Szerb és a Horvát Matica az együttes munkával még közelebb kerül egymáshoz, és elmélyíti a horvát és szerb kultúrmunkások együttműködését.”

A szabadkai Népszínház bemutatta Pedro Calderón de la Barca *Két szék közt a pad alatt* [Hombre podre todo es trazas, 1637] című vígjátékát Huszár Vilmos és Makai Emil (versek) fordításában. Rendezte Virág Mihály. A díszleteket De Negri Endre, a jelmezeket Stana Ceraj-Ceríc tervezte. Fellépett: Szilágyi László (Don Diego), Godányi Zoltán (Rodrigo), Ferenczi Ibi (Donna Beáta), Bocskovics Rózsi (Inez), R. Fazekas Piri (Donna Klára), Juhász Anna (Sara), Fejes György (Don Felix), Péter László (Don Leonelo), Szabó István (Don Sancho). A 19 előadásnak összesen 6229 nézője volt.¹

Az Újvidéki Rádió *Vidámműsorában* Gál László *A céhláda* című „egy rövid felvonásos történelmi tragédiájában” azon ironizált, hogy a tévedhetetlen csizmadiacéhben Mákosi Atyamester [Rákosi Mátyás] hogyan teszi felelőssé saját határozatáért Kis Imre öreglegény uramat [Nagy Imrét], mármint azért a rendeletért, hogy a jövőben a cipő orra alá helyezték a cipősarkot, amitől a nép nem tud majd a „sarkára állni”, viszont „ebbe a cipőben járni nem lehet, csak szavazni”.

Törökbecsén a Köztársasági Színjátszó Fesztivál keretében megkezdődött a bánáti magyar színjátszó csoportok körzeti szemléjének második része. > 1955. március 5.; > 1955. március 12–13.; > 1955. március 16.²

1. Lévay Endre: Shakespeare és Calderon vígjátéka. *Híd*, 1955. 3. 649–651.; k. t. [Kolozi Tibor]: Színházi krónika. 7 *Nap*, 1955. március 27. 7.;

Gerold, Pastyik 1970. – 2. ÚR, 1955. március 16.;
Földessy összeáll. 1972, 65.

1955. március 20.

Zentán az észak-bácskai műkedvelő együttesek körzeti szemlájén a zombori Petőfi Sándor Kultúregyesület bemutatta Joža Horvat *Csak a vak nem látja* című háromfelvonásosát.¹

1. Törköly István: A zentai műkedvelőszemle. *Hid [Műkedvelő Színpad]*, 1955. 4. 102–103.

1955. március 26–27.

Szabadkán megtartották a magyar műkedvelő színjátszók körzeti szemláját.

1955. március 27. – április 2.

A *Szabad Nép*ben megjelent Lukács György *Madách tragédiája* című cikke, amely eszmeileg igyekezett igazolni az *Ember tragédiája* műsorról való levételét. Madách művét korábban az új szakasz kultúrpolitikája jegyében mutatták be ismét.¹ > 1955. április 4.

1. A forradalom előzményei 1987, 180.

1955. március 31.

A Vajdaságban működő evangélikus egyház tanácsának ülésén a jegyzőkönyv szerint „Sostarec Ferenc főesperes úr jelenti, hogy az Egyházi Alkotmány átdolgozása a Minisztériumnak való benyújtáshoz folyamatban van, és már dr. Józsa Lajos ügyvéd úr, egyházi jogtanácsos dolgozik rajta. Sok utánajárásra van kilátás úgy az Egyházi Alkotmány, mint a szociális biztosítás ügyei-ben a különböző miniszteri hivatalokban”. Az egyházakra vonatkozó új állami törvény életbe léptetése tette szükségessé annak az egyházi alkotmánynak az „új időkhöz való átalakítását”, melyet az Ágostai Hitvallású Német Evangélikus Keresztyén Egyház még 1930. november 10-én Újverbáson [Verbász] megtartott zsinatán fogadtak el a német–magyar evangélikus egyház-községek küldöttei.¹ > 1955. május 15.

1. A subotcai ágostai hitvallású evangélikus egyház-község Tanácsi jegyzőkönyve, 1955.

1955. március

Szerbia Képviselőháza törvényt hozott az iskolakötelezettségről, amely szerint azok a szülők, akik iskolaköteles gyerekeket nem járatják iskolába, 10 000 dináros büntetéssel, illetve 30 napos elzárással sújthatók.¹

1. SG NRS, 20. 1955. április 16. 20. sz. 209. Idézi Bondžić 2008, 410–411.

1955. április 2.

A debelyacsai [Torontálvásárhely] József Attila Közművelődési Egyesület a *Gyurkovics lányok* című háromfelvonásos színművel a pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesület meghívására Pancsován vendégszerepelt.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 66.

1955. április 4.

Sinkó Ervin írta az Újvidéki Rádió *Irodalom és művészet* című műsorában: „Arról beszéltem a minap, hogy Madách Imre drámái költeménye, *Az ember tragédiája* nem egy nagy költőnek, hanem egy bogaras műkedvelőnek a szellemi terméke, és hogy az úri Magyarországnak kapóra jött a Madách pesszimizmusa – vagy ahogy nyakatekert magyar szóval ezt a fogalmat »magyarítják« – borúlátása. Hogy ezért fújták fel ezt a tipikus műkedvelői szellemi terméket örökbecsű költői alkotássá. [...] A költő, aki a világirodalom egyik legcsodálatosabb erejű mondatát, a mondatot: »Az ember fáj a földnek« – papírra vetette –, s két felejthetetlen strófában minden strófa végén a rettenetes szót írta le, hogy »Nincsen remény! Nincsen remény!« – hűséget vallott a föld, az ember és a remény mellett épp azért, mert a vigasztalanságot hirdette, ezt az egyetlen lehetséges magatartást ott, ahol az »Ember küzdj és bízva bízzál«-féle bölcsesség a belenyugvást, sötétséggel mint egyetlen lehetséges állapottal való megalkuvást, az államfenntartó konstruktív bölcsességet hirdette. A kiáltásban: »Nincsen remény!« benne foglaltatik a követelés, annak az örömmel a követelése, mely a IX. szimfóni-

ának a himnikus befejezése.” > 1955. március 27. – április 2.

1955. április 8.

Vlah János az Újvidéki Rádió *Ifjúság és technika* című műsorában arról tudósított, hogy „A hosszú szoknyaviselet gátolja a kupuszinai [Bácskertes] lányokat, hogy részt vegyenek a Partizán egyesület munkájában. Tavaly november 29-én a testedző egyesület bemutatta félévi munkaeredményét. Tetszett is a szülőknek, amikor látták, hogy gyermekük milyen szép tornákat tud. Ezután már azok a szülők is kezdték varrogatni fiuknak a tornanadrágot, akiknek eleinte téves felfogásuk volt a Partizán egyesületről. Igen nehezen tört meg a jég, de mégis megtört. A fiúk részéről ma már nincs akadály Kupuszinán, és az egyesületnek több mint 50 aktív férfitagja van. Ellenben a lányok még mindig idegenkednek a tornától, illetve nem is idegenkednek, sőt sokan szeretnének is a gerendán, a nyújtón és más szeren csipeszkedni, ha a szülők közbe nem szólnának. – Nem kap a lányod férjet, ha kivetkőzik »tunikába«. Mit is szólna a falu, ha alsónadrágban látnák a lányod... – mondogatják egymásnak a szomszédasszonyok. És tényleg az ilyen – hogy úgy mondjuk – maradi felfogások hatnak a lányokra, különösen azokra, akik a nyolcosztályos iskola hatodik, hetedik és nyolcadik osztályába járnak. Meg kell említenünk, hogy ezek a lányok még a kötelező iskolai tornaórákon is hosszú szoknyában tornáznak. Mégis akadt kilenc bátor szülő, aki a gúnyolódás ellenére is beleegyezett, hogy tizenkét éves lányuk magára vegye a tornaruhát, és eljárjon a Partizánba. Ezek a lányok valószínűleg a Dunán sem fürdenek többé hosszú szoknyában vagy kombinében, mint kortársaik és e »bűnük« ellenére is biztosan kapnak majd férjet. Nem tehetünk arról, hogy a haladást nem lehet megállítani – nemde?”

1955. április 9.

Gál László az Újvidéki Rádió *Vidámműsorában*: „Bemondó: Műsorunk következő száma, kedves hallgatóink... Zacsek: Bocsánat... Csak egy szó-ra... Mit szól hozzá, kedves bemondó néptárs, azt olvastam, hogy Magyarországon amnesztiát kaptak a politikai bűnösök... Bemondó: Látja, ez szép dolog... Zacsek: Gyönyörű! Amnesztiát kapnak az elítéltek, aztán amnesztiát kapnak a kulákok, amnesztiát kapnak az elhajlók, amnesztiát kapnak esetleg a külföldön tartózkodók is... Gyönyörű dolog...! Bemondó: Bizony, szép dolog az ilyen amnesztia... De mit gondol, kedves Zacsek, amnesztiát kap a Nagy Imre is? A miniszterelnök? Zacsek: (elgondolkozva) Azt hiszem, ő nem kap amnesztiát... Neki még muszáj miniszterelnöknek maradnia...”

1955. április 13.

Az Újvidéki Rádió *Közművelődés és kultúra* című műsora szerint a jugoszláv résztvevők „a tudósok több nemzetközi megbeszélésén javasolták, hogy az egyes tudományos ágazatok jövő évi, illetve következő kongresszusait Jugoszláviában tartsák meg. Többek között javasolták, hogy Helsinki után Zagrebben [Zágráb] tartsák meg azt a kongresszust, amely majd a munkából származó megbetegedések gyógyításával foglalkozik. A művészettörténet nemzetközi bizottságának plenáris ülésén is elhangzott egy javaslat, hogy a soron levő kongresszusok egyikét Jugoszláviában rendezzék meg. Ha a nemzetközi tudományos kongresszusokat és összejöveteleket hazánkban tartják meg, azzal csak még jobban hozzájárulnak nemzetközi kapcsolataink elmélyítéséhez a tudomány terén is”. A műsorban továbbá ismertették, hogy „A zagrebi Jugoszláv Tudományos Akadémia kiadóvállalatának könyvkereskedése kiterjesztette külföldi kapcsolatait, amennyiben újabb 37 külföldi kiadóval lépett összeköttetésbe”.

1955. április 14.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége Nagy Imrét „antimarxista pártellenes nézetei és frakciós tevékenysége miatt” kizárta a Politikai Bizottságból és a Központi Vezetőségből, és visszahívta minden funkciójából, „amit a párt bizalmából visel”. Farkas Mihályt, aki Nagy Imrét „hosszú ideig támogatta”, ugyancsak kizárta a Politikai Bizottságból és a Központi Vezetőségből, és megfosztotta minden pártmegbízásától. Kovács Istvánt és Mekis Józsefet a Politikai Bizottság tagjává, Piros Lászlót póttagjává választotta.¹ > **1955. március 2.**

1. MTK82.; *Magyar történelmi kronológia*. Budapest, 1981, Tankönyvkiadó, 551.

1955. április 16.

Marjai József egy diplomáciai ebédéről beszámoló feljegyzésében kiemelte, hogy Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv követ megemlítette neki az újságírók számára rendezett koktélt, ami szerint nagyon jól sikerült: „Úgy gondolja, hogy ez igen fontos első lépés volt a magyar sajtóval való kapcsolatok kiépítésére. Véleménye szerint ugyanis a sajtó vonalán lényegesen elmaradtunk a normalizáció általános színvonalától. [...] Ő [Soldatić] már javasolta, hogy első lépésként 3-4 hetes útra küldjük ki a *Szabad Nép* tudósítóját Jugoszláviába és a *Borba* tudósítóját Magyarországra, akik hazatérésük után cikksorozatban számolnának be az általuk tapasztaltakról. Ezt a TANJUG és az MTI között állandó tudósítás cseréje követhetné. Példákat hozott fel arra, hogy a magyar és jugoszláv sajtó a két ország viszonylatában fontos eseményekről egyáltalán nem, vagy csak egész szűkszavúan emlékezik meg. Így volt pl. a nagykanizsai híd esetében, vagy pl. Kurimszki elvtárs belgrádi fogadásáról a jugoszláv sajtó többet írt, mint a magyar. Mindjárt közbevettem, hogy felszabadulásunk 10. évfordulójáról viszont egy szót sem írt a jugoszláv sajtó, amire Soldatić helyeselt. Megemlítette, hogy a Központi Vezetőség márciusi plénumáról

a *Borbában* megjelent cikk szerinte igen alacsony színvonalú volt, ahogyan ő mondta, ez »nem egy értelmes cikk« volt. Kétségtelen, hogy ez nagyrészt abból fakadt, hogy a sajtó emberei kölcsönösen nem ismerik a problémákat és az összefüggéseket. A *Borbában* Nagy Imre helyett megjelent Nagy Ferenc kép esetén egész ebéd alatt állandóan humorizált, és erre a kérdésre ismételtlen visszatért. Közben olyan megjegyzéseket is tett, hogy még jó, hogy a *Borba* Rákosi elvtárs képe helyett nem Horthy képét közölte. A jugoszláv sajtó tájékozatlanságára példaképpen felemlítette, hogy nemrégiben Belgrádból felhívták őt, hogy miért tartózkodik a magyar miniszterelnök a Fülöp-szigeteken, mert hiszen ebben az esetben is Nagy Ferencet, Nagy Imrével tévesztették össze. Panaszkodott Soldatić arról, hogy nagyon soká kapja a jugoszláv lapokat. [...] Véleménye szerint ez részben abból fakad, hogy a vasúti közlekedés még nem kielégítő, szerinte rövidesen rá kellene térni arra, hogy minden nap menjen vonat Belgrádba és legalább hetente kétszer legyen hálókocsi. Javítani fogja az összeköttetést, ha megvalósul a belgrád–budapesti légijárat. Véleménye szerint ennek a lassúságnak másik oka az, hogy »az alsóbb szervek« még mindig abban a szellemben dolgoznak, mint 1948–49-ben, visszatartják a postát és szerinte feleslegesen cenzúrázzák azt – mint mondta –, a leveleken látszik is a felbontás nyoma. Véleménye szerint ez már teljesen felesleges és ez mindkét részről fennáll. A maga részéről ezt a kérdést Đurićnak fel fogja vetni. Hocevar elutazásával kapcsolatban Soldatić megemlítette, hogy Hocevar a szlovén lapokban cikksorozatot fog írni Magyarországról. Meggyőződése, hogy ezek a cikkek nagyon tárgyilagosak lesznek. Nevetve említette meg, hogy Hocevar elbeszélése szerint a múltkor gyümölkiskirakatot akart fényképezni, és a rendőrök megakadályozták a fényképezésben, de miután igazolta magát, udvariasan elengedték. Azt válaszoltam Soldatićnak, hogy az esetről én is hallottam és az egészben csak

az a különös, hogy Hocevar nem gyümölcsös kirakatot, hanem sorbanálló asszonyokat fényképezett. Azt hiszem, hogy Hocevar »objektív« cikkei számára nem feltétlenül szükséges sorbanálló asszonyokat ábrázoló felvétel, mert hiszen – és remélem, hogy ezzel velem egyetért – nem a sorbanálló asszonyok jellegzetesek és jellemzők a mai Magyarországra. Az az érzésem, hogy ha a mi diplomatáink Belgrádban hasonló dolgot fényképeznének, azt jugoszláv részről ugyancsak nem minősítenék barátságos cselekedetnek. Soldatić erre nagyon ekszkuzálta magát és kijelentette, hogy Hocevar erről neki nem szólt és egyébként teljesen egyetért velem. Majd hozzátette, hogy egyébként meggyőződése szerint lakáshiány, sorbanállás és energiahiány elkerülhetetlenül együtt járnak a szocializmus építésével. A normalizációval kapcsolatban Soldatić kijelentette, hogy nagyon örült annak, amikor belgrádi tartózkodása alatt Popovics hangsúlyozta előtte, hogy Magyarországgal érték el a legjobb eredményeket. Ők azt hitték, hogy Bulgáriában megy majd a leggyorsabban a normalizáció, de a gyakorlatban az történt, hogy a bulgárok többet ittak és több köszöntőt mondtak a viszony megjavítására, mint amennyit cselekedtek, míg Magyarországgal igen sok nagy jelentőségű konkrét eredményt értek el.¹

Kárpáti József magyar külügyminiszter-helyettes szigorúan titkos utasításban közölte Kurimszky Sándor belgrádi magyar követtel: „Hazánk felszabadulásának 10. évfordulója alkalmából a Népköztársaság Elnöki Tanácsa kegyelem gyakorlásáról törvényerejű rendeletet adott ki az ország határain kívül tartózkodó magyar állampolgárok tekintetében. [...] Abból kiindulva, hogy Jugoszláviában élő, országunkból kiszökött magyarok visszatérését nem tartjuk kívánatosnak, az amnesztia rendelettel kapcsolatban a követségnek különösebb feladatai nincsenek. Nincs szükség arra, hogy az Elnöki Tanács tör-

vényerejű rendeletét az ott élő magyarság körében propagálják, vagy más úton nyilvánosságra hozzák. Amennyiben a követséget amnesztia ügyben felek mégis felkeresnék, a szükséges felvilágosítást meg kell adni, és ha a rendelet vonatkozik az illetőre és haza kíván térni, úgy a mellékelt kérdőívet ki kell vele tölteni és azt fel kell terjeszteni.”² > **1955. január 31.**

1. MOL XIX-J-1-j-4a-004475-1955. – 2. MOL XIX-J-1-j-30d-002056-1955.

1955. április 17.

Budapesten összemérte erejét a budapesti Honvéd és a belgrádi Partizan. A mérkőzést az Újvidéki Rádióban Szerencsés József közvetítette, míg a *Tíz perc sport* című műsor ismertette a Tanjug jelentését: „A belgrádi Partizan labdarúgócsapata Budapesten ma délután visszavágó mérkőzésen mintegy százezer néző előtt 4 : 2 arányú vereséget szenvedett a budapesti Honvéd labdarúgócsapatától. A Honvéd együtteséből Mahos kettő, Cibor és Puskás pedig egy-egy gólt rúgtak. A Partizan együtteséből Mihajlović és Milutinović volt eredményes. A mérkőzést a magyar Harangozó vezette.”

1955. április 18.

Az országgyűlés fölmentette Nagy Imrét a Minisztertanács elnöki tiszteből, és helyébe a fiatal, Rákosi feltétlen hívének számító Hegedüs Andrást választotta. A Minisztertanács új elnökhelyettese Mekis József lett, a kormány többi tagja nem változott. A fordulat visszavetette a magyar–jugoszláv kapcsolatok fejlődését is.²

1. MTK82.; MJK 1956, 13.

1955. április 18–24.

Bandungban 29 független ázsiai és afrikai ország állást foglalt a kolonializmus meg a faji diszkrimináció ellen, és tíz pontban foglalta össze a nemzetek egymás mellett élésének elveit. Ez az esemény volt az el nem kötelezettség mozgalmanak kiindulópontja.¹ Több ilyen értekezletre

nem került sor, hanem 1961 szeptemberében már Jugoszlávia aktív részvételével tartották meg az el nem kötelezett államok konferenciáját Belgrádban. > **1961. szeptember 1–6.**

1. Pók 1986, 69.; Bilandžić 1999, 365.

1955. április 22.

Szerencsés József, aki az > **1955. április 17-i** Honvéd–Partizan labdarúgó-mérkőzést közvetítette Budapestről, az Újvidéki Rádióban tízperces affirmatív riportban számolt be fővárosi élményeiről és tapasztalatairól mondván (a könnyűipari termékekkel való ellátottság kapcsán), „a helyzet nagyjából olyan, mint itt nálunk”.

1955. április 23.

A Vajdasági Magyar Kultúrtaács kiadásában és Majtényi Mihály szerkesztésében megjelent a *Híd* 3. száma. Tartalom: Major Nándor: *Ma este semmi sem fontos*; Tin Ujević költészetéből (Ács Károly fordítása); Petkovics Kálmán: *Hazatérés*; Csere György: *Három vers*; Laták István: *A Szanatórium-utca csöndje*; Majtényi Mihály: *Barokk és naturalizmus. Emlékezés Csokonai Vitéz Mihályra*; Dési Ábel: *Lotte Weimarban*; b-t: *Modernizmus, mint leegyszerűsítés*. Kosztolányi Dezső: *Pacsírta*; Lector: *Az ellenállás mitológiája*. Radomir Konstantinović: *Daj nam danas*; Lector: *Szerelmi háromszög*. Ljubiša Jocić: *Is tobom sama*; Miodrag Kujundžić: *Petar Dobrović*; Balázs Béla: *A kispolgár és a film*; Lévy Andre: *Shakespeare és Calderon vígjátéka*; (L): *Négy hazai szerző*; Lapszemle (*Književne novine, Književnost, Delo, Savremenik, Republika*). A folyóirat e számától (a 7–8. számig) *Korunk* címmel válogatást közölt az Újvidéki Rádió irodalmi műsorának anyagából Herceg János szerkesztésében (Sinkó Ervin: *Moszkvai este* [Vers]; Gál László: *Önarckép* [Vers]; Németh István: *Ének*; Bori Imre: *A lázadó Krleža*; Janko Đonović: *Kinek bocsájthatnám meg*). A *Műkedvelő Színpad* című mellékletben Szép Ernő: *Ida*;

A leleményes színész; A színpadépítés egyszer-egye. Képek: Petar Dobrović.

1955. április 23–24.

Zentán irodalmi emlékesttel és díszüléssel emlékeztek meg Thurzó Lajos halálának évfordulójáról.¹

1. ÚR, 1955. április 25.

1955. április 24.

A Szerbiai Újságírók Egyesületének X. rendes évi közgyűlésén kiosztották az 1954. évi újságírói teljesítményekért odaítélt díjakat. A díjazottak között volt Rehák László is.¹

1. Miodrag Avramović-Žika: *Srebrni jubilej SNJ 1945-1970*. Beograd, 1971, Savez novinara Jugoslavije, 939.

1955. április 26.

A szabadkai Népszínház Magyar Társulata előadta Sinkó Ervin *Szörnyű szerencse* című háromfelvonásos drámáját Varga István rendezésében, Petrik Pál díszleteivel. Fellépett: Ferenczi Ibi (özv. Kovácsné), Szilágyi László (Tamás, a fia), Szabó István (Schwartz Henrik), D. Tóth Éva (Eszter, az unokája), Sántha Sándor (Vary András), Versegi József (Vlado kapitány). A darabot hat alkalommal játszották összesen 1263 néző előtt. Magyar nyelven most került első ízben színre, miután Zágrábban már előadták horvát nyelven.¹

1. Sztáncsics András: *Szörnyű szerencse*. Ösbemutató a szabadkai magyar dráma színpadán. ÚR, 1955. március 27.; Sulhóf József: Sinkó Ervin: *Szörnyű szerencse*. *Híd*, 1955. 4. 704–706.; Laták István: *A Szörnyű szerencse bemutatója* élé. MSz, 1955. április 25. 2.; S. T. [Steinitz Tibor]: Sinkó-bemutató a suboticei Népszínházban. MSz, 1955. április. 28. 4.; (s. k.): *Szörnyű szerencse*. *7 Nap*, 1955. május 1. 13.; Gerold, Pastyik 1970.

1955. április

Belgrádban megkezdte működését Magyarországi kereskedelmi kirendeltsége. A nagykövetség jelentése szerint „Ennek segítségével, közbenjárás-

sával, vállalati utazóink munkájának összehangolásával jelentős mértékben megváltoztattuk az első négy hónap üzletkötésekben szinte eredménytelen munkáját. Az első félév végéig import kötésállományunk kb. 2 M\$-t, export kötéseink ugyanakkor kb. 1M\$-t tettek ki”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.; MOL XIX-J-1-j-1a-005011-1-1957.

1955. május 5–7.

Szarajevóban megtartották a Jugoszláv Szakszervezeti Szövetség III. kongresszusát, amely már jelentős nyomást igyekezett gyakorolni az életszínvonal növelése érdekében.¹

1. Tonković, Stipe: *Sindikati u socijalističkoj Jugoslaviji*. Zagreb, 1984, Vijeće Saveza sindikata Hrvatske, 82–83.

1955. május 6–15.

Belgrádban megtartották a szerbiai műkedvelő színházak szemléjét, amelyet a járási illetve városi, a körzeti és a tartományi szemlék előztek meg. A Vajdaságot képviselő három együttes között volt az újvidéki József Attila kultúregyesület Heyermans *A remény* című drámájával, Gyapjas István rendezésében.¹

1. MSz, 1954. december 16. 2.; MSz, 1955. május 6.

1955. május 11–14.

Varsóban tárgyaltak Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, a Német Demokratikus Köztársaság, Románia és a Szovjetunió kormányküldöttségei. A magyar küldöttséget Hegedüs András, a Minisztertanács elnöke vezette. A kormányfők aláírták a varsói barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási egyezményt, az ún. Varsói Szerződést, és határoztak a fegyveres erők közös parancsnokságának megalakításáról. A szerződés június 6-án lépett életbe. A Magyar Országgyűlés május 25-én iktatta törvénybe.¹

1. *Magyar történelmi kronológia*. Budapest, 1981, Tankönyvkiadó, 551.; MTK82.; Csaba István: *Az*

elsüllyesztett háború, 105.; A forradalom előzményei 1987, 181.; A szerződés szövegét lásd *A Varsói Szerződés húsz éve*. Budapest, 1975, Kossuth, 105–109.; *Iz naše prošlosti* I. Budimpešta, 1979, 141.

1955. május 14.

A magyar Minisztertanács jóváhagyta a tisztai hajózásról szóló magyar–jugoszláv egyezményt.¹

> 1955. március 9.

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. május 15.

Az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország és a Szovjetunió külügyminiszterei Bécsben aláírták az osztrák államszerződést, amelynek értelmében Ausztria független, demokratikus, semleges állammá alakul. Hetedik fejezete kisebbségvédelmi biztosítékokat írt elő az ausztriai szlovénok és horvátok javára. A szerződés július 27-én lépett életbe.¹

Szabadkán az Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház tanácsstermében megtartották az egyházi zsinatot. A tárgysorozatnak egyetlen napirendi pontja volt: az előkészített egyházi alkotmány megvitatása és elfogadása. A zsinat elfogadta a Szerb Népköztársaság területén működő Ágostai Hitvallású Evangélikus Keresztyén Egyház Alkotmányát, amelynek két egyházmegyéje van: Bácska és Bánát. A 45.§ megállapította, hogy „az Ágostai Hitvallású Evangélikus Keresztyén Egyház a Szerb Népköztársaságban a volt, háború előtti Jugoszláviában létező Ágostai Hitvallású Német Evangélikus Keresztyén Egyház jogutóda a Szerb Népköztársaság területén”.² > 1955. március 31.

Megalakult a Táncsics Mihály Művelődési Egyesület képzőművészeti szakosztálya, amely összefogta a Zentán működő amatőr festőket.³

1. MTK82.; A forradalom előzményei 1987, 181.; Éger György: *Az ausztriai kisebbségek helyzete a második világháború után*. Vita. Budapest, 1991, 15–16.; Csaba István: *Az elsüllyesztett háború: történelem-politikai dolgozatok a Magyar Október összefüggéseiről*. Salzburg, 1957, 105.; HRP33,

134.; 20. századi egyetemes történet II. 394. – 2. A suboticei ágostai hitvallású evangélikus egyházközség Tanácsi jegyzőkönyve, 1955, 330.; Az Ágostai Hitvallású Evangélikus Keresztyén Egyház Alkotmánya. 1955. 45.§: „Evangéličko Hrišćanska Crkva Augsburgskog Verospovedanja u NR Srbiji je pravni naslednik bivše Nemačke Evangéličko–Hrišćanske Crkve Augsburgskog Verospovedanja u predratnoj Jugoslaviji, a na teritoriji NR Srbije.” SL FNRJ, 1953/27. 209. – 3. Zentai Művésztelep 1980, 67.

1955. május 18.

Marjai József egy diplomáciai fogadáson folytatott beszélgetésről készült feljegyzésében közölte, hogy „Soldatić jugoszláv követtel folytatott beszélgetés során szöbakerült Teslicnek [Teslić, Vladimir] *Borba* itt járt tudósítójának legutóbb megjelent cikke. Soldatić kijelentette, hogy neki nagyon nem tetszett a cikk. Minden nagyvárosról lehet egy egész sor negatívumot írni – mondotta – Budapestről is, Moszkváról, Londonról vagy Belgrádról is, amiket azonban Teslic itt felsorolt, semmiképpen sem jellemzők Budapestre, különösen erőltetett volt az a találkozás a villamoson. Általában az egész cikknek a hangja, stílusa nem tetszett neki, nem nevezhető tárgyilagosnak. Bizalmasan közölte, hogy erről sürgős jelentést is küldött Belgrádba. Ezzel kapcsolatban megemlítettem Soldatićnak, hogy Teslic cikkével egyidőben a *Vjesnik*ben is megjelent egy cikk Budapestről, más név alatt, de hangja, stílusa teljesen ugyanaz, mint Teslicé, sőt egyes részletek csaknem szóról szóra egyeznek. Soldatić erről a cikkről nem tudott.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-004311-2-1955.

1955. május 23.

A Tanjug jelentette: „A Szövetségi Népszkupstina Szövetségi Tanácsa Közművelődési Bizottságának az iskolák átszervezésével foglalkozó albizottsága mai ülésén arra az álláspontra helyezkedett, hogy hazánkban az alapvető népoktatás iskolája az általános nyolcosztályos iskola legyen. Ennek az iskolának legszélesebb képe-

sítést kell nyújtania minden polgárnak, nem pedig csak előképzést a további iskolázáshoz, mint ahogy az eddigi elsőfokú gimnáziumok és nyolcosztályos iskolák tették.”¹

A Tartományi Végrehajtó Tanács úgy határozott, hogy tanfolyamot indít a közigazgatási és adminisztratív intézményekben dolgozók számára annak érdekében, hogy zökkenőmentes legyen az áttérés a szeptemberben bevezetendő kommunális rendszerre, amelyben a községi népbizottságok hatásköre jelentősen bővül.²

Majoros Péter telefonjelentése az Újvidéki Rádió *Hangos híradójában*: „Ebéd után fél egyet mutattak az órák, amikor a Zentai járás területén is áthaladó főstaféta: Szerbia, Vajdaság és a Néphadsereg stafétája Padejéről [Padé] jövet Adánál a bácskai oldalra érkezett. A falu központja felé vezető utcaszakaszon emberekkel telt meg a járda, s az egyik ilyen csoportban egészen váratlanul a zene is megszólalt. Nem a rezesbanda volt, hiszen azok a főtéren várakoztak. Egyszerű falusi zenészek szólaltatták meg hangszereiket, hogy a maguk módján üdvözöljék a stafétavivőket. Noha a terv szerint Adán csak áthaladniuk kellett volna, néhány percre azért mégiscsak megálltak a staféták. Rövid idő alatt több mint kétezer ember gyűlt össze a főtéren, ahol az adaiak Tito elvtársnak szánt születésnapj jókívánságait Adamko Kálmán, a Népbizottság elnöke tolmácsolta. A főtéren két oldalán húzódó sorfalat a Potisje szerszámgyégyár dolgozói zárták le, akik egy pillanatra otthagyták gépeiket, és az üzem előtt állva fogadták és búcsúztatták az áthaladó stafétákat. Zentára 14 óra négy perckor várták a staféták érkezését. [...] Valamivel két óra előtt fel is tűntek a szorosan egymás mellett futó fiatalok kezükben a négy stafétapálcával, mert a három főstaféta mellett az Obornycsáról [Völgypart] indult egyik járási mellékstaféta is ott volt már. – Itt, hazánk legészakibb részén – üzenik Tito elvtárshoz írt levelükben a Dolgozó Nép Szoci-

alista Szövetségének zentai tagjai – szerbek és magyarok szoros együttműködésben továbbra is kitartunk tanításod mellett. [...] Tizennégy óra tíz perckor Györe Imre, a Városi Népbizottság elnöke újra a díszemlény előtt várakozó ifjak és leányok kezébe adta a stafétapálcát...”

1. ÚR, 1955. május 23. –2. ÚR, 1955. május 23.

1955. május 24.

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradója* közölte a Tanjug jelentését, amely szerint a Szövetségi Végrehajtó Tanács elfogadta a községek és járások berendezkedéséről szóló általános törvényjavaslatot, amelyet a következő hónapban tűz napirendre a Szövetségi Képviselőház, majd tudósított a Tartományi Kommunabizottság üléséről, amely megvitatta „a járások területi felosztását községekre, az új járási és községi Népbizottságok létesítésére vonatkozó előkészületeket, az egyes szolgálatok egyesítését és egyebeket. Az ülésen részt vett Stevan Doronjski, a Vajdasági Népszkupstina elnöke is. A kezdeményező bizottságok elnökeinek jelentései szerint Vajdaság legtöbb helységében választói gyűléseket tartottak, amelyeken megvitatták a járások községekre való felosztását. A többi faluban a választók gyűléseit a napokban tartják meg. A legtöbb választói gyűlés elfogadta a járási bizottságok javaslatát, hogy hogyan kell a járásokat községekre osztani, csak néhány helység nem. Ez utóbbiakban a választók más megoldásokat követeltek. Ezek a jelenségek olyan helységekben gyakoriak, amelyekben a választók gyűléseit nem készítették elő kellőképpen, vagy ahol különféle lokalista törekvések állnak fenn, illetőleg ahol azok a községek, amelyeknek nincs lehetőségük önálló községként megmaradni, félnek a csatlakozástól. A járási bizottságok indítványait különösen a Zombori járás falvaiban nem akarták elfogadni. Másrészt viszont arra is vannak példák, hogy egyes falvak maguk követelték egyesítésüket más községekkel, mert úgy vélték, hogy a falu előrehaladására nézve az ilyen megoldás jó.”

1955. május 26.

Szovjet állami küldöttség érkezett Belgrádba. A repülőtéren mondott beszédében Hruscsov kijelentette: „Őszintén sajnáljuk mindazt, ami történt, és határozottan szakítunk mindazzal, ami ebben az időszakban felhalmozódott. Részünkről ide soroljuk azt a provokatori szerepet is, amit a nép most leleplezett ellenségei, Berija, Abakumov és mások játszottak. [...] Teljes mértékben megértjük Jugoszláviának azt a törekvését, hogy mind Nyugaton, mind Keleten fejlessze viszonyait minden országgal. Úgy véljük, hogy az országaink közötti kapcsolat erősítése hozzájárul az összes ország közötti viszonyok javításához, függetlenül azok társadalmi berendezésétől, és megszilárdítja az általános békét. A Legfelső Szovjet Prezídiuma, a Szovjetunió kormánya és a Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága megbízta küldöttségünket, hogy testvéri légkörben vitassunk meg Önökkel minden arra érett kérdést. Mi, mint a Szovjetunió Kommunista Pártjának, a nagy Lenin által létrehozott pártnak a képviselői kívánatosnak tartjuk a pártjaink közötti kölcsönös bizalom megeremelését is. A legszilárdabb kapcsolatok azon országok népei között jönnek létre, amelyek vezető erejét a marxizmus–leninizmus tanításán alapuló pártok képezik.”¹ A szovjet küldöttség meglepetésére Tito nem mondott válaszbeszédet, hanem intett, hogy a küldöttségek induljanak el a gépkocsik felé. A *New York Times Szovjet Canossa* címmel megjegyezte: „A találkozó Tito marsall hatalmas személyes győzelme.” A megbeszélések végén > **1955. június 2.** aláírták ugyan a közös nyilatkozatot, de alapvető nézetkülönbségek maradtak fenn a két álláspont között. A szovjet vezetés azt várta a jugoszlávoktól, hogy újra betagozódjának a szocialista táborba, legalább hallgatólagosan elismerjék a Szovjetunió vezető szerepét, s egyértelműen távolodjanak a nyugati hatalmaktól, hiszen a valóban szokatlanul szívélyes jó viszony alapja a korábbi szovjet–jugoszláv ellentét volt. Titóék azonban éppen erre nem

voltak hajlandók, ragaszkodtak az ország semlegességéhez.² A szovjet küldöttség tagjai > **1955. június 4-én**, hazafelé Bukarestben tájékoztatták Rákosit és Hegedüst, valamint a román, a bolgár és a csehszlovák párt vezetőit a történekről.³ Egy évvel később a moszkvai deklaráció aláírásával (> **1956. június 20.**) sor került a két állampárt viszonyának szabályozására is.⁴ Az Újvidéki Rádió *Hangos híradójának* aznapi első híre: „Ma délután hazánkba érkezett a Szovjetunió államküldöttsége. A küldöttség tagjai: Nyikita Hruscsov a Legfelső Tanács elnökségi tagja, a Szovjet Kommunista Párt központi vezetőségének első titkára, a küldöttség vezetője; Bulganyin, a Minisztertanács elnöke, Mikojan miniszterelnök-helyettes, Sepilov, a Legfelső Tanács Külügyi Bizottságának elnöke, a Szovjet Kommunista Párt központi vezetőségének tagja, a *Pravda* főszerkesztője, Gromiko első külügyminiszter-helyettes és Kumikin külkereskedelmi miniszter-helyettes. A küldöttség két különrepülőgépe 17 órakor érkezett meg a zemuni [Zimony] repülőtérre. A szovjet vendégek fogadásán részt vett Josip Broz Tito köztársasági elnök, Edvard Kardelj, Aleksandar Ranković, Svetozar Vukmanović, a Szövetségi Végrehajtó Tanács alelnökei, Moša Pijade, a Szövetségi Népszkupstina elnöke, a Végrehajtó Tanács tagjai, Koča Popović külügyi államtitkár és a többi kiemelkedő jugoszláv államférfi. A szovjet küldöttség megérkezése után Nyikita Hruscsov, a küldöttség vezetője rövid üdvözlőbeszédet mondott.”

1. Petranović, Zečević, 1041–1042. – 2. Varga László 2006. – 3. A forradalom előzményei 1987, 181. – 4. Bilandžić 1999, 354–357.

1955. május 27.

Gimes Miklós, Fazekas György és Vásárhelyi Miklós a Lapkiadó Vállalat taggyűlésén követelte a magyar–jugoszláv viszony tisztázását, Rajk perújrafelvételét. Gimest és Fazekast kizárták a pártból, Vásárhelyi Miklóst szigorú megrovásban részesítették.¹

1. A forradalom előzményei 1987, 181.

1955. május 30.

Az Újvidéki Rádió *Hangos híradójában* Balázs Piri György beszámolt a Topolyai járás átszervezésének újabb tervéről: „a járás ösztérülete és határai nem változnak, ellenben a községi Népbizottságok száma 13-ról 9-re csökkent. Ha az említett javaslatot változtatás nélkül fogadják el, úgy Bačka Topolának [Topolya] mint városnak a hozzácsatolásra kerülő Kočičevóval, Mičunovóval [Karkatúr], Oreškovičtyal, Mali Beogradal [Kisbelgrád], Karadorđevóval, Nje-goševóval és Orahovóval [Zentagunaras] együtt az eddigi 14 590 lakosa helyett 21 713 lakosa lesz. Önállóságot kér Stara Moravica [Bácskossuthfalva] is, amely Bački Sokolaccal [Cserepes], Gornja Rogaticával [Felsőroglatica] és a Krivaja birtokkal képezne külön községet, s így Moravica [Bácskossuthfalva] lakosságának létszáma az említett települések hozzácsatolásával 6682-ről 9202-re emelkedne. Utána Csantavér következik Dusanovóval és Visnyeváccal, majd Bajsa, Pacsir [Pacsér], Gunaras, Mali Idos [Kishegyes], Lovćenac [Szeghegy] és Feketić [Bácsfeketehegy], melyek szintén egy-egy önálló községet képeznének.”

1955. május

Szabadkán megjelent a *Rukovet* című folyóirat első száma. Első szerkesztőségének tagjai: Kva-zimodo Braun István, Mihajlo Dejanović, Geza Gulka, Mirko Huska, Estera Ivković, Josip Klarski, Lazar Merković, Stevan Palić [Palics István] és Urbán János. Az elsősorban horvát alkotókat maga köré gyűjtő folyóirat számos vajdasági, de mindenekelőtt szabadkai magyar író és költő műveit fordította le és közölte.

1955. június 1.

Az Újvidéki Rádió *Közművelődés és kultúra* című műsorában Sztáncsics András beszámolt a szabadkai kultúrmunkások és művészek azon kezdeményezéséről, hogy Szabad Szintér néven egy olyan intézmény alakuljon, amely „betöltene

az opera megszüntetésével keletkezett űrt,” s amely keretében operarészleteket adnának elő, kísérleti és gyermekszínpadot működtetnének, szavalóesteket és ismeretterjesztő előadásokat tartanának.

1955. június 2.

Nyikita Hruscsov jugoszláviai látogatásának (> 1955. május 26.) végén Jugoszlávia és a Szovjetunió kormányküldöttsége Belgrádban és Brionin folytatott egyhetes tárgyalások után közös nyilatkozatot (belgrádi nyilatkozat) fogadott el, amely a Szovjetunió meg a kelet-európai szocialista országok és Jugoszlávia viszonya konszolidálásának kezdetét jelentette. Elvi részében állást foglaltak a béke oszthatatlanságán alapuló kollektív biztonság, az államok szuverenitása és egyenjogúsága, az ideológiai különbségektől független békés koegzisztencia, a belügyekbe való kölcsönös be nem avatkozás mellett. A gyakorlati feladatok közé sorolták a normális államközi szerződéses viszony helyreállítását, a gazdasági együttműködés szélesítését, a kulturális konvenció és a tájékoztatási szolgálatról szóló egyezmény megkötését, az atomenergia békés felhasználását célzó együttműködést, a másik állam területén élő saját állampolgáraik helyzetének szabályozását és a két ország társadalmi szervezetei közötti együttműködés támogatását. A dokumentumtervezet jugoszláv változatát Edvard Kardelj, Moša Pijade és Veljko Vlahović készítette elő Tito közreműködésével, és több-kevesebb módosítással az került elfogadásra. Kardelj úgy értékelte, hogy a belgrádi nyilatkozat nemcsak bilaterális dokumentum, hanem a Magna Charta szerepét tölti be Jugoszlávia és a többi szocialista és egyéb országok viszonya tekintetében.¹

1. HRP3, 135.; 20. századi egyetemes történet II., 394.; Ács Károly szerk.: *El nem taposható csillagok. Forradalmi költészetünk 1919–1979*. Újvidék, 1979, Forum Könyvkiadó, 214.; Tonković, Stipe: *Sindikati u socijalističkoj Jugoslaviji*. Zagreb, Vijeće Saveza sindikata Hrvatske, 1984, 75.; Petranović, Zečević, 1042–1044.

1955. június 4.

Rákosi Mátyás és Hegedüs András vezetésével magyar párt- és kormányküldöttség háromnapos látogatásra érkezett Romániába. Az > 1955. július 6-án kiadott közlemény szerint a szovjet küldöttség ismertette a csehszlovák, magyar és román kormányküldöttség előtt jugoszláviai tárgyalásait, és mindnyájan kifejezték együttműködési készségüket Jugoszláviával.¹

A verseci magyar művelődési egyesület tarka műsorral Pancsován vendégszerepelt.²

1. MTK82. – 2. Földessy összeáll. 1972, 67.

1955. június 6.

Miután Romániában a szovjet küldöttség ismertette a csehszlovák, magyar és román kormányküldöttség előtt jugoszláviai tárgyalásait (> 1955. június 4.), közös közleményt adtak ki, amelyben mindannyian kifejezték együttműködési készségüket Jugoszláviával.¹

1. MTK82.; *Iz naše prošlosti I*. Budimpešta, 1979, 141.

1955. június 7.

Megkezdődött a Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének kétnapos ülése, amelyen Rákosi Mátyás beszámolt a bukaresti értekezletről (> 1955. június 4.). Határozatot fogadtak el arról, hogy „A Magyar Dolgozók Pártja a maga részéről minden módon, teljes erővel azon fog munkálkodni, hogy a béke és a szocializmus ügyének további megszilárdítása érdekében mielőbb létrejöjjön és elmélyüljön a szívélyes, egészséges baráti viszony a Magyar Népköztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság népei között.” Ugyanakkor nem voltak hajlandóak elítélni a párt Jugoszláviával kapcsolatos korábbi politikáját.¹

1. *Szabad Nép*, 1956. június 9.; MJK 1956, 13–14.; *Iz naše prošlosti I*. Budimpešta, 1979, 141.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. június 9.

A magyar Minisztertanács határozatot hozott a magyar–jugoszláv vízügyi kérdések rendezéséről.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. június 11.

A szabadkai Népszínház bemutatta Sulhóf Józsefnek a Berczik Árpád műve alapján készült *A parasztkisasszony* című énekes vígjátékát (ösbemutató). Rendezte Sántha Sándor, a segédrendező Mamuzsich István volt. Karnagy Bermel Miklós. Díszlet Petrik Pál. A táncokat Szilágyi László, az énekeket V. Dormán Mancsi tanította be. Fellépett: Fejes György (Kelemen Tamás, földbirtokos), Raczkó Ilus (Matild, a felesége), D. Tóth Éva (Jolán, a lányuk), Dudás Lajos (Jolán vőlegénye). A darabot 33-szor játszották összesen 13 579 néző előtt.¹

1. Sulhóf József: A megújított Parasztkisasszony. *7 Nap*, 1955. május 15. 6.; Krónikás [Lévay Endre]: Színházi krónika. *7 Nap*, 1955. június 19. 6.; B. S. [Bogdánfi Sándor]: Színház. *Parasztkisasszony* bemutató a suboticei Népszínházban. *Dolgozók*, 1955. június 21. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1955. június 13.

Rubin Péter feljegyzésben közölte, hogy a Duna-bizottság igazgatója által rendezett hajókiránduláson, június 10-én beszélgetett Đikić jugoszláv tanáccsal, aki „két olyan jelenségről tett említést, amelyek zavarják a magyar–jugoszláv viszony fejlődését: 1.) A felszabadulás 10. évfordulója alkalmából rendezett könyvkiállítás a kiállított könyvek között vannak olyanok, amelyek jugoszláv vonatkozásúak és az elmúlt években készültek, mint pl. Földes Péter *Kanyargós Dráva* című regénye, vagy Rákosi elvtársnak azok a könyvei, amelyek éles Tito-ellenes beszédek is tartalmazzak; 2.) A jugoszláv politikai emigránsok szerepet játszanak olyan szervezetekben és intézményekben, amelyek valamilyen módon kapcsolatban vannak Jugoszláviával (délsláv újság, rádió, stb.). Ezek az emigránsok

nyilvánvalóan nem segítik elő, hanem fékezik a két ország közötti kapcsolatot. Đikić hangsúlyozta, hogy ezek nem jelentős kérdések, hanem csak apróságok, az ilyen apróságok azonban zavarják az előrehaladást a jelentős kérdésekben. [...] Beszélgetés közben tájékoztattam Đikićet arról, hogy meghívtuk a jugoszláv válogatott labdarúgócsapatot június 19-re Budapestre. Ezt ő rögtön közölte a követtel és Đurić főosztályvezetővel. Azt is említettem, hogy a június 15-i belgrádi atlétikai versenyen tudomásom szerint részt vesznek a magyar atléták. Végül közöltem vele, hogy minden valószínűség szerint rövidesen lakást fog kapni.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-004366-1955.

1955. június 16.

Jugoszlávia Népképviselőháza elfogadta a Községekről és járásokról szóló általános törvényt. Ezzel életbe lépett az új kommunális rendszer, amely a községeket teszi meg alapvető társadalmi-gazdasági egységgé, a járásokat pedig a községek közösségeként határozza meg. Ezt követően a községek száma az 1954. évi 3912-ről 1479-re, a járásoké pedig 329-ről 107-re csökkent. Ugyanakkor a kommunális szervek a gazdaságirányítás decentralizálása során fokozatosan átvették a szövetségi és köztársasági szervek jogkörét a vállalatirányítás terén. A szövetségi apparátusnak 1948-ban 47 300, 1956-ban pedig már csak 10 328 alkalmazottja volt.¹ Edvard Kardelj az új kommunális törvény elfogadása előtt mondott expozéjában kifejtette: „A kommuna társadalmi rendszerünkben egyrészt olyan társadalmi-politikai közösség, amelyben lehetővé válik a dolgozók egyéni érdekeinek összeegyeztetése a társadalmi közösség kollektív érdekeivel. Másrészt ez az a legalkalmasabb forma, amely által a dolgozók legszélesebb körét be lehet vonni a közvetlen társadalmi igazgatásba. [...] A kommuna egyszerre a termelők és a fogyasztók közössége, ami az egyes polgárt arra készíti, hogy a konkrét kérdéseket ne ilyen-olyan pártdemagógia szerint közelítse

meg, ami más rendszerekben gyakran előfordul, hanem hogy önállóan és felelősségteljesen döntsön a valós anyagi lehetőségek alapján. E feladatok ugyanakkor a polgárok elemi iskoláját jelentik a felsőbb társadalmi szervek problémáinak megoldása terén. Kétségtelen, hogy az ilyen kommuna képezi majd teljes politikai rendszerünk alapját, hogy szerkezete befolyásolja majd az összes többi vezető társadalmi szerv szerkezetét, beleértve a Föderációt is.” Az új törvény legfőbb célkitűzését abban jelölte meg, hogy meg kell erősíteni a községek szerepét, a járásokra pedig csak egyes ellenőrző és koordinációs feladatokat kell bízni, amíg a községek fel nem nőnek új szerepükhöz. Ugyanakkor a kis községek csekély érdekérvényesítő képességgel rendelkeztek, ezért összevonták őket. Első lépésben az ország 4121 községéből 1438-at szerveztek, ezzel egy időben a járások számát 341-ről 107-re csökkentették. Kardelj szerint „a járás és a község közötti új kompetenciamegosztás egyebek között arra is lehetőséget teremt, hogy fokozatosan a köztársaságok is átruházzák egyes kompetenciáikat a járásokra”, és így a polgárok a községek és járások közvetítésével a kérdések eddigénél sokkal szélesebb körének megoldására lehetnek befolyással. Emellett a járások új beosztása lehetővé teszi, hogy a szövetségi gazdasági terv az eddigénél sokkal nagyobb mértékben támaszkodjon a járási gazdasági tervekre, ami a gazdasági tervezés egész rendszerét sokkal realisabbá és stabilabbá tenné.² Kardelj várakozása nem teljesült. A járások csakhamar eltűntek, a községek pedig bezárkóztak, vezetőségük igyekezett rátenyerelni a helyi gazdasági vállalatokra, ugyanakkor pedig az öröklött fejlettségbeli különbségek problémájára a rendszer nem kínált megoldást. A községek megerősítése csak a szövetségi hatalmi erőközpont lebontására volt jó, amelynek helyébe csakhamar a köztársaságok léptek. A vajdasági magyarság szempontjából azonban a fejlett kommunális rendszer – mint ahogy mindenfajta decentralizáció és deatizáció – számos

előnnyel járt mind gazdasági, mind oktatási és kulturális téren.

Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv követ kérésre felkereste Sík Endre külügyminiszter-helyettest, akinek aznapi feljegyzése szerint „javaslatomra arra ürtettük poharunkat, hogy a normalizálás időszakát ezennel befejezzük és megkezdődik a baráti kapcsolatok időszaka”. A folyamatban levő ügyek megtárgyalása után Soldatić „átadott egy emlékeztetőt, amelyben – régebbi beszélgetésünkre hivatkozva – 7 pontban felsorolta azokat az akadályokat, amelyek egyelőre nehezítik a két ország közötti jó kapcsolatok kibontakozását”. Nehezményezte, hogy a Jugoszláviába visszatérni szándékozó politikai emigránsokat akadályozzák a hazatelepülésükben, Jugoszlávia-ellenes személyeket alkalmaznak a Magyar Rádióban, a *Naše novine* szerkesztőségében és a délszláv iskolákban, továbbra is forgalmazzák a jugoszlávellenes könyveket.³ > 1955. július 9.

1. Bil-Ton, 49.; HRP3, 135.; Jovanović, Aleksandar: *Društveno-političko uređenje FNRJ*. Beograd, 1958, Rad, 231.; Nikšić, Stevan: *Poslednja poruka*. Kolektivni rad, odlučivanje i odgovornost. *NIN*, 1980. május. 61–62. – 2. *Komunist*, 1955. 6. 293–301. Idézi Petranović, Zečević. – 3. MOL XIX-J-1-j-4a-002347-13-1955.

1955. június 20.

A Külügyminisztérium protokollisztálya tájékoztatta a Helyi Tanácsok Titkárságát, hogy „a budapesti jugoszláv követség az alábbi kéréssel fordult a Külügyminisztériumhoz: A II. világháború alatt Sátoraljaújhely közelében egy koncentrációs táborban jugoszláv állampolgárokat tartottak őrizetben. A táborban 1944 tavaszán lázadás tört ki és ennek során sok foglyot megöltek. A meghalt foglyokat a tábor közelében közös sírban temették el. A jugoszláv követségnek az a kérése, a fellelhető adatok alapján tájékoztassuk arról, kik voltak jugoszláv állampolgárok fogóságban az említett táborban, kik haltak meg a jugoszláv foglyok közül? Érdeklődik továbbá a

követség aziránt is, milyen állapotban van az említett közös sír? A követségnek szándékában áll a helyszínre is kiküldeni egy megbízottját, hogy a sírok rendbehozatala és karbantartása iránt intézkedjék. Kérem a Helyi Tanácsok Titkárságát, szíveskedjék a sátoraljaújhelyi Tanácstól a fentiekkel kapcsolatban adatokat (a volt foglyok számát, stb.) kérni és azokat rendelkezésünkre bocsátani. Egyúttal külpolitikai szempontból azt is fontosnak tartanánk, hogy a jugoszláv foglyok sírját, amennyiben az elhanyagolt állapotban volna, a helyi tanács hozassa rendbe és a jövőben gondoskodják állandó karbantartásáról”.¹ > **1955. július 11.**

1. MOL XIX-J-1-j-27g-006221-1955.

1955. június 22.

A Vajdasági Magyar Kultúratanács kiadásában és Majtényi Mihály szerkesztésében megjelent a *Híd* 4. száma. Tartalom: Majtényi Mihály: *Egy síremlék előtt (Thurzó Lajos)*; Thurzó Lajos: *Öreganyám* (Poéma a költő hagyatékából); Gál László: *Néhány közvetlen szó Thurzó Lajosról*; Dobrica Ćosić: *Gyökerek* (Regényrészlet. Ford. D. M.); Csépe Imre: *Tavaszi emlékek* (Vers); Szirmai Károly: *A tűznél*; Urbán János: *Két vers*; Bálint István: *Az illúziók összeomlása. Majakovszkij halálának 25. évfordulójára*; Majtényi Mihály: *Olvasás közben*; Radovan Lalić: *A szovjet írók második kongresszusa* (Ford. Hornyik János); Lőrinc Péter [Löbl Árpád]: *A vajdasági nagybirtok és harc a földért*; Sulhóf József: *Sinkó Ervin, Szörnyű szerencse*; Balázs Piri Aladár: *A nyelv keletkezése. Az ember legősibb szavai*; Két vélemény egy új regényről – Lector: *Koreni*; B-t: *Gyökerek*; Debreczeni József: *Egy szerbül megjelenő Molnár-regény margójára (A zöld huszár a cetinjei Narodna knjiga kiadásában)*; (L): *Lapszemle (Komunist, Delo, Naša stvarnost, Rukovet)*; B. Szabó György: *Konjovićnál 1955 tavaszán*. Az Újvidéki Rádió *Korunk* című irodalmi folyóiratának 1955. április 21-én elhangzott számából: Sinkó Ervin: *Szelíd szó*; Léavy

Endre: *Dalolj, Pájó, dalolj*; Fehér Ferenc: *Párnámra átnyújtott ujjpereccel*; Bori Imre: *Thomas Mann: A megcsalt*; Sinkó Ervin: *Egy színházi élmény. A Műkedvelő Színpad* című mellékletben Bálint István: *Egy szemle tanulságai. A délbácskai műkedvelők becsei szemléje*; Törköly István: *A zentai műkedvelőszemle* [1955. március 20.]; Pataki László: *A bánáti műkedvelők szemléje* > **1955. február 12–13.**, > **1955. február 19–20.** Képek: Milan Konjović.

1955. június 25.

Hruscsov levélben számolt be a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének a belgrádi tárgyalások eredményeiről, azt igyekezve bizonyítani, hogy a találkozó és a közös nyilatkozat egy lépést jelent Jugoszlávia közeledésében az ún. szocialista táborhoz, a nyugati hatalmak számára pedig egyenesen kudarc.¹

1. MJK 1956, 8–9.

1955. június 28.

Tito Karlovacon mondott beszédében élesen bírálta a magyar pártvezetést, amiért a nyilatkozatok ellenére keveset tesz az államközi kapcsolatok javításáért.¹

1. Tito 10, 253–254.

1955. június 29.

Tito levélben közölte Hruscsovval, hogy a JKSZ kész a pártkapcsolatok fejlesztésére, de csak a pártok önállóságának elve alapján.¹ > **1955. július 7.**

1. MJK 1956, 9.

1955. június

A *Híd* 5–6. számának tartalma: Herceg János: *Cirkusz a faluban*; Ács Károly: *A szlovén költészetből* (Versfordítások); Sinkó Ervin: *Áron szerelme* (Részlet); *Laták István versei*; *Dési Ábel* [Sárkány Szilveszter] *verse*; Majtényi Mihály: *A sziget*; *Borús Erzsébet versei*; Sulhóf József: *84 Avenue Foch* (Részlet a *Varázsvessző* című

regényből); *Dér Zoltán* [Dévavári Zoltán] verse; Kurt Held: *Blérot legionárus* (Elbeszélés. Ford. Gsweng Szilárd); Bálint István: *A nagy csalódás lázadása*. Shelley: *Felszabadított Prometheus*; Bori Imre: *Holtponon* (*Franz Kafka*: Átváltozás, Camus: Idegen); Lévy Andre: *A hangyák császára. Írás egy íróról és egy könyvről* (*Balint Vujkov*); Majtényi Mihály: *A mesterlegények zendüléseiről*; Major Nándor: *Stijn Streuvels, Aratás*; Deák András: *Kvazimodo István*, Testamentum; L.: Modern építészet. *J. M. Richards könyve*; Lector: *Ősz évek költészete. Tin Ujević, Žedan kamen na studencu*; Lector: *Alkohol és irodalom. Slobodan Marković*, Pijanci idu dijagonalno; Lector: *Húson árnyék. Miodrag Protić, Sličnosti*; t.: *Lapszemle. Vidici*. Az Újvidéki Rádió irodalmi folyóiratából: Herceg János: *Irodalmunk szellemi egysége*; Dési Ábel: *Csendes beszélgetés* (Vers); Sinkó Ervin: *Munkásiró és trómunkás*; Quasimodó István [Kvazimodo Braun István]: *A tizennyolc nyárfa árulása; Vörösvári Vilmos két verse*; Két öreg eperfa. Milan Konjović emlékeiből. A folyóirat mellékleteként megjelenő *Műkedvelő Színpad* keretében Sulhóf József *A műkedvelők országos szemléje* címmel beszámolt arról, hogy a résztvevő nyolc együttes közé került becsei [Óbecse] városi amatőr színház Debreczeni József *Forgószél* c. darabját adta elő szerbül, az újvidéki József Artilla Művelődési Egyesület pedig Heyermans *Remény* c. darabját magyarul, Gyapjas István rendezésében. A melléklet közölte Zilahy Lajos *Birtokpolitika* című jelenetét is. Képek: Milivoj Nikolajević, B. Szabó György, Zoran Petrović, Stojan Trumić, Pechán Béla, Boros György.

Herceg János: *Irodalmunk szellemi egysége* című írását így zárta: „Közlebb jutni a többséghez, nagyobb és közvetlenebb részt vállalni országunk szellemi egységéből, ez minden vajdasági magyar író legszebb álma, s akik helyzetüket kívülről nézve az elszigetelődés veszélyéről beszélnek, nyitott kapukat döngöttek. Csak tenni kellene már valamit, talán intézményesen,

hogy a nyelvi különbözőségekből eredő válaszfalak leomoljanak”.

1955. július 1.

Az újvidéki Ifjúsági Tribün körül tömörülő fiatal értelmiségiek kezdeményezésére megjelent a *Polja* című szerbhorvát nyelvű kulturális folyóirat első száma.¹ (> 1955. január 11.) A folyóiratot a Progres Lap- és Könyvkiadó Vállalat adta ki, első szerkesztője Florica Štefan (1958-ig), munkatársak: Boško Petrović, Janko Kos, Bora Ćosić, Oskar Davičo és Mileta Pavlov, aki már az első számban a Matica srpska radikális átszervezését követelte.²

1. *Novi Sad 1944–1964*. 1964 oktobar, Matica srpska, 125. – 2. Megjelent a *Polja [Polya]* című folyóirat. Dolgozók, 1955. július 26.

1955. július 7.

Hruscsov a Tito > 1955. június 29-i levelére adott válaszában elfogadta a pártközi együttműködés feltételeit, de a nyugati szociáldemokrata pártokkal való kapcsolattartást határozottan rosszalotta.¹

1. MJK 1956, 9.

1955. július 9.

Kiutazási engedélyt kapott a Magyarországról hazatérni kívánó jugoszláv állampolgárok egy csoportja.¹ > 1955. június 16.

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. július 11.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Tanácsa Végrehajtó Bizottságának elnöke megküldte a Minisztertanács Titkárságának azon 60 jugoszláviai származású személy névsorát, akiket Sátoraljaújhely városban a fasiszták meggyilkoltak, közölve, hogy „a jugoszláv elvtársak egy helyre, a róm. kath. templom mellett lévő emlékmű alá vannak eltemetve”.¹ > 1955. június 20.

1. MOL XIX-J-1-j-27g-006221-1955.

1955. július 17.

Mindszenty József a börtönből házi őrizetbe került.¹

1. A forradalom előzményei 1987, 182.

1955. július 18.

Szalai Béla, a Magyar Dolgozók Pártja [MDP] Politikai Bizottságának tagja a *Szabad Népb*en a következőket írta: „A magyar–jugoszláv viszony megrontásához nagymértékben hozzájárult Péter Gábornak, a magyar Államvédelmi Hatóság volt vezetőjének és bandájának provokációs munkája. Ezek az aljas emberek azóta elnyerték méltó büntetésüket, leleplezésük és elítélésük megkönnyítette, hogy a Jugoszláv Szövetségi Népköztársasággal és népeivel való egészséges, őszinte jó viszony helyreállítására törekedhessünk.”

Az MDP Központi Vezetősége határozatot hozott a Magyarországi Német Dolgozók Kulturális Szövetségének létrehozásáról.¹

1. MOL 276. f. 91. cs. 83. ö. e. In Tóth Ágnes összeáll., jegyz., bev.: *Pártállam és nemzetiségek (1950–1973)*. Kecskemét, 2003, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára, 22. dok.

1955. július 23.

Jugoszlávia hivatalos lapjában megjelent a közművelődési, művészeti és tudományos intézmények igazgatásáról szóló törvény, amely a könyvtárakban és múzeumokban is bevezette a társadalmi igazgatást, utasítást adva egyrészt az intézmény alkalmazottaiból, másrészt az alapító által kinevezett személyekből álló tanácsok megalakítására.¹

1. Zakon o upravljanju kulturno-prosvetnim, umetničkim i naučnim ustanovama. SG NRS, 1955/57.

1955. július 27.

A felszabadulás 10. évfordulója alkalmából Tito Karlovacon a Horvátország minden vidékéről

összesereglett mintegy 200 000 ember előtt tartott beszédet.¹ Bejelentette az új gazdaságpolitikai irányvételt, amely azon a felfogáson alapult, hogy a szocializmus kiépítésének terheit nem lehet egyetlen nemzedékre hárítani, hanem annak is éreznie kell erőfeszítéseinek eredményeit.² (> **1955. szeptember 28.**) Közölte, hogy a Szovjetunió elengedte Jugoszlávia 1948 előtti 90 millió dolláros adósságát, ami a fegyver- és nyersanyagszállításokból halmozódott fel.³ Úgy nyilatkozott, hogy a népi demokráciákkal – köztük Magyarországgal is – folytatott együttműködésre mindkét fél részére előnyös, és komoly gazdasági lehetőségek vannak.⁴

1. Tito 10, 234. – 2. Petranović, Zečević, 1098. – 3. MJK 1956, 9. – 4. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956a.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. július 29.

A Legfelsőbb Bíróságon megkezdődött Rex József és társai: Hegedűs József és Gondi Ferenc kémkedéssel elkövetett hűtlenség miatt indított perújítási tárgyalása. Csuka Zoltán ügyét ettől elkülönítették, mivel az ő ügyében a felülvizsgálat egyértelműen azt állapította meg, hogy a kémkedés büntetést nem követte el. Domokos József, a Legfelsőbb Bíróság elnöke, aki egyúttal a tanács elnöke is volt, az „államtitok megőrzése céljából” zárt tárgyalást rendelt el. A tárgyalás még aznap éjjel, 23 óra 30 perckor véget ért, és az ítéletet kihirdették. Rexet Gondival együtt bizonyíték híján felmentették a hűtlenség büntetése alól, Hegedűst továbbra is bűnösnek találták kémkedéssel elkövetett hűtlenség büntetésében és hat év börtönbüntetésre ítélték, büntetését azonban az eddig „elszenvedett fogsággal” kitöltöttnek vették.¹

1. ÁBTL 2.1. I/95. Rex József és társai. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága B. 001293/1955/6. számú ítélete. 1955. július 29. 229. Idézi A. Sajti 2009, 108.

1955. július

Belgrádban magyar–jugoszláv filmcsereegyezményt kötöttek.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955–59.

1955. augusztus 2.

Rex József a per-újrafelvételi ítélethirdetés után pár nappal visszakapta a Gyűjtőfogházban „letétben lévő” holmijait, és 6 ártatlanul letöltött esztendő után elhagyta a börtönt.¹

1. A. Sajti 2009, 108.

1955. augusztus 6.

A Külügyminisztériumban a budapesti jugoszláv követnek átadták a meghívót egy háromtagú jugoszláviai kulturális delegáció számára.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955–59.

1955. augusztus 8.

Belgrádban aláírták a magyar–jugoszláv vízügyi egyezményt.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955–59.;
MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. augusztus 12.

Magyarország közölte, hogy 1955. augusztus 28. után bármikor kész tárgyalni a jugoszláv gazdasági és pénzügyi kérdésekről.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955–59.

1955. augusztus 16.

Magyarország javaslatot tett Jugoszláviának légügyi egyezmény megkötésére.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955–59.

1955. augusztus 18.

A magyar–jugoszláv kapcsolatokról szóló magyar külügyminisztériumi összefoglaló szerint „A június 30-i határozat megvalósítása érdekében egy sor diplomáciai lépést tettünk, így többek között július 9-én és augusztus 6-án számos javaslatot tartalmazó emlékeztetőt adtunk át a jugoszláv követnek, s ugyanakkor előkészítő munkát vé-

geztünk a határozat további célkitűzéseinek végrehajtására. Ebben az időszakban azonban még nem vállaltunk konkrét kötelezettséget abban a néhány fő kérdésben, amelynek a jugoszlávok a legnagyobb jelentőséget tulajdonítanak (fügőben lévő gazdasági és pénzügyi kérdésekben folytatandó tárgyalások időpontjának kitűzése, 5 letartóztatott jugoszláv állampolgár kiengedése, a jugoszláv emigránsoknak egyes kulcspozíciókból való leváltása). Jugoszláv részről azt is várták, hogy a nyilvánosság előtt politikai nyilatkozatot teszünk a két ország közötti viszonyról. Mint-hogy mindez a jugoszlávok által várt időben nem következett be, meghívásunkat, hogy küldjenek parlamenti delegációt, csak 1956-ra fogadták el, félhivatalos ajánlatunkat a nagykövetek cseréjére lényegileg elutasították, majd pedig elhangzott Titó karlováci beszéde. E beszédet követően két nagyjelentőségű magyar állásfoglalásra került sor: Rákosi elvtárs augusztus 8-án beszédet mondott Csepelen, augusztus 12-én pedig közöltük a jugoszlávokkal, hogy 28-a után bármikor készek vagyunk tárgyalni a jugoszláv gazdasági és pénzügyi kérdésekről. Ezzel – véleményem szerint – komoly előrehaladás történt a magyar–jugoszláv viszony gyors javulása érdekében.” A legfőbb feladatnak azt tekintette, hogy „mindenekelőtt azt a néhány kérdést oldjuk meg, melyeket a jugoszlávok súlyponti kérdésnek tekintenek”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955–59.

1955. augusztus 19.

Kepe István írta: „Óvodáink és napközi otthonaink hálózata még csak részben épült ki, azonban a meglévők mellé még mintegy 800 óvónőre van szükségünk. Városainkban, falvainkban, ipartelegeinken, mezőgazdasági birtokainkon szinte napról napra nyílik napközi otthon és óvoda, vagy legalábbis megnyílna, ha volna elegendő óvónő. A szülők mind jobban követelik az ilyenmű intézetek létesítését. A Novi Sad-i [Újvidék] óvónőképzőre tehát nagy feladat vár. Bár az iskola tanulóinak száma a múlt tanévben

meghaladta a háromszázat, még nagyon sok idő kell ahhoz, hogy a szükségleteket legalább részben kielégíthessük. Az iskola ugyanis évenként a legjobb esetben is csak 40-50 végzett növendéket bocsátott ki, akire, mint látjuk biztos elhelyezkedési lehetőség vár. Az óvónő pénzbeli és természetbeni (fűtőanyag, lakás, kert) javadalmazása egyenlő a tanítóéval. [...] A Novi Sad-i óvónőképző a küszöbönálló tanévben is három párhuzamos tagozatú első osztályt nyit (két szerb és egy magyar tannyelvűt. Az iskola igazgatósága az első évré iratkozók felvételi kérvényét augusztus 30-ig fogadja el. A beiratkozás és az ezzel egybekötött felvételi vizsga – amely hallási és hangpróbából áll – szeptember 1-5-ig tart. A Novi Sad-i óvónőképzőnek saját internátusa is van az iskola épületében. A tanulási feltételek megvannak, az óvónőképző felkészülten várja az új növendékeket.”¹

1. Kepe István: Új növendékeket vár a Novi Sad-i óvónőképző. MSz, 1955. augusztus 19. 6.

1955. augusztus 20.

A kórógyi szövetkezeti otthonban megünneptelték a Sztárai Mihály protestáns prédikátor által alapított helyi iskola 400. évfordulóját. Az esemény kapcsán készült riportjában Steinitz Tibor így írt: „Kismartin kórógyi lakos udvarában ülve hallottuk, hogy a falu egyik öregembere (egyébként hírneves mesemondó és egyben tréfás ember is) komoly néprajzkutatóknak amúgy találomra mondott el sok dolgot, csakhogy megszabaduljon teméntelen fásztzó kérdésüktől. A kórógyiak szegyenlik is egy kicsit, hogy amolyan elmaradottnak tekintik őket, és nem akarnak muzeális tárgyak lenni. Tanulni vágyó emberek. Mindezzel nem azt kívánjuk mondani, hogy feledkezzünk meg a néprajzkutatásról, és bélyegezzük meg azokat, akik Kórógyon nyelvészkednek. Inkább azt állítjuk, hogy valóban hozzáértő tudós emberek menjenek és tanulmányozzák alaposan a Kórógyon lévő értékeket. Jegyezzék fel azt a tudományt az utókor számára, de néz-

zünk már Kórógyra mai szemmel, és fejlesszük a termelést és a műveltséget, vagy legalább is járuljunk hozzá. [...] Messze az éjszakába nyúlt vasárnap este a *Kórógy vára hírvő vára* színjáték, amely történelmi mesében ölelte fel a régi dallamokat és mondákat. Nagy és fáradságos munkát végeztek a rendezők. Dicséretet érdemel érte Lebár Lajos tanító, aki egyben főszerepet is vállalt a színdarabban. Döme Dezső, és a sok segítő kéz és ész, amely hozzájárult ahhoz, hogy megemlékezzenek az ősi iskoláról, és egyben mozgást vigyenek a falu kultúréletébe.”¹

1. S. T. [Steinitz Tibor]: Az ősi Kórógy nem akar a hagyományokban megrekedni. MSz, 1955. augusztus 24. 4.

1955. augusztus 21–22.

Temerinben kétnapos találkozót tartottak az 1935 és 1941 között tanulmányaikat Belgrádban végző magyar tanítóképzősök. A *Magyar Szó* fényképpel ellátott cikke szerint az egykori belgrádi képzősök között 12 tanító, 17 tanár és előadó, 14 iskolaigazgató, 10 tanügyi inspektor és 7 különféle politikai és társadalmi feladatot ellátó van. A találkozón „az iskolareform egyes kérdéseiről” előadást tartott Jánosi Gábor, „az iskolareform szövetségi bizottságának tagja”. A rendezvényen a cikkíró szerint részt vett „több vendég, köztük a volt képzősök egy-két tanára is”. Megjegyzés: a képzősök egykori népszerű tanára, Vondra Gyula ekkor már túl volt koncepciós perben rárótt börtönein, és ismét a temerini római katolikus plébániát vezette.¹

1. A volt belgrádi tanítóképzősök találkozója Temerinben. MSz, 1955. augusztus 25. 4.; Mucsi József: Találkozó Temerinben. MSz, 1955. augusztus 27. 4.

1955. augusztus 23.

Rákosi Mátyás, Hegedüs András, Ács Lajos és Apró Antal Budapesten fogadta a Moszkvába utazó jugoszláv gazdasági küldöttség tagjait.¹

Moszkvában a jugoszláv gazdasági küldöttség Svetozar Vukmanović vezetésével, valamint a szovjet gazdasági küldöttség Anasztasz Ivanovics Mikojan első miniszterelnök-helyettes vezetésével megkezdte a szovjet–jugoszláv gazdasági tárgyalásokat.² > **1955. szeptember 1.**

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. – 2. ÚR, 1955. szeptember 2.

1955. augusztus 27.

Befejeződött a Kanizsai Írótábor, amelyen „a Zentai járás kultúr tanácsának támogatásával nyolc író vett részt, ekkor került sor az első gyárlátogatásra”.¹

1. Az írókat közelebb hozni egymáshoz és közelebb hozni az élethez. MSz, 1955. augusztus 26. 4.; Bogdánfi Sándor: Írók a kanizsai gyárakban. *Dolgozók*, 1955. augusztus 30. 3.; Pató Imre: A Kanizsai Írótábor bibliográfiája. *Hungarológiai Közlemények*, X. évf. 1984. 60. 1078.; JUMIL.

1955. augusztus 28.

Mucsi József a *Magyar Szó*ban úgy értékelte: „Külön kérdés, hogy vajjon a járási közművelődési tanácsok milyen mértékben tanulmányozták át a területi alapon szervezett nyolcosztályos iskolák kérdését. Ennek a megvalósítására még van idő, vagyis hogy a nyolcosztályos iskolákat ne magyar, vagy szerb, vagy más tannyelvű alapon szervezzék meg, hanem területi alapon, azaz egy nyolcosztályos iskola keretében magyar, szerb, vagy más nyelvű tagozatok is működjenek. Jelentős dolog ez a diákság közeledése, a testvériség–egység továbbépítése szempontjából”.¹

1. M. J. [Mucsi József]: Az új iskolaév megnyitása elé. MSz, 1955. augusztus 28. 5.

1955. augusztus 30.

A *Magyar Szó* hírül adta: „Potparics Csedomir, a becsei [Óbecse] gimnázium igazgatója könyvet írt Becse múltjáról. Fáradtságos munkával mintegy 200 forrásból gyűjtötte az adatokat könyvéhez. Becse város Népbizottsága megvásárolta [...] a könyv szerzői jogát és kinyomtatja

egyelőre szerb, majd később magyar nyelven is. [...] A becsei »Proleter« nyomdában hamarosan elkészül a 47 oldalas, sok egykorú képpel és rajzzal illusztrált könyv.”¹

1. Könyv készül Becse múltjáról. MSz, 1955. augusztus 30. 7.

1955. augusztus 31.

Bukarestben megkezdődött a határincidenseket vizsgáló jugoszláv–román vegyes bizottság második ülése. A Tanjug jelentése szerint „az ülés baráti légkörben folyt le és szeptember 7-én jegyzőkönyvet írtak alá az 1953. szeptember 11-én kötött egyezmény megváltoztatásáról és kiegészítéséről”.¹

1. ÚR, 1955. szeptember 16.

1955. augusztus

A Kultúra Könyvterjesztő Vállalat vezérigazgatójának vezetésével Belgrádban magyarországi küldöttség tárgyalt a folyóirat- és könyvcserre megindításáról.¹ > **1956. július**

A *Híd* 7–8. számának tartalma: Majtényi Mihály: *Számadás*; Zákány Antal: *Öt vers*; Debreczeni József: *Nyitány*; Mácsay István: *Három vers*; Major Nándor: *Alkony*; Lazar Merkovici: *Öt vers* (Ford. Dési Ábel); Lévy Endre: *Ballangók*; Josip Murn: *Két vers* (Ford. Ács Károly); Ranko Marinković: *Kezek* (elbeszélés); Anton Panov: *Nyomor*; Raymond Radiguet: *Ördög a testben* (Ford. Szerda Sándor); Dér Zoltán: *Öt ismeretlen Farkas Béla kép*; Szirmai Károly: *Radó Imre*; Bori Imre: *Thomas Mann*: Doktor Faustus; Herceg János: *Karinthy Ferenc*, Budapesti tavasz; S. A.: *A regénytől – a rövid életrajzig. Külföldi könyvszemle*; Lector: *Az irodalom népszerűsítése (Ivan Hergesic) – Négy horvát költő (Boro Pavlovic, Zlatko Tomičic, Miroslav Slavko Mader, Vesna Parun) – Kirándulás a lélekbe (Virginia Woolf)*; (L): *Lapszemle* (Rukovet, Delo, Republika); Miodrag Kujundžic: *Paul Gauguin*. Az Újvidéki Rádió irodalmi folyóiratából: Herceg János:

Alom a filmről (jugoszláviai magyar film); Majtényi Mihály: *Pillanatfölvételek*; Galamb János: *Bolyongások* (Vers). A folyóirat *Műkedvelő Színpad* című melléklete közölte Jovan Sterija Popović *Kibékülés* című jelenetét Létmányi István fordításában. Ugyanott olvasható a tájékoztató, hogy a Vajdasági Magyar Kultúrtaács e számmal megszünteti az 1953 októberében megindult mellékletet. Képek: Paul Gauguin, Farkas Béla.

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. szeptember 1.

A Szovjetunió és Jugoszlávia képviselői Moszkvában keretegyezményt írtak alá a kereskedelmi, gazdasági, műszaki és tudományos együttműködésről.¹ > 1955. augusztus 23.

Az Újvidéki Rádió hírül adta, hogy „A Kremlben ma este moszkvai időszámítás szerint 18 óra 15 perckor aláírták a jugoszláv–szovjet gazdasági tárgyalások póttjegyzőkönyvét. Az aláíráson részt vettek Svetozar Vukmanović, a jugoszláv gazdasági küldöttség vezetője, a küldöttség tagjai, továbbá Kaganovics, Mikojan és Pervuhin, a Szovjetunió első miniszterelnök-helyettesei, Malenkov és Szaburov miniszterelnök-helyettesek, Szuszlov, a Szovjetunió nemzetközi ügyekkel foglalkozó bizottságának elnöke, Lomaho és Tihomirov, a szovjet kormány tagjai, valamint a Szovjetunió kül- és gazdasági minisztériumának kimagasló képviselői. A póttjegyzőkönyv aláírásánál jelen volt továbbá Dobrivoje Vidić jugoszláv nagykövet, valamint Babić és Borčić, a nagykövetség tanácsosai. A jugoszláv–szovjet gazdasági tárgyalásokról egybehangzó közleményt adtak ki”.

Az Újvidéki Rádió kommentárban emlékeztetett arra, hogy ezen a napon „megkezdték munkájukat az új községek és járások népbizottságai. Ez társadalmi fejlődésünk egyik igen fontos eseménye, mert a kommunális rendszer építésének kezdetét jelzi, és mert tovább tökéletesíti a szocialista demokrácia gépezetét. A kom-

munális rendszer építése nem adminisztratív intézkedés, hanem az öntudatos szocialista erők által irányított hosszan tartó folyamat, és alapvető jellegzetessége a hatalom és a nép közötti távolság csökkentése és a dolgozók alkotó kezdeményezésének fellendülése. Olyan folyamat ez, amelyet állandóan kell tökéletesíteni. Az új járások gazdasági szempontból sokkal egységesebb területet képeznek, és ezért alkalmasabbak a gazdasági problémák megoldására. Ugyanez vonatkozik az új községekre, amelyek túlnyomó része szintén gazdasági egységet képez. A községi és járási népbizottságok nagyobb jogokat kapnak, a polgárok fokozottabban részt vesznek a közigazgatásban, és ilyen körülmények között valószínűleg gyorsabban fejlődnek a kommunák és ezzel egész közösségünk termelő erői is. Az új területek, illetve gazdasági egységek önállóan oldják majd meg helyi problémáikat, igyekeznek felfedni összes belső lehetőségüket és kihasználni a meglévő anyagi forrásokat, hogy ezáltal megszilárdítsák gazdasági erejüket. [...] Ha azonban a járások és községek gazdaságuk építésében nem tartják szem előtt a szélesebbkörű közösség szükségleteit, akkor ez csak káros lehet”.

A *Politika* című belgrádi lapból fontosnak tartotta átvenni a hírt, hogy „Szerbia déli részén előkészületek folynak az eszperantó nyelv tanításának kötelező bevezetésére az iskolákban. Az előkészületek központja Toplica, ahonnan legtöbben vettek részt a szerbiai tanítók egyesülete által rendezett nyári eszperantó tanfolyamon. Ismeretes, hogy ezt a nemzetközi nyelvet az UNESCO elismerte, és nálunk is egyre terjed. A köztársaságokban működő eszperantista egyesületek segítséget nyújtanak a nyelv elsajátítására, míg a szerbiai tanítók egyesülete tanfolyamokat szervezett az előadók kiképzésére. Ezenkívül a szerbiai eszperantisták egyesülete külön levelező tanfolyamot is indított.”

Az Újvidéki Rádióban – egy népzenei adás kivételével – megszűnt a ruszin nyelvű műsor.² > **1966. október 2.**

1. MJK 1956. 9. – 2. Popović, Đordžije: *Radio u Vojvodini*. Novi Sad, 1985, Zajednica radio-difuznih organizacija SAP Vojvodine, 43.

1955. szeptember 2.

Magyar árucikkeket állítottak ki a Zágrábi Nemzetközi Vásáron, amelyre Droppa Gusztáv miniszterhelyettes vezetésével magyar kormánydelegáció utazott.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. szeptember 3.

Az Újvidéki Rádió *Esti krónikája* közölte Milan Bogdanovićnak, a jugoszláviai és a szerbiai írószervezet elnökének a Jugoszláv Írószövetség IV. kongresszusa (> **1955. szeptember 15–19.**) előkészületeinek kapcsán adott nyilatkozatát: „1948 óta fokozatosan, de következetesen haladunk a művészi alkotás teljes szabadságának korszaka felé. Az írott szót senki sem cenzúrázza, csak a közvélemény és az olvasók, valamint a bírálók hallatják véleményüket, és ők már maguk is elítélik és elvetik a miszticizmust és az eszmei visszafejlődést. Ebből következik, hogy irodalmunk a művészi alkotás szabadság körülményei között is megőrizte forradalmiságát. Meggyőződésem, hogy valóban mi vagyunk az egyetlen szocialista ország, amelynek irodalma ezzel dicsekedhet.”

1955. szeptember 4.

Az Újvidéki Rádió a budapesti rádióra hivatkozva jelentette, hogy „Szalai Bélát, eddigi könyvüipari minisztert a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének titkárává és a Politikai Bizottság tagjává választották. Szalait ezzel egy időben felmentették miniszteri tisztségétől”.

1955. szeptember 5.

Belgrádban magyar–jugoszláv gazdasági tárgyalások kezdődtek a magyar jóvátétel fizetésének elmaradása miatt. Miután a jugoszlávok 150 millió dollárt követeltek hét év alatti törlesztéssel, a magyarok pedig tíz év alatt 70-72 millió dollárt akartak fizetni, a jugoszláv fél > **1955. szeptember 24-én** megszakította a tárgyalásokat.¹ > **1955. szeptember 6.**

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; *Szabad Nép*, 1955. szeptember 26.; MJK 1956, 14.

1955. szeptember 6.

Az Újvidéki Rádió aznapi híradásaiban közölte: „Jugoszlávia és Magyarország képviselői ma Belgrádban hivatalos tárgyalásokat kezdtek a két ország pénzügyi kérdéseiről. A Tanjug jelenti, hogy a tárgyalásokon áttanulmányozzák Magyarország jugoszláviai tartozásának problémáját. Ezek a tartozások a Népbank követeléséből, a gazdasági szervezetek és intézmények kölcsönös viszonyából, valamint a jóvátételből erednek. Ezenkívül szóvá teszik annak a kárnak a megtérítését, amely a jugoszláv gazdaságot érte, miután Magyarország 1948-ban egyoldalúan felmondta a jugoszláv–magyar szerződést. A jugoszláv küldöttséget Mijalko Todorović, a Szövetségi Végrehajtó Tanács tagja, a magyar küldöttséget pedig Háj László külkereskedelmi miniszter vezeti.”

A *Novi Sad-i krónika* részletesen tájékoztatott az újvidéki magyar tannyelvű iskolák gondjairól: „Ma megkezdődött az iskolaév. Novi Sadon [Újvidék] is, mint más helységeken a nyolcosztályos és az elemi iskolákban ma ünnepélyes évnyitótartottak, holnap pedig már megindul a komoly munka. Az előadói kádert biztosították, csupán a tanteremhiány kérdése okoz továbbra is komoly gondot. E hó végén részben elkészül a Grobljanska utcai 13-as számú nyolcosztályos iskola, ahova áthelyezik a Csáki Lajos és az Ady Endre nevű magyar tannyelvű elemi iskolákat, továbbá a Pap Pál vegyes főgimnázium hét alsó

osztályát. Tekintve azonban, hogy az új iskola-épületben egyelőre csak nyolc tanterem készül el, a tanítást valószínűleg három váltásban kell majd lebonyolítani. A telepi József Artilla nyolcosztályos iskolában a helyzet még súlyosabb. Itt az új iskola valószínűleg csak decemberre készül el. Ezt azonban nem lehet biztosra venni, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy az iskola befejezését tavaly decemberre ígérték. Tanteremhiány miatt a Petőfi Sándor kultúrorthonban rendeztek be két ideiglenes tantermet, ahova két váltásban négy osztály jár majd. Ezenkívül a kötelgyárban két helyiséget, a Szocialista Szövetség első alapszervezetének épületében pedig egy helyiséget alakítottak át tanteremmé. Meg kell említenünk, hogy a tanteremhiány ideiglenes megoldása a Szocialista Szövetség közbejárásának és segítségének köszönhető.”

1955. szeptember 7.

Az Újvidéki Rádió *Reggeli Híradójában* közölte, hogy „a szovjet szövetségben lévő hadifoglyok feleségeinek egy csoportja tegnap meglátogatta Adenauer kancellárt, és követelte tőle, hogy a moszkvai tárgyalások folyamán oldják meg a német hadifoglyok kérdését is. Bár ez a kérdés nem szerepel a tárgyalások napirendjén, válaszában a kancellár mégis reményét fejezte ki, hogy a szovjet kormánnyal megtalálják a kiutat. Adenauer, mint ismeretes, utólag kérte a moszkvai kormányt, hogy napirenden kívül tárgyaljanak a hadifoglyok és Németország egyesítésének kérdéséről. A kancellár csütörtökön délelőtt indul Moszkvába”.

1955. szeptember 8.

Belgrádban aláírták a magyar–jugoszláv vízgazdálkodási egyezményt.¹ > **1955. október 27.**

Az Újvidéki Rádió *Novi Sad-i krónika* című műsora folytatta előző napi témáját, az újvidéki iskolák teremgondjait: „Már közöltük, hogy Novi Sadon [Újvidék] az új iskolaév elején milyen

komoly gondot okoz a tanteremhiány. Ez érthető is, hiszen városunkban a tanulók létszáma a utóbbi időben több mint 1200-zal emelkedett, és ez azt jelenti, hogy legkevesebb 40 új tanteremre van szükség. Említettük már, milyen komoly a helyzet a Telepen és más iskolákban. Nem jobbak a tanítási lehetőségek a magyar gimnázium épületében sem. Itt a gimnáziumon kívül az óvónőképző és a középkereskedelmi iskola is dolgozik. Ezekbe az iskolákba egyre több tanuló iratkozna be, tanteremhiány miatt azonban nem vehetnek fel mindenkit. Ez annál sajnálatosabb, mert például a Novi Sad-i óvónőképző az egyedüli ilyen iskola tartományunkban. A három iskola igazgatói nemrégiben úgy határoztak, hogy először a helybeli diákokat veszik fel, a más helységbelieknek pedig javasolják, hogy Subotícán [Szabadka], Beccén [Óbecse] vagy másutt iratkozzanak be. Az óvónőképzőbe jelentkezők azonban nem találhatnak ilyen megoldást. A Búza téri nyolcosztályos iskolában szintén kevés a tanterem. Mindezt a suboticei Trudbenik és a Novi Sad-i Neimar építővállalatokat terheli a felelősség. Ezek a vállalatok – amelyek az új iskolák építését végzik – ugyanis nem használtak ki minden lehetőséget a munkálatok meggyorsítására. A helyzet év közben lényegesen javul majd, mivel remélhetőleg befejezik a petrovaradini [Pétervárad], a telepi, a limáni, a Búza téri és a Makszim Gorkij utcai iskolák építését. Ezzel városunk mintegy 50 új tantermet kap.”

1. MOL XIX-J-1-j-30d-002056-1955.

1955. szeptember 9.

Az Újvidéki Rádió *Novi Sad-i krónika* című műsorában Belovai Mihály beszámolt arról, hogy „a Novi Sad-i filozófiai fakultásnak az elmúlt iskolai évben összesen 566 hallgatója volt. Úgy vélik, hogy ebben az évben körülbelül ugyanennyien kérik felvételüket. Ezért szükség van a fakultás épületének kibővítésére, amit nemrég a Tartományi Végrehajtó Tanácsnak is javasoltak és a volt városi Kultúr- és Közoktatási Tanáccsal is ismer-

tettek. Az érdekelte szervezetek egyeznek a javaslattal, azonban nem tudják a szükséges anyagi eszközöket biztosítani. Értesüléseink szerint már a terveket is kidolgozták két épület emelésére, ahol a bölcsészeti és a jövőre megnyíló jogi fakultást helyeznék el. Bizonytalan azonban, hogy mikor kezdik meg a munkálatokat. [...] Jelenleg csak tíz állandó tanár van, a rendkívüli előadók pedig időről időre fővárosunkból utaznak Novi Sadra. [...] Az 566 hallgató közül 306-an elvégezték az első évet, a többiek pedig vagy ismétlik az évet, vagy egyes okok miatt kiiratkoznak. A fakultás tavaly 13 hallgatónak adott ösztöndíjat”.

1955. szeptember 10.

A *Magyar Szó* így ecsetelte a tankönyvkiadás nehézségeit: „A »Testvériség-egység« Kiadóvállalat elmaradt tankönyvkiadási tervében elretentő példaként megemlítjük, hogy egy fizika-, de egy vegytankönyv is már 1954 ősze óta várakozik a nyomdában, hogy kiszedjék és kinyomtassák. Vannak nyomdák, például a subotici »Minerva«, amelyek folyamatosan készítenek egy-egy könyvet, viszont vannak vállalatok, és itt a Novi Sad-i »Zmaj« nyomdát említjük, amely ha ke- reken nem is utasítja vissza a tanulóifúságnak nélkülözhetetlen könyvek készítését, ellenben ígéreten kívül mást nem tesz. A kiadóvállalat még Beogradba [Belgrád] is ellátogatott és a »Jugostampa« vállalatot is sikerült meggyőznie, hogy magyar tankönyvet szedjen szedőgépén. Magyarul nem is tudó szerb nyomdász szed kifo- gástanul magyar könyvet és ez ékes bizonyítéka annak, hogy a vajdasági nyomdávállalatok ne hi- vatkozzanak arra, hogy mondjuk nincs elegendő szedő-nyomdászuk.”¹

1. T.: A tankönyvkiadás nemcsak üzlet. MSz, 1955. szeptember 10. 4.

1955. szeptember 11.

Az újvidéki Sonja Marinković szöveggyár magyar műkedvelő együttese a József Attila Kultúregye- sület otthonában előadta *A vén bakancsos és fia*,

a *huszár* című háromfelvonásos zenés népszín- művet. Az Újvidéki Rádió másnapi beszámolója szerint „az előadással nagy sikert arattak”.¹

1. ÚR, 1955. szeptember 12.

1955. szeptember 14.

Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv követ vacsorán látta vendégül a budapesti mezőgaz- dasági kiállításon résztvevő jugoszláv gazdasági küldöttséget.¹

1. ÚR, 1955. szeptember 15.

1955. szeptember 15.

Zágrábban megkezdődött a Szövetségi Népszkupstina Iskolareform Bizottságának keretében működő, a kötelező iskolai oktatással foglalkozó albizottság ülése. Dr. Miloš Žanko, a szövetségi iskolareform-bizottság elnöke mondott beszámolót.¹

Belgrádban megkezdődött a nemzetközi szla- vistaértekezlet. Munkájának másnapján meg- választották a szlavisták állandó nemzetközi bizottságát azzal a feladattal, hogy előkészítse a szlavisták kongresszusát és nemzetközi értekez- leteit.² A szlavisztikai kongresszuson magyaror- szági tudósok is részt vettek.³

1. ÚR, 1955. szeptember 16. – 2. ÚR, 1955. szeptember 12.; ÚR, 1955. szeptember 16. – 3. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. szeptember 15–19.

Ohridban megtartották a Jugoszláv Írószövetség IV. kongresszusát, amelyen a szervezet lényegében „lemondott az irodalompolitikai arbiter szerepéről”. Szeptember 16-án Milan Bogdanović el- mondta *A jugoszláv irodalom fejlődése az elmúlt tíz évben* című beszámolóját. DIMITAR MITROV a macedón irodalom fejlődéséről beszélt, MARIJAN MATKOVIĆ beszámolt a drámai irodalom alkotásairól az elmúlt tíz évben, MIRA ALEKSIĆ pedig a gyermekirodalom tízéves munkájáról szolt.¹

1. ÚR, 1955. szeptember 3.; ÚR, 1955. szeptember 16.; Bosnyák 2003, 59.

1955. szeptember 16.

Jugoszláv gazdasági küldöttség érkezett Budapestre. Üzemeket, ipartelepeket és kutatóintézeteket látogattak meg.¹

Az Újvidéki Rádió közölte a Tanjug hírért: „Augusztus 31. és szeptember 7. között Bukarestben megtartották a határc incidenseket vizsgáló jugoszláv–román vegyes bizottság második ülését. Az ülés baráti légkörben folyt le, és jegyzőkönyvet írtak alá az 1953. szeptember 11-én kötött egyezmény megváltoztatásáról és kiegészítéséről.”

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. szeptember 18.

Az újvidéki József Attila Kultúregyesület műkedvelő együttese bemutatta Žak Konfino *Szerdán esküszünk* című háromfelvonásos vígjátékát.¹

1. ÚR, 1955. szeptember 12.

1955. szeptember 22.

A szabadkai Népszínház bemutatta Nyikolaj Vasziljevics Gogol *A revizor* [Revizor, 1836] című vígjátékát Hevesi Sándor fordításában. Rendezte Varga István. A díszletet Petrik Pál, a jelmezeket Stana Jatic tervezte. Felléptek: Sántha Sándor (Dumanovszkij polgármester), Raczkó Ilus (a felesége), Juhász Anna (a leányuk), Szabó János (Klopkov igazgató), Szabó Cseh Mária (a felesége), Szabó István (Ljapkin-Tyapkin járásbíró), Szilágyi László (Hlesztakov, pétervári hivatalnok). A darab 13 előadásának összesen 3165 nézője volt.¹

1. Saffer Pál: A Revizor suboticiai bemutatója. *Dolgozók*, 1955. szeptember 27. 7.; N. S.: Két bemutató a Subotici Népszínházban. *MSz*, 1955. szeptember 28. 7.; Krónikás [Lévay Endre]: Színházi krónika. *7 Nap*, 1955. október 2. 6.; Gerold, Pastyik 1970.

1955. szeptember 24.

A jugoszláv küldöttség megszakította a magyar–jugoszláv gazdasági tárgyalásokat.¹ > **1955. szeptember 5.**; > **1956. január 10.**

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; MOL XIX-J-1-j-1a-005011-1-1957.

1955. szeptember 28.

A JKSZ KB Végrehajtó Bizottságának ülésén határozatba foglalták a Tito által már > **1955. július 27-én** bejelentett új gazdaságpolitika alapelveit: nagyobb súlyt kell helyezni az életszínvonal növelésére. Ezt követően 1957 és 1961 között a személyi fogyasztás évenkénti növekedése meghaladta a 10%-ot.¹ Mérsékeltek a lakossági megszorításokat és a beruházások megfeszített ütemét, nagyobb teret engedtek a feldolgozóiparnak és a fejletlen területek gyorsabb felzárkózásának. Az állami és pártvezetőség úgy döntött, hogy a mezőgazdaságot és az élelmiszeripart részesíti előnyben a nehéziparral szemben. Látványos változás állt be az életszínvonalban, a gyors gazdasági növekedést a foglalkoztatottság jelentős emelkedése követte. A mezőgazdaság fejlesztése megkövetelte a magángazdaságok nagyobb fokú bekapcsolását a társadalmi szektorba a földműves-szövetkezetekkel és az állami birtokokkal való kooperáció keretében. A mezőgazdaság műszaki felszereltsége jelentősen javult, a társadalmi szektor több mint egymillió hektár földterülettel gyarapodott, a mezőgazdasági termelés pedig 40%-kal megnőtt, ám ez sem tudta fedezni a megnövekedett hazai fogyasztás szükségleteit. Már 1961-ben megmutatkoztak a gazdasági stagnálás jelei. A kiutat a politikai vezetés reformszárnya (Edvard Kardelj, Milentije Popović, Svetozar Vukmanović Tempo stb.) a társadalmi terméknek a gazdasági szervezetek és az állam közötti újraelosztási arányai megváltoztatásában látta, az ún. kis gazdasági reform az állami befolyás csökkenését célozta volna. Azonban számos kompromisszumot tartalmazott, mivel a politikai vezetés másik része azt hangoztatta,

hogyan az akkumulációnak az állami ellenőrzés alól kikerülő részét „felzabálja a munkásosztály”. Miután ebben az időben jelentős recesszió is jelentkezett, Tito is a reform leállítását követelte. Valójában politikai monopolhelyzetüket féltették a szabadpiaci viszonyok térhódításától.²

A Tartományi Pártbizottság Titkársága megvitatta a szabadkai iskolákban a szerbek és horvátok között kialakult konfliktus kivizsgálására létrehozott bizottság jelentését. Szabadkán egy évvel korábban a községi vezetőség úgy döntött, hogy az iskolákban bevezetik a szerbek által beszélt e-ző és a horvátok által használt ije-ző tanítási nyelv egyenrangúságát. A jelentések szerint ez a tanári állomány teljes megoszlásához vezetett, és olyan vádak hangzottak el, hogy „a tanárok a gimnázium ije-ző tannyelvű osztályában a diákoknak sokkal jobb osztályzatokat adtak, és később ezt bizonyítékként használták arra, hogy a horvát diákok törekvőbbek és tehetségesebbek, mint a szerbek”. Szabadka város Tanügyi Tanácsa ezt követően határozatot hozott a tagozatok összevonásáról, de azt nem hajtották végre, a Városi Pártbizottság értékelése szerint „a kispolgári sovinizta tanügyi értelmiség képében megjelenő klasszikus ellenséges elemek nyomására”. A tartományi pártvezetőség tagjai eltérően értékelték a helyzetet. Míg a titkárság egyik korábbi (1954. október 21-i) ülésén Stevan Doronjski a Szabadkai Városi Pártbizottságot passzivitással, Petar Relić pedig a horvát értelmiséggel szembeni szektással vádolta, addig Paško Romac figyelmeztetett, hogy a nyelvi kérdés „csak ürügy volt a sovinizta kirohanásokra, amelyek gyökerei sokkal mélyebbek és régebbiek”. Čeda Ukropina tartományi belügyi titkár pedig úgy vélekedett, hogy a sovinizmus vádja egyes személyekkel szemben túlzó, a szabadkai bunyevácok elhanyagoltnak érzik magukat, és mint mondta, „erre számos jogos indokuk is van”. Az ügy kivizsgálására létrehozott bizottság jelentése úgy fogalmazott, hogy Szabadkán a két-

nyelvű oktatás bevezetése „különféle sovinizta elemek” befolyására történt.³

1. HRP3, 136.; Bil-Ton, 51. – 2. Petranović, Zečević, 1098–1099. – 3. Vajdasági Levéltár, 334. Fond. Idézi Bjelica 2010, 420–421.

1955. szeptember 30.

Jugoszláviai tudósok is részt vettek a Magyar Tudományos Akadémia könnyűfémkongresszusán.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. szeptember

Nagybecskerekén az 1955–56-os év kezdetén az önálló magyar gimnáziumot beolvasztották a szerb gimnáziumba.¹ > 1955. október 27.

A *Letopis* 9. száma közölte Szirmai Károly *Oko vatre* [A tűz körül] című novelláját.²

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.; Kurimszky Sándor belgrádi magyar követ 1956. február 1-j-i jelentése: MOL XIX-J-1-j-16b-002109-1956. – 2. Szirmai Endre: *Szirmai Károly műveinek bibliográfiája*. München–Stuttgart–Rio de Janeiro, 1978, A Szirmai Károly Társaság és a Szirmai Károly Archivumok kiadása, 70.

1955. október 1.

Az Újvidéki Rádió *Iffúság és technika* című műsora így írt az Újvidék magyarlakta részében, a Telepen uralkodó állapotokról: „Egy évvel ezelőtt, amikor napilapjaink a Telepről és a telepi iffúságról írtak, szenzációs címetek olvashattunk: *Az összevert ifjút kórházba szállították, A telepi szurkálók rémuralma, A Telepen fékevesztett ifjak bandája garázdálkodik, A Sárga Lepke és a Fekete Légő bandák a bíróság előtt* stb. A helyzet valóban annyira elfajult már, hogy a kilengések legtöbb okozóját be kellett börtönözni. Akkor, a fékevesztett erőszakoskodók ellentétéként, fellépett a *Népi Iffúság* telepi szervezete, amely a napokban tartotta meg rendes évi értekezletét. Ha tekintetbe vesszük azokat a körülményeket, amelyek közepette ez a szervezet létesült,

megállapíthatjuk, hogy jelentős eredményeket ért el. Valóban, kultúr munkára beszervezni az ifjúságot ott, ahol a verekedésen kívül semmit nem szoktak megszervezni; tánciskolát létesíteni és táncmulatságokat rendezni úgy, hogy azok valóban a fiatalok szórakozásai legyenek, s méghozzá ott, ahol minden táncmulatság verekedéssel szokott végződni – olyan siker, amit nem szabad lebecsülni. Különösen, ha olyan szervezet érte el, amely csak egy év óta áll fenn. Ezt a munkát még intenzívebben kell folytatni és az ifjak politikai tevékenységét még gondosabban kell megszervezni, mint eddig tették. Ez az ifjúsági szervezet a mondottakat tűzte feladatként maga elé. Az idén elért eredmények azzal biztatnak, hogy a kitűzött feladatokat teljesíteni is fogják. A telepi ifjúság ezt a kérdést nem is így veti fel, hiszen titkárságát az év folyamán felmutatott tevékenység alapján választotta meg.”

Ugyanez a műsor arról is beszámolt, hogy a város központjában működő „Ifjúsági Tribün – amely a múlt évad folyamán a Novi Sad-i [Újvidék] ifjúság körében nagy népszerűséget vívott ki magának, jelentős sikereket ért el és igen sok ifjút kapcsolt be tevékenységébe – hamarosan megkezdi munkáját. A munka előkészületei már vége felé járnak, úgyhogy az első előadásokat október elején megtartják. A művészetekkel foglalkozó alosztály mellett, amely már tíz hónapos tevékeny munkára tekint vissza, s amelynek határozott tervei, munkaformái és állandó közönsége is van, október hónap folyamán új alosztályok is munkába lépnek. Ezek: a tudományokkal foglalkozó alosztályok és a társadalmi-politikai alosztályok”.

A topolyai Járási Magyar Népszínház együttese bemutatta Branislav Nušić *Atlagember* című háromfelvonásos vígjátékát.¹

1. ÚR, 1955. október 3.

1955. október 2.

Forgalomba bocsátották a Jugoszláv Lexikográfiai Intézet általános enciklopédiájának első kötetét. Főszerkesztője dr. Marko Ostrenčić és Miroslav Krleža akadémikus volt, és 64 szerkesztő, valamint 560 munkatárs több mint 17 000 cikkét tartalmazta.¹

A *Magyar Szó* terjedelmes kommentárt közölt annak kapcsán, hogy megszakadtak a tárgyalások a Magyarországgal szembeni jugoszláv pénzügyi követelésekről: „A megbeszélések során a magyar delegáció követelte, hogy számolják el Magyarország és a magyar állampolgárok Jugoszláviában államosított vagyonának értékét. Becslések szerint az államosított vagyon értéke 110 millió dollár, méghozzá 1938. évi áron. A jugoszláv delegáció azonban arra az álláspontra helyezkedett, hogy még ha ezt a vagyont reálisan becsülték is fel, Jugoszláviának a magyar békeszerződés 29. szakasza értelmében joga van a békeszerződésben ki nem elégített követeléseinek fedezésére fordítani. Ugyanis a békeszerződés 23. szakasza alapján Magyarország csak részben térítette meg a Jugoszláviának okozott háborús kárt. – Ez a szakasz Magyarországot csak 70 millió dollár fizetésére kötelezte, holott az 1947-ben Párizsban tartott békeszerződésben mi 450 millió dollárt követeltünk.”²

Az Újvidéki Rádió *Filmbíradó* című, újonnan indított műsora közölte Vitko Musek ismertetőjét arról, hogy „a ljubljanei Vesna filmkölcsonzó vállalat három újabb magyar filmet választott ki, hogy bemutathassa a jugoszláv filmbarátoknak a korszerű magyar filmet. Ezek a *Liliomfi* és a *Fel a fejjel* című kitenő színes filmvígjátékok, valamint az *Életjel* című lélektanilag érdekes és megrázó mű. [...] A három magyar film biztosan szórakoztató esemény lesz filmkedvelőink számára. Láthatjuk majd, hogy a mai magyar film

határozott lépetekkel halad azon az úton, amelyet a háború előtti magyar film tört magának.”

1. ÚR, 1955. október 3. – 2. A. P. : Jóakarát, de a másik fél részéről is! MSz, 1955. október 2. 6–7.

1955. október 3.

Az Újvidéki Rádió *Irodalom és művészet* című műsorában Herceg János írta: „Miért nem ismerjük egymást? Ez a kérdés hangzott a legnagyobbán az ohridi írói kongresszuson. Huszonhárom író különféleképpen válaszolt a kérdésre, amelyet bizonyára az izmosodó, az alig megszületett, de máris szép eredményeket fölmutató fiatal, s most a házigazda szerepét játszó macedón irodalom váltott ki a kongresszus résztvevőiből. Mert erről az irodalomról tudjuk a legkevesebbet. Csak azt látjuk, hogy egymásután jelennek meg a makedón könyvek: regények, versek, elbeszélések gyűjteménye. [...] Az írók legtöbbször abban látta az okát az idegenkedésnek, hogy az egyes nyelvi közösségek irodalma meglehetősen elszigetelve él. [...] A kérdés nem udvariassági jellegű. Nem arról van szó, hogy egy nagy társaság tagjait kell az illem szabályai szerint bemutatni egymásnak. A megismerést Jugoszlávia íróinak esetében éppen az a közösségi gondolat sürgeti, amely kölcsönös hatásokból építi a testvériség és egység ügyét, s ezzel együtt a szocialista közösséget. Ez az irodalmi »állam az államban« helyzet semmiben sem segíti elő a szellemi közeledés ügyét itt, ahol politikai és társadalmi szempontból az egység már meglevőnek tekinthető. Az, hogy vannak nyelvközösségek ebben az országban, amelyek százados múltra, fényes hagyományokra tekinthetnek vissza, s vannak viszont olyanok, amelyek most kezdik bontogatni szabadabb légkörben a szellem szárnyait, nem lehet ok a bizalmatlanságra, az idegenkedésre. És senki sem akar próféta lenni csupán a maga szűkebb hazájában. Az írói hivatástudat nem szorulhat egy szűk körbe, s minél távolabbi utat szeretne megtenni alkotásával. A kérdés tehát időszerű volt, ha azonban mélyebben nézünk

a dolgok mögé, talán mégis elsősorban az udvariasság hívta életre. Mert teljesen mégsem olyan a helyzet, ahogyan a kérdés megmutatta. A nagy alkotások nem maradtak azért mégsem szűk regionális határok között. [...] A nagy mű, a jelentős alkotás nem ismer sem nyelvi, sem adminisztratív határokat. A dal, amely úgy szól, ahogyan még senki nem szólaltatta meg, mindenütt kíváncsi fülekre talál. A valódi értéket hordozó alkotás elsöpör maga előtt minden akadályt. S hogy mi: románok, szlovákok és magyarok, Jugoszlávia legkisebb irodalmi egységei nem jutottunk még el a megismerésig, annak nemcsak az az oka, hogy magyarul vagy románul vagy szlovákul írunk. Az ajtó előttünk is nyitva áll, s nem egy közölünk már nem csak a saját anyanyelvében élő olvasóknál talál közönséget. Mégiscsak a mű a döntő tehát, és nem az, hogy honnan nőtt ki. A kor szellemét magában hordó, és azon a szinte nemzetközi nyelven megfogalmazott mű, melyet úgy hívnak: tehetség. S minél nagyobb és jelentősebb ez az adottság az egyes nyelvi közösségek íróiban, annál kisebbek lesznek az akadályok, annál kevesebb lesz a bizalmatlanság és időszerűtlenebb a kérdés, hogy miért nem ismertjük egymást.”

1955. október 4.

Az Újvidéki Rádióban Mészáros Zakariás arról számolt be, hogy „Suboticán a Szocialista Szövetség Stari Gradi-i községi vezetősége az alapszervezetek vezetőivel közös megbeszélést tartott az alapszervezetek előtt álló időszerű feladatokról. A tanácskozáson szóba került a községi Népbizottság munkája. Így többek között az adófizetés problémája is. A Suboticei járás területén az adófizetők csupán hatvanhat százalékban rendezték háromnegyed évi adójukat. A Stari Grad-i községi dolgozói körülbelül 28 millió dinárral tartoznak még. Jellemző, hogy a hátralékban levő adófizetők mintegy 70 százaléka kisiparos. A községi Népbizottság eddig csaknem hétezer felszólítást utalt ki. Valamennyi hátralékos késlelkedő adófi-

zető idézést is kapott. Az adófizetés azonban még így is gyéren halad, úgyhogy a Népbizottságnak néhány esetben valószínűleg a végső eszközhöz – a foglaláshoz kell majd folyamodnia. A tanácskozás résztvevői elhatározták, hogy a Szocialista Szövetség alapszervezetei is beszélnek az adófizetés problémáiról, azaz felvilágosító munkával támogatják majd a községi Népbizottságot.”

1955. október 10.

Steinitz Tibor Herceg Jánosnak: „Tizedik leveleddel egyidőben megkaptam a Magyar Kultúrtaács átíratát is, hogy a *Híd* kiadását vállalatunkra bízza. Amint azon az emlékezetes *Híd*-ülésem a *Magyar Szó* nevében elmondtam, hogy semmi elképzelésünk, még kevésbé kívánságunk nincs a *Híd* szerkesztését és természetesen főszerkesztőjét illetően – ezt most meg kell ismételnem. Nem tudom mi ébresztette benned a gyanút, illetve miért vonulnál vissza a főszerkesztéstől. Ellenkezőleg a szerkesztőség is, és jómagam is örömmel vettük tudomásul, hogy Te állsz a *Híd* élére. Szívesen vennénk ha időt szakítanál és meglátogatnál bennünket, hogy elmondd, illetve tudomásul vegyük kívánságaidat a *Híd* kiadását, nem pedig szerkesztését illetően. Tudomásom szerint programodat is kifejtetted a *Híd* fóruma előtt, esetleg a kultúrtaácsal is tanácskozni kívánsz, ezért javaslom, hogy ez alkalommal keress fel bennünket is, de ha kívánod, nagyon szívesen mi utazunk el Hozzád. Ennyit hivatalosan igazgatói minőségemben, ezután pedig nyomatékosan és nagyon szépen kérek, küldj novellát a *Magyar Szó*nak.”¹

1. Kézirat.

1955. október 11.

Az Újvidéki Rádió ismertette azokat az adatokat amelyek szerint „1952-ben a szerb nemzetiségű polgárok 15 000 házasságot kötöttek és 2300 esetben a házastárs más nemzetiségű volt. A horvátoknál 11 300 házasságra 2600 vegyes házasság esett. A városokban lakó szlovének

3500 házasságból 656 vegyes házasságot, a Crna Gora-iak 817-ből 269-et, a macedónok 2200-ból 300 vegyes házasságot kötöttek. Szívesen kötnek vegyes házasságot a jugoszláv muzulmánok is. Náluk 1260 házasságból 409 volt vegyes. Sokkal több a vegyes házasságok száma a nemzeti kisebbségeknél. A magyarok például 1952-ben 1859 házasságot kötöttek és köztük 624 vegyeset. A németek által kötött 380 házasságból 189 volt vegyes. Ebben a tekintetben az oroszok és a csehek jutottak legmesszebbre. Az előbbiek 72, az utóbbiak pedig 62 házasságot kötöttek, de összesen 6 orosz és 6 cseh kötött házasságot nemzetársával. A siptároknál és a törököknél a vegyes házasságok száma aránylag jelentéktelen. A közzétett adatokból megállapíthatjuk, hogy melyik nemzetiség lép legkönnyebben vegyes házasságra. A 624 magyar vegyes házasság közül 273-ban a házastárs szerb volt, 230-ban horvát, 17-ben szlovén, 12-ben orosz, 10-ben német, 9-ben szlovák, 3-ban macedón, 5-ben zsidó és így tovább”.

Fehér Ferenc a *Gyermekrádió híradójában* így számolt be egy élőújságról: „Ideérkeztünk a Novi Sad-i [Újvidék] József Attila nyolcosztályos iskolához. Nézzünk csak be, vajon mi történik itt! A kivilágított ablakok azt sejtették, hogy ezekben az esti órákban valami fontos dolog történik odabent. Nem is tévedtünk. Az *Iffúság* című hetilap a gyermekhét keretében élőújságot rendezett a telepi diákok részére. Mi is odafurakodtunk a kisdiaákokkal zsúfolásig megtelt tanterem ajtajába, s így hallhattuk, amint Borsos István főszerkesztő érdekes áttekintést nyújtott a tíz évvel ezelőtt megindított fiatalok lapjáról. A jelenlévő diákok közül többen tudósítói voltak a lapnak, s így annál nagyobb érdeklődéssel hallgatták az egyes műsorszámokat. Madarász András, a lap munkatársa a pályaválasztás mindig időszerű kérdéséről olvasott fel élvezetes előadást. Major Nándor, az *Iffúság* irodalmi rovatának szerkesztője *Krumplilovacsok* című novellája a cselédek

nehéz világába vezetett vissza bennünket egy megrázó történet keretében. Fehér Ferenc és Kántor Oszkár verseikkel léptek fel. Németh István fiatal író, akinek *Parasztkirályság* címmel az idén jelent meg elbeszélésgyűjteménye, a *Rongyosgárda* című elbeszélését olvasta fel. Az ő írását is mindvégig figyelemmel hallgatták a telepi diákok. Margusics Lajos dubrovniki riportja történelmi és képzőművészeti visszatekintés volt, másrészt pedig a mai Dubrovnikot elevenítette fel. Az *Iffúság* sportrovatának szerkesztője a testnevelés fontosságát hangoztatta előadásában, s tőle is ismét azt hallhattuk, hogy a testedzés nem ugyanaz a sokszor túlzásba vitt sportversengéssel. A legtöbb sikert mégis a villámtréfák aratták. Gombos Péter, a rádió színésze és Bogdánfi Sándor sokszor megkacagtatták a közönséget. Elég az hozzá, hogy a telepi kisdíákok szép élményben részesültek, és sokáig emlékeznek az iskolájukban megrendezett élőűjságra. Még a szűkös hely sem volt akadály. Minden talpalatnyi helyet betöltöttek a hallgatók, s ahogy mondani szokás, még egy tút sem lehetett volna a teremben leejteni.”

Az Újvidéki Rádió magyar nyelvű híradója közölte Nikola Petrovićnak, a kulturális műsorok szerkesztőjének kommentárját a szabadkai Népszínház Horvát Társulatában uralkodó helyzetről: „A horvát dráma évről évre nagyobb válságba jut. A tehetséges színészek elhagyták, s helyettük nem tehetségesek, alig használhatóak jöttek. A Huska–Lendvai rendezőkáder megmaradt, és a horvát drámát mindinkább műkedvelő együttesé alakították. A színház, vagy pontosabban mondva a horvát dráma hanyatlásának mélypontját a Jójki–Huska igazgatóság alatt érte el. [...] Valamit tenni kellett. [...] Az igazgató a Dubrovniki Nyári Játékok idején szerződtette Kauzlarić Vlatkót, ezt a tapasztalt színházi munkást a dráma igazgatójává, Kauzlarić Vesnát pedig rendezővé. Ugyanakkor szerződést írt alá Turbakov Slobodan rendező és Turbakov

Nada színésznő is. Ez a találékony és tehetséges csoport néhány régi taggal együtt a ház alapos átrendezésének szilárd magvát képezi. Mindez szükséges és jó is volt. De... egyidejűleg volt a színháznak még egy drámaigazgatója: Mirko Huska, aki másodszor is elnyerte ezt az állást. [...] s minden erejével, sőt mások erejével is, mindent megtett, hogy megakadályozza az átszervezést és a horvát dráma állapotának rendezését.. [...] Matija Poljaković is jelentkezett és visszavonta drámáját, a *Mesét*. [...] Amíg a házban a legnagyobb erőfeszítéseket teszik, hogy rendezzék a körülményeket, addig a színházon kívül álló erővel készülnek valamire, amit nem lehet megindokolni. A Szabad Színtér (> **1955. június 1.**) ugyanis nem kísérletezés, nem kutatás valaminek a nevében, hanem valami konglomerátum tényleges koncepció és valós értelem nélkül. Az ilyen eljárásból az a veszély fenyeget, hogy a korszerű kutatások hitelüket veszítik. Már pedig a Színháznak még nincs ereje megindulni a kísérletezés útján, nem kereshet még olyan kifejezéseket, amelyek a szokásossal összeütközésben állanak. Két-három év után majd erről is beszélhetünk, de most még nem.”

1955. október 14.

Magyarország és Jugoszlávia egyezményt kötött a magyar–jugoszláv határon áttévedt vagy nem szándékosan átlépő személyek visszaadásáról.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. október 15.

A jugoszláv kormány jegyzékben követelte, hogy Magyarország haladéktalanul kezdje meg kereskedelmi jellegű tartozásainak rendezését és teljesítse „még fennálló és rendezetlen jóvátételi kötelezettségeit az elkövetkező négy évben”.¹

A Népi Technika járási vezetőségeinek szervezésében Vajdaság-szerte műszaki hónap kezdődött, amelynek során a tanulók gazdasági szervezetekbe és mezőgazdasági birtokokra látogattak.²

Az Újvidéki Rádió törökbecsei tudósítója arról számolt be, hogy „A Novi Bečeji városi könyvtár az utóbbi időben munkája iránt nagy érdeklődést keltett különösen a magyar ajkú lakosság körében. Szükségessé vált tehát, hogy a könyvtár olvasótermét magyar nyelvű publikációkkal is ellássák. A kilátások szerint a könyvtár anyagi eszközei hamarosan megnagyobbodnak, s így eleget tehet majd ennek a követelménynek is. Valamit már így is tett. Beszerzett bizonyos mennyiségű magyar könyvet a különféle antikváriumokból, a Petőfi Sándor magyar kultúregyesület pedig könyvei másodpéldányait átengedi a városi könyvtárnak. Mindez azonban még nem lesz elég. Már azt vitatják, hogy a kultúregyesület háromezer kötetes könyvtárát hozzá kellene csatolni a városi könyvtárhoz, hogy ily módon ugyanazon a helyen szolid könyvalap létesüljön, s az intézmény kielégíthesse olvasói igényeit. Van még bizonyos meg nem értés ezen a téren, de tény, hogy ily módon Novi Bečejen a könyvterjesztés a szerbek között is, a magyarok közt is sokkal sikeresebb lehetne, mint amilyen eddig volt. Ehhez a vállalkozáshoz a városi könyvtár már bizonyos előfeltételeket meg is teremtett, mert a két nemzet tagjai között helyes munkát végzett.”

1. KÜM-XIX-J-1-j. Gazdasági tárgyalások 1955–1956. 009764/3/1955. december 19.; MOL IX-J-1-j-4a-009764-3-1955. – 2. ÚR, 1955. október 14.

1955. október 16.

Olajos Mihály Herceg Jánosnak: „Nem Neked, hanem a *Híd* szerkesztőjének, illetőleg a *Hídnak* szól az amit itt írok. Abban a tömegben, amelyet Majtényitől örököltél van egy papírcsomó, *Madách néhány gondolata* a címe, főként idézeteket tartalmaz *Az ember tragédiájából* én csak azt a kevés bevezetőszöveget és az összekötősorokat írtam. Ott hever ez az iromány valahol az alsó fiókban immáron teljes két esztendeje. A *Híd* se nem közölte, se egy árva szót nem mondott nekem arról, hogy miért nem közli. Se a Majtényi, se más. Így hát

egy ügyszerűbbé vált ez a tucatnyi papírlap, ügyszerűbbé, amelyet úgy lehetne nevezni, hogy »a *Híd* mostohasága Olajos Mihállyal szemben«. Addig barátom, amíg ezt az ügyet valahogyan nem tisztázzuk, de úgy, hogy én is lezártnak tudjam érezni – hát addig talán gondolni se fogok arra, hogy bármit is írjak a *Hídnak*. Csak lennének annyira tehetséges és olyan termékeny, hogy kéziratot tudnék küldeni minden folyóiratnak, vagy lapnak, amely sokkal, de sokkal jobban törődik a beküldött kéziratok sorsával, de valóságunkban is mélyebb gyökeret eresztett, mint a *Híd*. A frászkarikának kell, hogy most engeszteljél. Amilyen jól meg volt a *Híd* nélkül, hogy írásomat leköszölte volna, vagy nekem magyarázatot adott volna, ugyanolyan jól meg voltam én a *Híd* nélkül. Nem is gondoltam arra, hogy okom lehetne sértődöttségre. De fakír se vagyok, hogy most nekifogjak egy újabb munkának mintha előző kéziratommal minden a legnagyobb rendben történt volna. Hiszem, hogy megértesz. Fogadd üdvözlétemet és jókívánságaimat induló munkádhoz. Misa.”¹

1. Kézirat.

1955. október 17.

Lengyel Károly járási tanfelügyelő az Újvidéki Rádióban arról számolt be, hogy „A Zentai járásban már néhány éve folyik a tervszerű ösztöndíj-politika. A hatóság átszervezéséig ezt a munkát a Járási Közoktatási Tanács, ma pedig külön bizottság végzi. Az új bizottság munkája kezdetén alapos elemzést végzett arról, hogy a felszabadulás óta a zentai főgimnáziumban érettségizett 650 diák ma hol tevékenykedik. Erre az elemzésre azért volt szükség, hogy képet kapjanak arról, hogy a zentai egyetemisták milyen fakultást látogatnak. Így aztán megközelítőleg tudhatják, hogy milyen káderra számíthatnak a közeljövőben, valamint azt is, hol lesz nagyobb szükség az ösztöndíjazásra. Érdekes megfigyelni, hogy milyen nagy eltérés észlelhető az egyes fakultások látogatásának

terén. Amíg az említett létszámból közel 130 a tanárképző főiskolát, 75 az orvosi egyetemet látogatja, mindössze egy érettségizett tanuló iratkozott be a közgazdasági, 11 pedig a mezőgazdasági egyetemre. A pedagógiai főiskolára túlnyomórészt a szegényebb családokból származó növendékek mentek, míg az orvosi karon kevés a munkás- és parasztcsaládok gyermeke. Mi az oka ennek, hogy a 650 érettségizett közül mindössze 12-en léptek az említett pályákra? Ezzel a problémával komolyan foglalkoznak a Zentai járásban. Éppen ezért elhatározták, hogy ösztöndíjjazzák azokat, akik a gazdasági, vagy közgazdasági egyetemre iratkoznak, mert ezt így követeli gazdasági életünk fejlődése és a szakkáderhiány. Sajnálattal állapítható meg azonban, hogy a közel egy hónappal ezelőtt kiírt pályázatra még mindig nincs jelentkező. Ezen a pályázaton újabb ösztöndíjak kiosztását tervezik azoknak a főiskolásoknak, akik szerb nyelvet tanítanak majd a magyar tannyelvű iskolákban. A szerb nyelv szakszerű tanítása ugyanis igen komoly kérdés a kisebbségi iskolákban. A Zentai járásban azonban nemcsak az említett bizottság foglalkozik a szakkáder ösztöndíjazásával, hanem számos intézmény, községi népbizottság és vállalat is. Így még inkább lehetővé teszik az egyetemistáknak, hogy kisebb anyagi gondok mellett könnyebben tanulhassanak. A Járási Népbizottságnak jelenleg 40 ösztöndíjasa van, akik havonta mintegy 140 000 dinár ösztöndíjat kapnak. A községi népbizottságok a járás területén 23 tanulót ösztöndíjaznak, havi 87 000 dinár értékben. A vállalatok és intézmények 332 egyetemistát támogatnak, akik havonta 156 000 dinárt kapnak. Ez azt jelenti, hogy a Zentai járásban közel 450 000 dinárt utalnak ki havonta a különböző egyetemek hallgatóinak.”

Steinitz Tibor Herceg Jánosnak: „Kedves János! Szerdán reggeli 8 óra után érkezünk Hozzád: Rehák László, Farkas Nándor és jómagam, hogy megbeszéljük a *Híd*-kérdéseket. Úgy kell neked,

miért hívtál bennünket, most egyszeriben ott leszünk.”¹

1.Kézirat.

1955. október 19.

Jugoszlávia meghívására magyarországi képzőművészek utaztak Belgrádba.¹

Nikola Petrović az Újvidéki Rádióban beszámolt arról, hogy „A bácsstopolyai [Topolya] festőművésztelep megnyitotta harmadik kiállítását, s ebből az alkalomból a szervezők tegnap találkozót tartottak, ahol az eredmények elemzése és összegezése alapján megállapították a következőket: A festőművésztelepnek társadalmi életünk adottságaiban kivételes jelentősége van, mert a mecénásság különleges formájában jelentkezik, ami lehetővé teszi, hogy a művészeket egy határozott talajhoz kössék, és hogy ily módon a forráson kapjanak élethetet, és hogy ezt kifejezzék. [...] A művésztelep az összes pozitív eredményeknek a továbbfejlesztéséhez belátható időn belül állandó intézménnyé kell hogy váljon, amihez minden lehetőség és a teljes megértés megvan”. Megjegyezte: „Ács József és Milan Konjović festők kezdeményezésére 1950-ben Bácsstopolyán megkezdte munkáját az első festőművésztelep. Ácsot közben Zentára helyezték át, és a festőművésztelep ott kapta meg arculatának első vonalait.”

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. október 20.

Vajdaság Végrehajtó Tanácsa határozatot hozott a Tartományi Népművelési Intézet megalapításáról, amely „a munkások általános és szakképzésének különféle munkaformáit fogja megszervezni, s emellett az írástudatlanok és félig írástudók kiegészítő képzését is megszervezi. Törődik majd a falusi ifúság mezőgazdasági és háztartási képzésével, és a szülők egészségügyi felvilágosításával is. Segítséget nyújt a társadalmi és szakmai szervezeteknek a felnőttek művelésé-

ben, és megszervezi a kultúrmunkát a különféle kultúreregysületek – népegyetemek, könyvtárak, olvasótermek és közművelődési központok – segítségével”. Ez alkalommal emlékeztettek azokra az adatokra, amelyek szerint „a tartomány tíz évnél idősebb lakosainak 11 százaléka írástudatlan és a 15 évnél idősebb, több mint 800 000 aktív lakos 29 százaléka iskolai képzettség nélkül van, 67 százaléka csak elemi iskolát végzett, alacsonyabb szakképzettsége pedig csak egy és fél százaléknak van”.¹

1. ÚR, 1955. október 26.

1955. október 22.

Az Újvidéki Rádióban Mészáros Zakariás így számolt be a szabadkai iskolákban uralkodó állapotokról: „a város iskoláiban aggasztó körülmények között folyik az oktatás, a gyermekek nevelése. A probléma komolyságát nem a korszerű nevelési formák, módszerek hiánya okozza, hanem sokkal egyszerűbb tények. Első számú probléma ezen a téren a tanteremhiány. Az iskolák zöme, lehet mondani, hogy mindegyike, 50-60 évvel ezelőtt épült. Azóta feledésbe merült az iskolák építésének szükségessége. A diákok, az iskolába járó gyermekek száma azonban évről évre növekedett. Az iskolarendszer alakulásával, a kötelező nyolcosztályos iskolaoktatás bevezetésével nagymértékben felszaporodott a kisdíákok száma. [...] Ettől kezdve egy-egy tanteremben néhány osztály váltotta egymást. Ma már van olyan iskola is, ahol reggel fél nyolctól este fél 8-ig három, sőt négy váltásban is dolgoznak. [...] Igen gyakori eset, hogy a növendékeknek nincs hova leülniük, és így állva hallgatják az előadásokat. A város a múlt évben több mint három és fél millió dinárt költött az iskolai bútorok beszerzésére. Mintegy háromszáz padot vásároltak. Az idén 8 millió dinárt irányoztak elő. Ebből a pénzből 300 asztalt, 600 széket, táblákat és egyéb berendezést vesznek. Mindez azonban csak arra lesz elég, hogy felcseréljék a már elhasznált iskolai bútorarabokat.”

1955. október 23.

Az 1946-ban Franciaországhoz csatolt Saar-vidéken népszavazást tartottak, amelyen a terület népessége a Német Szövetségi Köztársasághoz való csatlakozás mellett döntött.¹

1. Pók 1986, 67.

1955. október 24.

A magyar Külügyminisztérium szóbeli jegyzékben javasolta a budapesti jugoszláv követségnek a magyar belügyi szervek őrizetében lévő tíz jugoszláv állampolgár átadását.¹ > 1955. október 27.

A Szerb Népköztársaságnak a közművelődési, kulturális, művészeti és tudományos intézmények igazgatásáról 1955-ben meghozott törvénye értelmében a Zentai Községi Népbizottság Közművelődési és Kulturális Ügyosztálya 1536. számú határozatával kinevezte a Levéltári Tanács tagjait. Ezzel a levéltárban is kezdetét vette a társadalmi igazgatás időszaka. A tanács első ülését 1955. december 19-én tartotta, és Stojanka Vlahovićot, a zentai gimnázium tanárát választotta elnökül.

Majoros Péter az Újvidéki Rádióban elmondta: „Pontosan egy év múlt el azóta, hogy a zentai amatőr színház rendkívüli közgyűlésre hívta össze a tagjait, amelyen – mint már akkor is égető kérdést – a magyar csoport tértelenségét tüzték napirendre. [...] A régi vezetőség helyébe teljesen újat választottak, a kedélyek látszólag lecsillapodtak, és a tél folyamán a munka úgy-ahogy megindult. Az erőltetés bélyege azonban már nagyon meglátszott rajta. [...] Ez már a haldoklás időszaka volt, mert a színházzal csaknem egyidős betegség, a pártoskodás és csoporton belüli széthúzás egyre komolyabb méreteket öltött. A rendezővel együtt lassan a szereplők is elpártoltak, és annyira széthullott az együttes, hogy pillanatnyilag talán mindössze három tagból áll a magyar csoport. [...] Ha tudjuk azt, hogy 230

tanár, tanító és előadó dolgozik a városban, akkor nemcsak furcsa, de érthetetlen is, hogy az amatőr színház munkájába eddig még egyetlenegy sem kapcsolódott be közülük.”

1. MOL XIX-J-1-j-30d-002056-1955.

1955. október 25.

Az Újvidéki Rádióban Vlah János arról tudósított, hogy „A Zombor Járás Kultúregyesületei Szövetségének plenáris ülésén, amelyet a napokban tartottak, részletesen megvitatták az egyesületek problémáit. Ugyanakkor számos olyan határozatot hoztak, amelyeknek elő kell segíteni a felsorolt hibák kiküszöbölését. Nem helyénvaló, hogy a községi népbizottságok és a tömegszervezetek a lakosság kultúréletére kevesebb gondot fordítanak, mint például a gazdasági élet fejlesztésére – állapították meg az ülésen. A színházi kultúrmunka kellő segítség hiányában gyakran a kívánt színvonalon alul marad. Ennek egyik oka az, hogy a műsört leginkább a rendező és néhány műkedvelő állítja össze és gyakran semmitmondó, csupán csak szórakoztató színdarabokat nyújtanak a közönségnek. Ezért – ahogy az értekezleten hangsúlyozták – a jövőben a műsorpolitikát a népbizottságok kultúrtańacsával és a Szocialista Szövetséggel közösen kellene irányítani. Tehát a felelős szervek napirendre kell, hogy tűzzék a kultúregyesületek munkájának elemzését, és segítséget kell, hogy nyújtsanak a problémák megoldására. A kultúrszövetség viszont oly módon nyújthat támogatást, hogy a műkedvelő alosztályok vezetői, illetve a rendezők számára tanfolyamot tart, és kijelöli a megfelelő színműveket. A vitában bírálták a Tartományi Kultúrszövetséget, mert a megrendelt színdarabokat nem küldték el a kultúregyesületeknek. [...] Végül elhatározták azt is, hogy a kultúregyesületek alosztályainak aktivizálására szemléket rendeznek. Eszerint a drámai csoportok jövő év március hónapjáig, a táncsoprtok áprilisban, az énekkarok és zenekarok májusban tartanának szemléet. Egyébként

erról a kultúrszövetség elnöksége részletes tervet dolgoz ki.”

1955. október 27.

A Szövetségi Iskolareformügyi Bizottság elkészítette és a Szövetségi Népszkupstina Közoktatási Bizottsága elé terjesztette az általános műveltséget nyújtó középiskolák – a gimnáziumok – reformtervét.

Az Újvidéki Rádióban Telkes Imre igazgató számolt be arról, hogy Nagybecskereken milyen előnnyel járt a szerb és a magyar főgimnázium egyesítése. > 1955. szeptember

Erdélyi Károly, a magyar Külügyminisztérium politikai főosztályvezetője fogadta Georgijevic budapesti jugoszláv követségi első titkárt, aki az > 1955. október 24-én átvett magyar szóbeli jegyzékre válaszolva közölte, csak abban az esetben tudják megvizsgálni a 10 személy átvételének lehetőségét, ha az említett jugoszláv állampolgárok külön-külön kérvényt írnak a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság budapesti követségének, amelyben közlik, milyen indokok alapján kívánják Jugoszláviába való áttelepítésüket. Ugyanakkor Erdélyi átadta Georgijevicnek azt a szóbeli jegyzéket, melyben közölték, hogy a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa jóváhagyta a Belgrádban > 1955. szeptember 8-án a Magyar Népköztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság kormányai között a vízgazdálkodási kérdések tárgyában aláírt egyezményt. Erdélyi másnap keltezett feljegyzése szerint „Országaink kapcsolatairól szólva Georgijevic azt mondta, hogy a jugoszláv követség tagjai Szalai Béla elvtársnak a *Tartós Békéért Népi Demokráciáért* c. lapban megjelent cikkében két kivetni valót találtak: először cikkében Szalai Béla elvtárs Hruscsov elvtársnak a belgrádi repülőtéren mondott beszédéhez hasonlóan – egyoldalúan, egyes emberekre igyekszik hárítani a felelősséget a magyar–jugoszláv viszony megromlásáért. Itt

rögtön megjegyezte, hogy ne értsem őt félre, hiszen ő (Georgijević) nem Rákosi elvtársat akarja vádolni, hiszen ő (Georgijević) provokatív célzatúnak és elítélendőnek tartja egyes nyugati lapok azon megállapításait, hogy a magyar–jugoszláv kapcsolatok további rendezése Rákosi elvtárs személyétől függ. Ők azt hiányolják Szalai elvtárs cikkében, hogy egyetlen szóval sem tesz említést a KV felelősségéről, s nem mondja ki, hogy az egész Rajk-ügy egy hatalmas provokáció volt, tehát a néptömegek még ma sem látnak világosan. Másrészt hiányosnak tartják Szalai elvtárs cikkét azért – folytatta Georgijević –, mert e cikk azt igyekszik bizonyítani, hogy a magyar–jugoszláv kapcsolatok normalizálására csak a szovjet–jugoszláv kapcsolatok rendezése után kerülhetett sor. Véleménye szerint az ilyen megfogalmazás a nemzetek közötti egyenlőség tagadásával egyenlő. Válaszul közöltem, hogy én úgy Hruscsov elvtárs beszédével, mint Szalai elvtárs cikkével teljes egészében egyetértek, s e dokumentumokat nagy jelentőségű útmutatásként értékelem. Megmondtam, hogy véleményem szerint a jugoszláv követségen lévő elvtársak helytelenül értelmezik az említett cikket. Georgijević azt mondta, hogy a jugoszláv nép és a jugoszláv kommunisták hajlandók elfelejteni azokat a sértéseket, amelyeket mi hangoztattunk annak idején, de csak abban az esetben, ha részünkről a legteljesebb jóakaratot és őszinteséget fogják tapasztalni. Biztosítottam őszinte baráti szándékainkról és készségünkről, s Rákosi elvtárs csepei beszédét idéztem neki.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-30d-002056-1955.

1955. október 29.

A szabadkai Népszínház bemutatta George Bernard Shaw *Pygmalion* [1913] című vígjátékát. (Díszbemutató a Népszínház tízéves jubileuma alkalmából.) Fordította Hevesi Sándor. Rendezte Virág Mihály. A díszletet De Negri Endre, a jelmezeket Stana Jatic tervezte. Fellépett: D. Raczko Ilus (Higginsné), Pataki László (Higgins

professzor), Fejes György (Doolittle), Heck Paula (Elisa). A 16 előadásnak összesen 4547 nézője volt.¹

Az Újvidéki Rádióban Mészáros Zakariás beszámolt a szabadkai Népszínház fennállásának tízéves évfordulója alkalmából megtartott ünnepi akadémiáról, amelyen „Gulka Géza, a Népszínház igazgatója a tízéves munka eredményeit méltatva többek között elmondta, hogy „az elmúlt tíz esztendőnek nem volt annyi napja, ahány előadást tartottak a Népszínház művészei. Az előadásoknak átlagosan mintegy 350 nézője volt. Csak a színház nagytermében bemutatott előadásokat – a néptáncokat és a klasszikus balettet, a népdalokat és az operákat, a könnyűzenét és a szimfonikus hangversenyeket, a kabarékat és a Shakespeare-dramákat – összesen több mint 1 200 000 polgár nézte végig. A színház ezenkívül körülbelül 800-szor vendégszerelt. Többször szinte lehetetlen körülmények között, zuhogó esőben, sárban vándoroltak faluról falura, szállástól szállásig a színészek és a kulisszával, kellékekkel megpakolt parasztkocsi. Az elmúlt tíz év alatt a város dolgozói több mint 200 millió dinárral támogatták a színházat, amelynek legfontosabb feladata továbbra is a dolgozók és a jövő nemzedék nevelése marad. A jubiláris tizedik színházi évad legjelentősebb sikere és eredménye mégis az lesz, ha sikerül növelni azoknak a dolgozóknak a számát, akik rendszeresen látogatják az előadásokat. [...] A munkaközösségek például egy-egy előadásra 10 500 dinárért lefoglalhatják mind a 700 ülőhelyet. Ez azt jelenti, hogy egy jegy ára mindössze 15 dinár”.

Ugyanott Lengyel Károly tanfelügyelő tájékoztatása alapján közölték: „A horgosi nyolcosztályos iskolában az ötödik osztályos szerb gyermekek kis száma miatt eddig nem volt ötödik osztály és a szerb diákok Suboticára [Szabadkára] vagy Kanizsára [Magyarkanizsára] utaztak iskolába. Mivel sikerült egy osztály megalakításához szükséges számú diákot összeírni, a Járási Köz-

oktatási Tanács engedélyezte az ötödik osztály megnyitását.”

I. V. G. [Vukovics Géza]: Két bemutató Szuboticán. MSz, 1955. november 3. 4.; Krónikás [Lévay Endre]: Színházi krónika. 7 Nap, 1955. november 6. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1955. október 30. – november 13.

A Zentai Művésztelep tárlata a múzeumban. Hat kiállító, 35 mű, 920 látogató.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.; Zentai Művésztelep 1980, 67.

1955. október 31.

Sinkó Ervin írta az Újvidéki Rádió *Irodalom és művészet* című műsorában: „A napokban, amikor a Macedón Népköztársaság a maga fennállásának tizedik évfordulóját ünnepelte, a makedón színház Zágrábba látogatott el, nyilván abból indulva ki, hogy a makedónok ünnepe nemcsak az övék, hanem a szocialista Jugoszlávia minden népéé, tehát a horvátoké is. Az ő nemzeti ünnepükről lévén szó, semmi se lett volna érthetőbb és hagyományos szokásoknak megfelelőbb, mint az, hogy a zágrábi színpadon az ő igazán páratlanul gazdag, sokszázados népi táncaikkal, népdalaikkal, népeletből vett jelenetekkel, népviseletben, egyszerűen festőien és népi muzsikával kísérve jelenjenek meg. A makedónok azonban nem a múltjukat, nem azt az időt akarták ünnepelni, amely minden nehéz, kemény és véres harcuk ellenére is az elmaradottságnak, a kulturálatlanságnak, a mágikus népi táncoknak és szertartásoknak ideje. Ők a felszabadulást ünnepelve azt az akaratot emelték ki, amely bilincseiből – objektív és szubjektív béklyóitól felszabadulva – a jövőre irányul, a jövőért vív harcot a múlt minden visszahúzó maradványa ellen. Nem nemzeti programmal, hanem kultúrprogrammal jöttek Zágrábba, és ha egy szót se beszéltek erről, azzal hogy makedón színház makedón nyelven Shakespeare Otellóját játszotta ünnepi előadáson, tudtára adták mindenkinek, hogy az ő nemzeti

programjuk immár csak egy lehet, csak egy akar lenni: a kultúrának, a nagy, egyetemes emberi kultúrának saját nyelvükön saját népük számára történő meghódítása. Ha mást nem tettek volna, csak ezt, már ez a demonstratív szándék is megérdemelné a lelkes tapsot. De nemcsak egy szándék az, amit bebizonyítottak, hanem az is, hogy ez a szándék erőből, képességből és egy oly komoly lelkes munka kíséretében jött létre, hogy akik ott ültek a zágrábi nemzeti színház nézőterén, azoknak bőven volt alkalmuk lelkesen és nem egyszer megrendülten tapsolni.”

1955. október

A *Híd* 9–10. számának tartalma: Milan Bogdanović: *Visszapillantás a jugoszláv irodalom általános fejlődésére az elmúlt tíz esztendőben*; Gál László: *Három vers*; Csépe Imre: *Karaván* (Elbeszélés); *Az új délszláv lírából* (Miroslav Antić, Vasko Popa, Stevan Raičković, Slobodan Marković, Petar Popović); Szirmai Károly: *Piócák* (Elbeszélés); Galamb János: *Téli esték* (Vers); Boško Petrović: *Nyár a hegyekben*; Urbán János: *Esti fényben* (Vers); Sinkó Ervin: *Töredékek nagy költője. Izsák Emanuilovics Babel; Csere György versei*; Saffer Pál: *Alku*; Lévay Endre: *Aranypartok. Párisi naplójegyzetek*; Hatala Zoltán: *Leszédülnek a levelek* (Vers); Irwing Shaw: *Tarkaruhás nők* (Ford. Hornyik György); Herceg János: *Bige Jóska házassága. Majtényi Mihály új regénye*; Lector: *Predrag Palavestra, Antologija posleratne srpske poezije 1945–1955*; Lector: *Harcos kritika. Stanislav Simić, Jezik i pesnik*; (L): *Lapszemle* (Nolit, Delo, Republika, Polja, Književne novine, Rukovet); Laták István: *Somogyi Pál életéről és vajdasági irodalmi működéséről*; Miodrag Kujundžić: *Részeg hajó. Feljegyzések Sava Šumanović művészetéről*. Képek: Sava Šumanović, Hangya András.

1955. november 3.

Papp Imre tudósított az Újvidéki Rádióban: „A napokban nem mindennapos esemény történt

a Novi Sad-i Csáki Lajos nyolcosztályos iskola tanulóinak életében. A kispajtások ugyanis új iskolaépületet kaptak. Noha nemrég fejeződtek be az utolsó munkálatok, az új iskolaépületben már zavartalanul folyik a tanítás. Ünnepelesen adták át ezt az iskolát a tanulóknak. Talán azt lehetne mondani, hogy a legkorszerűbb iskolák közé tartozik nemcsak Novi Sadon, hanem az egész Vajdaságban is. Az iskola előcsarnokában mintegy 200 tanuló és szülő gyűlt össze, hogy részt vegyen az iskola ünnepélyes megnyitásán. Ott voltak az Arany János és a József Attila nyolcosztályos iskola, a Pap Pál Főgimnázium, valamint a többi Novi Sad-i iskola képviselői is. [...] A tanítás nyolc tanteremben folyik. A tanteremben padok helyett kis asztalok és székek vannak.”

1955. november 10.

A Jugoszláv Képviselőház meghozta a rádióállomásokról szóló törvényt. Ennek értelmében az intézmény szervei a tanács, az igazgatóbizottság és az igazgató. A tanács, mint legfelsőbb igazgatási szerv tagjainak kétharmadát az alapító nevezte ki, egyharmadát pedig az intézmény dolgozói választották saját soraikból, amit szintén az alapító hagyott jóvá. A törvény szerint a sajtótörvény rendelkezései a rádióállomásokra is vonatkoztak, egészen 1960-ig, amikor új sajtótörvényt hoztak, amelynek külön fejezete foglalkozott a rádióállomásokkal. A törvény kiszélesítette a rádióállomás alapítására jogosultak körét. Így például a társadalmi-politikai közösségek mellett alapíthatott rádióállomást egy ifjúsági aktíva, a Szocialista Szövetség helyi szervezete vagy iskola is. Az enyhe büntetések folytán jelentősen elszaporodott az illegális rádióállomások száma.¹

1. Zakon o radio-difuznim stanicama. SL FNRJ 1955/52.; Popović, Đordžije: *Radio u Vojvodini*. Novi Sad, 1985, Zajednica radio-difuznih organizacija SAP Vojvodine, 44.; Biškup, Josip: *Političke ideje i sredstva informiranja u samoupravnom društvu*. Értekezés. Zagreb, 1976, 145.; Jovanović, Aleksandar: *Društveno-političko uređenje FNRJ*. Dolgozat. Beograd, 1958, 215.

1955. november 17.

Péter György vezetésével statisztikai delegáció utazott Jugoszláviába.¹

Steinitz Tibor Herceg Jánosnak: „Kedves János! A szerkesztőség megveszi írógéped, a kért 80 000 dináros összegben és a pénz rendelkezésedre áll.”²

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. – 2. Kézirat.

1955. november 25.

A Népi Ifjúság Újvidéki Járási Bizottsága költségvetésében 1 009 400 dinárt látott elő az Ifjúsági Tribün 1956. évi működésére: a társadalmi-politikai szerkesztőség 30, a tudományos szerkesztőség 29 előadást vagy beszélgetést, a zenei szerkesztőség pedig 31-31 alkalommal tervezett zenei matinét, zenei estet, zenei témájú előadást, valamint havonta egy-egy hangversenyt.¹

1. Vasić, Duško: *Predlog budžeta Sremskog komiteta NO u Novom Sadu za rad „Tribine mladib” u 1956*. Gépirat. Pecsét, autográf aláírás.

1955. november 29.

A Jugoszláviai Újságírók Szövetsége megalakításának 10. évfordulója és a köztársaság napja alkalmából Tito összesen 209 újságírót tüntetett ki: a Munka Érdemrend I. fokozatával (6), a Népért Tett Szolgálatok Érdemrend II. fokozatával (1), a Munka Érdemrend II. fokozatával (33), a Népért Tett Szolgálatok Érdemrend III. fokozatával (2), a Munka Érdemrend III. fokozatával (161, közöttük Lukó Andrást és Szauer Lászlót, a *Magyar Szó* szerkesztőit), valamint Munka Érdeméremmel (6).¹

1. Avramović, Miodrag -Žika: *Srebrni jubilej SNJ 1945–1970*. Beograd, 1971, Savez novinara Jugoslavije, 859–860., 950.

1955. november 29.

Zentán a Fehér Hajóban megnyílt a Tánccsics Mihály Művelődési Egyesület képzőművészeti szakosztályának kiállítása.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.; Zentai Művésztelep 1980, 67.

1955. november 31.

Erdélyi Károly a magyar Külügyminisztériumban fogadta Rađanović jugoszláv követségi konzult, aki átadta neki Szőke Irén 71 éves jugoszláv állampolgár útlevelét. Elmondta, hogy az illető 1951-ben kapott jugoszláv útlevelet, s azóta kiutazó vízumra vár. Magyarországon nyomorog, mert munkaképtelen, s egyetlen hozzátartozója sincs, jelenleg állami gondozásban részesül, viszont Jugoszláviában három fia él, akik vállalják eltartását. Kérte, segítsük hozzá Szőke Irént a kiutazó vízum mielőbbi megkapásához. Erdélyi aznap keltezett feljegyzésében megjegyezte: „3 hónapja Szőke Irén esetét már megemlítették a jugoszláv elvtársak. Én akkor Börcsök elvtársat megkértem az ügy elintézésére. Börcsök elvtárs beszélt is Tatai elvtárral, aki ígéretet tett a kiutazó vízum soron kívüli kiadására, de szavát nem tartotta be”. Rađanović kérte, engedélyezzék a követség tagjainak Sárvár meglátogatását, ahol a háború alatt az ottani internálótáborban meghalt 870 jugoszláv internáltat – köztük az ő édesapját is – eltemették.¹

1. MOL XIX-J-1-j-30d-002056-1955.

1955. november

Az Újvidéki Rádióban – a *Faluműsor* kivételével – megszűnt a szerbhorvát nyelvű adás.¹

1. Popović, Đorđije: *Radio u Vojvodini*. Novi Sad, 1985, Zajednica radio-difuznih organizacija SAP Vojvodine, 43.

1955. december 1.

Az Újvidéki Rádióban Sztánccsics András összefoglalta az év folyamán a jugoszláviai kultúrát Ausztriában bemutató rendezvényeket, majd

megjegyezte: „a mind élénkebbé váló kultúrtéren való együttműködés hozzájárul majd az előítéletek és kételkedések felszámolásához, mert előítéletek és kétségek még mindkét oldalon vannak.”

Ugyanott a „szerkesztő bácsi”, vagyis Papp Imre felolvasta azoknak a legjobb „kistudósítónak” a névsorát, akik szeptembertől rendszeresen tudósították a műsort. Őket „kisriporterekké” nevezte ki, amiről igazolványt is kaptak, s bejelentette, hogy a tanév végén találkozót szervez velük az Újvidéki Rádióban.

1955. december 2.

Az Újvidéki Rádióban Majoros Péter arról tudósított, hogy „A Népi Ifjúság zentai alapszervezetei egész éven át tévelyegtek, és a megfelelő munkaformát keresték, de mégsem találtak magukra. [...] Lényegesebb változásra valószínűleg csak ezután kerül majd sor, mert az ifjúsági szervezet a napokban tartotta meg városi értekezletét, amelyen napirendre tűzték a szervezet eddigi munkáját, fogyatékoságait, és meghatározták a jövőbeni feladatokat. A városi értekezlet résztvevői megállapították, hogy az alapszervezetekben eddig különösen az eszmei nevelőmunka volt gyenge”. Ugyanaznap viszont az Újvidéki Rádió azt is közölte, hogy „a Suboticei [Szabadka] Járási Népbizottságnak a munkaviszony kérdéseivel foglalkozó tanácsa a napokban megtartott ülésén elhatározta, hogy a munkafelügyelőség támogatásával étkezdét nyit az ideiglenes munkanélküliek számára”.

1955. december 3.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Bizottsága kizárta Nagy Imrét a pártból.¹ > **1955. március 2.;** > **1955. április 14.;** > **1955. április 18.**

A zombori Petőfi Sándor Művelődési Egyesület tízéves fennállásának jubileumi ünnepségén az egyesület műkedvelő színjátszói a Városi Népszínházban bemutatták Szigligeti–Móricz *Csi-*

kós című énekes, táncos, zenés népszínművét Németh Rudolfnak, az Újvidéki Operaház szólistájának a vendégszereplésével. A darabot Rind Károly rendezte, a táncokat Hasznos Alajos koreografálta, zenei kíséretet az egyesület zenekara biztosított, élén Koberszky József karnaggyal; 59-en léptek színpadra, a zenekarban 20 zenész játszott, a Hengen Mátyás vezette énekkarban pedig 52-en énekeltek.¹

1. MTK82. – 2. F. Cirkl Zsuzsa: Az újrakezds. In *Polgári Kaszinó 1862 – Zombor*. Zombor, 1992, Petőfi Sándor Művelődési Egyesület, 71.

1955. december 4.

Neubauer János riportja az Újvidéki Rádió *Falumsor*ában: „Szemerkélt az eső, amikor Tornyoson leszálltam az autóbussznak nevezett, sátorponyvával fedett teherautóról. Ez egyébként az egyetlen közlekedési eszköz, amely Tornyos és a hozzá tartozó településeket, Kevit, Híres sort és a többi összeköti a külvilággal. Bár Bácska közepén, a Zenta, Subotica [Szabadka] és Bácsotolya [Topolya] közötti háromszögben terülnek el, messze, igen messze esnek a nagyvilágtól és egymástól is. Különösen ilyenkor, őszi és téli idején, amikor a nyári utak járhatatlanná válnak.. [...] A néphatóság átszervezése, illetve a kommunarendszer bevezetése után, az említett települések a csaknem 20 kilométernyire lévő zentai községhez tartoznak. [...] A tornyosi tanyavilágban, a távolság és a sár országában itt-ott még találkozhatunk a betyárvilág szellemével. [...] az ifjúságnak Tornyoson, Kevin, sem Híres soron nincs otthona, helyesebben nincs egyáltalán társadalmi helyiség. Akár előadást, akár összejövetelt tartanak, csak a kocsmá áll rendelkezésükre. Kevi és Tornyos között félúton van egy új település, a Vojvodina mezőgazdasági birtok munkáslakásai. Ott van szövetkezeti otthon és mozi is. De ki megy ebben a sárban oda? [...] A településeken, ahol csaknem hétezer lakos él, ott, ahol mintegy nyolcszáz biztosított tagot tartanak nyilván, nincs orvos. Sőt az ottaniak

nem emlékeznek arra, hogy valaha is járt volna a tanyavilágban mentőautó. Lovas fogattal, legjobb esetben traktoros pótkocsival viszik Zentára az orvosi segélyre szoruló dolgozót. [...] ezeken a településeken, kivéve a Vojvodina birtokot, csak karbid- és petróleumlámpa szolgáltatja a fényt. A községi Népbizottság kirendeltségében azt mondják, hogy az újévet már villanyvilágítás mellett várják. Másokkal is beszélgettem erről a kérdéstről, azok azonban kételkedően ingatták fejüket: »Már mikor ígérték. Legutóbb azt mondták, hogy a köztársaság napjára. Pótadót szavaztunk meg, önkéntes munkával is segítettünk«. És villany még mindig nincs.”

1955. december 7.

Farkas Nándor, az Újvidéki Rádió igazgatója – útutazóban Budapesten, útban Bécs felé – Zsigmond jugoszláv kultúrattasé kíséretében látogatást tett a Magyar Rádióban. A magyar Külügyminisztérium számára készített feljegyzés megállapította: „Általában az volt a benyomás, hogy szívesen fejlesztik kapcsolataikat a mi rádiókkal, de ezt bizonyos mértékig korlátozzák a magyar–jugoszláv kapcsolatban bekövetkezett fejlemények. Erre utalt mind a Novi Sad-i [Újvidék] rádió vezetője, mind a jelenlevő követségi attasé is. Egyben reményüket fejezték ki, hogy a gazdasági tárgyalások megszakadásából folyó nehézségek rövidesen megoldást nyernek, miután most már mindkét fél ismeri egymás álláspontját. [...] Zsigmond elvtárs a beszélgetés közben utalt a Szeged környéki szerbek kihallgatására, melyről nekik hivatalosan nem volt tudomásuk, de vannak bizonyos híreik visszaélésekről. Miután túlságosan belemelegedett a kérdésbe, Benke [Valéria] elvtársnő kérte, hogy ilyen kérdésekben keressék meg a Külügyminisztériumot, mert »nyilván« tévedésből vetette fel itt e kérdést. Zsigmond elvtárs végezetül megemlítette, hogy tud a KV-határozatnak Jugoszláviára vonatkozó részéről, de nem ismeri részleteiben. Tanácsoltuk, hogy a

Külgügyminisztériumon keresztül szerezze meg. Mindenáron olyan irányba terelte a kérését, hogy szerette volna, ha azt Benke elvtársnő esetleg megszerezné számára. A megbeszélés hasznos volt, és szívélyes jóindulatú érdeklődés nyilvánult meg Farkas elvtárs részéről.¹

Az Újvidéki Rádióban Vlah János beszámolt a zombori Petőfi Sándor Kultúregyesület tízéves jubileumáról: „Ebből az alkalomból az egyesület december 3-án és 4-én ünnepeket rendezett, és pedig 4-én ünnepi akadémiát tartott az egyesület nagytermében. Megjelent Hinić Petar, a járási Népbizottság elnöke, továbbá a városi Népbizottság elnöke, a kommunisták járási szervezetének kiküldötte és sok más közéleti személyiség, azonkívül a helybeli szerb és horvát kultúregyesületek képviselői, a pančevói magyar kultúregyesület kiküldötte és más vendégek. Az *Internacionálé* eléneklése után Kószó József, az egyesület elnöke nyitotta meg az ünnepeket, majd átadta a szót Hengen Mátyásnak, aki felolvasta az elfoglaltsága miatt távollevő Herceg János visszapillantását az egyesület tízévi munkájára. Az üdvözlő szavak elhangzása után az egyesület nevében Kószó József elismerő okleveleket osztott ki a legérdemesebb tagoknak. Az ünnepi akadémia művészi műsorral egészült ki. Ugyanaznap este hangversennyel folytatták az ünnepeket, melyen részt vett az egyesület dalárdája, zenekara, pionír táncsoportja és a szólóénekesek. A jubileum keretében valamennyi szakosztály bemutatta munkáját. Népegyetemi előadást december elsején tartottak, Fernbah Edit tanárnő beszélt a vajdasági irodalomról. December harmadikán a műkedvelő csoport színre hozta a városi színházban Móricz Zsigmond *Csikós* című énekes népszínművét. A sakkalosztály a szerb olvasókörrrel, a horvát kultúregyesülettel és a vasutasok kultúregyesületével mérte össze erejét, mégpedig sikerrel. Az egyesület tekecsapata tizenegy helybeli csapattal mérkőzött meg. Az évforduló rendezvényeinek színvonala az elmúlt

tíz esztendő sikereit még jobban kidomborította, és hozzájárult a zombori közvélemény meggyőződéséhez, hogy a Petőfi Sándor Kultúregyesület a jövőben még eredményesebb munkát fejt ki a szocialista kultúra fejlesztésében.”

Szabadkán Munk Artúr-émlékestet szerveztek.²

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00796-1956. –2. ÚR, 1955. december 10.

1955. december 9.

A magyar Külgügyminisztérium szóbeli jegyzékben értesítette a budapesti jugoszláv követséget, hogy a két ország közötti gazdasági és pénzügyi kérdések tisztázása érdekében elfogadja Soldatic követ javaslatát, vagyis „egyetért a tárgyalások továbbfolytatásával és azzal, hogy a két ország kormányának delegációi a megegyezés érdekében nyilvánosságra nem hozandó előzetes megbeszéléseket folytassanak le, és csak azok eredményes befejezése után közöljük nyilvánosan a tárgyalások kezdetét. A magyar kormány az előzetes megbeszélés megkezdésének időpontjául december hó 15-ét javasolja, s egyetért azzal, hogy a megbeszélés helye Belgrád legyen.”¹

Az Újvidéki Rádió tudósítója beszámolt arról, hogy „A martonosi József Attila nyolcosztályos iskolában a napokban elemezték a diákok ez évi tanulmányi eredményeit. A tantestület megállapította, hogy az iskola 393 tanulója közül 199 diák kapott intőt, ami arról tanúskodik, hogy az eredmény az első negyedévben igen gyenge. A tantestület megállapította, hogy ennek oka a rendszertelen iskolátogatásban rejlik. Eddig 52 szülőt büntettek meg azért, mert nem küldik gyermekeiket rendszeresen iskolába. Az ilyen helyzet megköveteli, hogy ezzel a kérdéssel ne csak a tantestület, hanem a helyi néphatóság is foglalkozzék”.

1. MOL XIX-J-1-j-4a-009764-3-1955.

1955. december 10.

Újvidéken megkezdődött az iskoláskor előtti gyermekek intézményeinek háború utáni tízéves fennállása alkalmából szervezett kétnapos ünnepi akadémia, amelyen Milena Kuljančić, a Közművelődési Tanács felügyelője közölte: Vajdaságban az iskoláskor előtti nevelés a gyermekek 13,4%-át öleli fel, ami a legmagasabb arány Jugoszláviában. A háború előtti állapotokhoz képest a növekedés különösen a nemzeti kisebbségek esetében magas, a magyaroknál 216%-os.¹

Az újvidéki Ifjúsági Tribünön Vukovics Géza előadást tartott Mozartról.²

1. ÚR, 1955. december 10. – 2. „Holnap este...”. MSz, 1955. december 9. 7.

1955. december 11.

Neubauer János az Újvidéki Rádió *Falumúso*-rában így számolt be a sziváci magyar kultúregyesület közgyűléséről: „12 óra körül járt az idő, amikor a sziváci vasútállomáson leszálltam a vonatról. Az első szembejövőtől a magyar kultúregyesület helyisége iránt érdeklődtem. Az ismeretlen szerb fiatalember meglepődve pillantott rám. Magyar kultúregyesület? [...] Valahol a falu szélén újabb kérdezősködés után viharvert, szélmosta táblán kibetűztem: Kossuth Lajos Magyar Kultúregyesület. [...] Az egyesület titkára azzal kezdte, hogy ez alkalommal nem akar foglalkozni az eredményekkel – hanem inkább a hibákkal, mulasztásokkal, hogy így alapot kapjanak a vitára a jövőbeni munka meghatározását illetően. És azután dörgedelmes és éles szavak hangzottak el a vezetőség számlájára. [...] Ha a beszámoló derekán érkezem, bizonyára azt gondolom, hogy ez az ember nem tartozik a vezetőséghez. [...] Az eredmény: a jelölő bizottság a régi vezetőség felét nem javasolta, és az általa előterjesztett listát a közgyűlés elfogadta. Natya Gábor tanító, aki néhány hónappal ezelőtt került Szivácra, és akit a közgyűlés az egyesület új tit-

kárává választott. [...] Vajon elég lesz-e ez ahhoz, hogy az egyesület betöltse azt a szerepet, amit a sziváci körülmények megkövetelnek tőle? Közlelőbb hozza-e az ilyen munka a falu magyarságát és a szláv ajkú lakosságot! Lerombolják-e ezen az úton a múlt hibáiból keletkezett mesterséges válaszfalat? [...] A magyar ifjúság, lám, táncolni a szerb egyesületbe jár. Ők már érzik, hogy a különválás akadály, a múlt sötét maradványa. Miért nem gondolnak a sziváciak az erők egyesítésére? Erről beszélgettem a Kommunisták Szövetsége helyi szervezetének titkárával és a Községi Kultúr- és Közoktatásügyi Tanács elnökével. – Mi is gondoltunk arra, csak hogy nem érkezett még el az ideje. Meg aztán nincs is kellő helyiség a községben – válaszolták. Az utóbbi érv elfogadható, az előbbi azonban kevésbé. A szocialista kultúra kibontakozását, a falu népe közötti kapcsolatokat, a testvériség–egység megszilárdítását, a válaszfalak végleges lerombolását nem lehet halogatni, várakozó állásponttal megvalósítani.”

Sinkó Ervin Herceg Jánosnak: „Kedves Herceg elvtárs, szíves levelére válaszolva közlöm, hogy nemsokára küldeni fogok szépirodalmat is – dolgozom egy regényen, melynek színtere itt van nálunk a háború előtti és a háborús években.¹ Azonkívül pillanatnyilag lehetne részleteket hozni az *Aron szerelméből*, mely magyar eredetiben nem jelent meg.² S verseket, ha érdeklí a *Hidat*.³ Mellékelten küldött kéziratot talán még be lehetne iktatni az Öntől eredő közös cím alatt megjelenő bevezető cikkbe a *Hid* legközelebbi számában. A zagrebi *Globus* ankétja alkalmából írtam. Szívélyesen üdvözlí Sinkó Ervin.”⁴

1. A Sinkó-hagyatékban „A barátság, mely bennünket...” kezdetű, 63 gépelt lap terjedelmű kézirat, amely *Regénytörödékek* címmel először a *Hid* Sinkó-émlékszámban jelent meg. *Hid*, 1967. 4. sz. 285–320.; Bosnyák István szerk.: *Aron szerelme II. Torzó*. Újvidék, 1989, Forum, 279–335. – 2. Horvát fordításban 1951-ben jelent meg. Korábban a *Hid* már közölt belőle részletet. (1955. 5–6. sz. 722–728.) teljes közlésére 1961-ben került

sor (*Híd*, 1961. 1. sz. 8–22., 2. 106–120., 3. sz. 223–237., 4. sz. 329–341., 5. sz. 398–414.) – 3. *Versek* címmel megjelent hat vers a *Híd* 1956. 1. sz. 36–40. lapján (*Hegyetlen piros sebekkel; Jó szomorú órák; Hónapos szobák; Újra egy napnyi élet; Tudod milyen; Boldogság szentjogától*), és három vers a 2. sz. 97–99. oldalán (*Mélységek fölött; Vándorbotom meg-megtorpan; Ne higgy, csak meséknek*). – 4. Sinkó Ervin levelezése II., 53. 68–69.

1955. december 13.

Az Újvidéki Rádió tudósításából: „Gakovo [Gádor] község a Zombori járás legrendezetlenebb falva. Bizonyítják ezt az eltakarítatlan romok, elhanyagolt és düledező házak, járda nélküli utcák. A kocsúton a nagy sár miatt lehetetlen a közlekedés, s ezért az igák és a helyi birtok traktorai a járdán hajtanak. 1950-ig a Görögországból menekült égei macedónok lakták a községet, mint a helybeli termelősövetkezet tagjai. Az akkori helyi néphatóság keveset törődött a faluval. A telepések eltávozása után mezőgazdasági birtok létesült, és a lakosság túlnyomó részét a birtok dolgozói képezték. [...] Most a kommunák megalakításával azonban Gakovo Rastinával egyesült, és így itt is megalakult a Községi Népbizottság. A járás e legfiatalabb Községi Népbizottsága nehéz helyzetben van, mert tízévi mulasztással kell megbirkóznia. A lakóházak gondozására a Községi Népbizottság megalakította a lakásközösséget. [...] elhatározta, hogy azokat az épületeket, amelyekben kisebb javításokat kell végezni, eladja. Így a Népbizottság több mint két és fél millió dináros jövedelemre tett szert, s ebből az összegből egymillió dinárt az utcák kivilágítására, a többit pedig a járdák, átjárók, vízlevezető csatornák építésére, valamint utcák fásítására és fűvesek létesítésére fordítja. [...] Tervbe vették, hogy tavaszra távvezetékét építenek Stanišić [Őrszállás], Gakovo és Ridica [Regőce] között, s ugyanakkor sor kerül a Gakovo és Rastina közötti kövesút kiépítésére is. Nemrég megalakult a helyi egészségügyi állomás is, s így Gakovo fokozatosan ismét rendezett falu lesz.”

A zombori Petőfi Sándor Művelődési Egyesület 59 szereplővel, Németh Rudolf vendégszereplésével bemutatta Szigligeti – Móricz Zsigmond *Csikós* című zenés népszínművét.

1955. december 14.

Magyarországot (15 más, részben népi demokratikus országgal együtt) fölverték az Egyesült Nemzetek Szervezete tagállamai közé.¹

1. MTK82.; MJK 1956, 127.; A forradalom előzményei 1987, 183.; *Iz naše prošlosti I.* Budimpešta, 1979, 141.

1955. december 15.

Belgrádban újra kezdődtek, majd januárban folytatódtak az > **1955. szeptember 23-án** megszakadt magyar–jugoszláv gazdasági tárgyalások, de eredmény ezúttal sem született.

A jugoszláv hatóságok határozatot hoztak a belgrádi József Attila magyar kulturális egyesület helyiségeinek bezárásáról. A belgrádi magyar követség jelentése szerint „az egyesület ellen lakbértartozás, továbbá engedély nélküli büffertartás miatt hoztak olyan határozatot, hogy helyiségeit el kell venni. Ezt megelőzően az UDB [Uprava državne bezbednosti/Állambiztonsági Igazgatóság] belgrádi szervei több magyar diákot az egyesület tagjai közül megfigyelés alá helyeztek, kihallgattak. Minden valószínűség szerint az egyesület felszámolását az idézte elő, hogy a tagság érdeklődése a velünk való kapcsolat létrejötte után, nagymértékben kifejezésre jutott hazánk iránt.”¹ > **1956. január 17.**

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.; Kurimszky Sándor belgrádi magyar követ 1956. február 1-ji jelentése: MOL XIX-J-1-j-16b-002109-1956.

1955. december 16.

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy „Budapestén tegnap befejeződött a Duna-bizottság 13. rendes ülészése, amelyen kidolgozták a jövő évi munkatervet és költségvetést. Az ülésen jó-

váahagyták Ilija Topalovski jugoszláv delegátus javaslatát, hogy a munkatervben irányozzák elő a Duna-bizottság együttműködését a hasonló jellegű nemzetközi szervezetekkel. Elhatározták, hogy a 14. ülésén napirendre tűzik a Duna-bizottság egyik legjelentősebb kérdését: a Duna-szabályozás nagy munkálatainak általános tervét. A bizottság következő ülésén 1956. június 7-én kezdik Budapesten.”

A szabadkai Népszínház bemutatta Arthur Miller *A salemi boszorkányok* [The Crucible, 1953] című drámáját. Fordító Hubay Miklós. Rendezte Varga István, a segédrendező Szilágyi László volt. A díszletet Petrik Pál, a jelmezeket Stana Jatic tervezte. Fellépett: Czehe Gusztáv (Parris tiszteletes), Juhász Anna (Tituba), Szabó Cseh Mária (Abigail Williams), Rácz Szabó Piroška (Susanna Walcott), D. Raczkó Ilus (Ann Putnam), Vujkov Géza (Putnam), D. Tóth Éva (Mercy Lewis), Heck Paula (Mary Warren), Pataki László (Proctor), Donath Amália (Rebecca), Szabó István (Giles Corey), Fejes György (Hale tiszteletes), Bocskovics Rózsi (Proctorné), Verseyi József (Hawthorne bíró). A 9 előadásnak összesen 2238 nézője volt.¹

1. Krónikás [Lévay Endre]: Színházi krónika. *7 Nap*, 1955. december. 25. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1955. december 16.

Zágrábban megkezdődött a III. Jugoszláv Amatőrfilm-fesztivál. Részt vett rajta Begovics Imre is *Az ifjú termelők* című filmjével, amely a palánkai pionírműhelyről szól.¹

1. ÚR, 1955. december 16.

1955. december 17.

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy „A moholi vegyes kultúregyesület holnap tartja rendes évi közgyűlését. A szerb és a magyar egyesület egybeolvadása után ez lesz a harmadik, és egyben a legtermékenyebb közgyűlés, amelyen

szép munkaeredményekről számolnak be. A színjátszók, a tánc- és énekcsoportok, és a zenealosztályok egyaránt jól dolgoztak az elmúlt évben. Nemrégén egy zenetanfolyamot is szervezett az egyesület, amelynek 40 fiatal hallgatója van”.

1955. december 18.

Neubauer János doroszlói riportja az Újvidéki Rádió *Falumi* sorában: „Diósi János a Doroszlói Népbizottság elnöke. Magyarázta az elnök néptárs, hogy milyen nehézségek keletkeztek abból, hogy a kataszteri hivatal Hódságon van és nem Doroslovón. [...] Mikor aztán kifogyott a szóból, ismét csak megkérdeztem: Milyen nehézséggel küzdenek még? – A pótdóval! – vágta rá habozás nélkül. [...] A választók egyik gyűlésén a Népbizottság javasolta a tizszázalékos pótdó bevezetését. Úgy terveztük, hogy az ily módon kapott eszközökből megjavíttatjuk a járdákat, ezenkívül az iskolák is tatarozásra szorulnak. És volna még egyéb munka is. A választók azonban leszavazták, elutasították az indítványt. – Tudtommal Doroslovo nem tartozik, hogy úgy mondjam, a szegény községek közé. Vagy valamilyen komoly elemi csapás sújtotta a vetéseket? – Dehogy, az esztendő is olyan volt, mint másutt is. [...] Kétségtelen, hogy Vajdaságban a Doroslovótól gazdaságilag gyengébb falvak is megszavazták a pótdót. [...] Hogy ennek mi az oka? A nép nem akarta és pont – mondaná a tájékozatlan szemlélő. Én azt mondanám, hogy nem egészen így van. [...] Doroslovón van még egy probléma, ami túlnövi a Népbizottság illetékességét. [...] egykor 800 tagja volt a szövetkezetnek, ma 70 és 80 között ingadozik a számuk. A szövetkezet gazdasága 8, számmal és betűvel nyolc holdon terül el. Egy kereskedés és egy kocsmá tartozik még hozzá. A községben az idén alakították meg a fedezettő állomást. Ez azonban nem a szövetkezethez, hanem a Községi Népbizottsághoz tartozik. [...] Gondoltam, jó volna egy szövetkezeti taggal is elbeszélgetni erről a kérdéstről. Közöltem

is ez irányú óhajomat az elnök néptárrsal, aki azonban leintett: – Hiába is fárad, mert senkit se talál ilyenkor odahaza. Kint vannak a mezőn. Nem elégedtem meg ezzel, hanem kiálltam a Népbizottság kapujába, és szerencsém volt. A községháza irányában, az út közepén, egy kocsi poroszkált felém. Emberen, jószágon látszott a kimerültség. A kocsioldalban vaseke, borona. [...] Diósi Márton hétholdas gazda elmondta, hogy a három hold kenyérgabonát, meg a háromnegyed hold árpát elvetette. Most a tavaszi vetésre készíti elő földjét. Nehéz, sáros a föld, nem igen bírják a lovak. Pedig jól abrakolja őket. A termés fele rájuk megy, mondja, és sóhajt: Hej, ha traktor volna! Diósi Márton persze nem úgy képzei, hogy az ő fészereiben álljon a traktor, hanem a szövetkezet gazdasági udvarán. Kiderült azonban, hogy jelenleg ő maga sem tagja a szövetkezetnek. [...] Két héttel ezelőtt megtartották a földműves-szövetkezet rendkívüli közgyűlését. Az ez alkalommal megválasztott vezetőség új, egészséges alapokra akarja fektetni a munkát. Mindenekelőtt gépeket, traktorokat akarnak beszerezni. [...] Hiszem, hogy ezt sikerül is megvalósítani, azonban... Igen: van még egy kérdés. Ez pedig a politikai tevékenység, a lakosokkal folytatott politikai munka. Mert ha a szocialista szövetség politikailag előkészíti a falu népét azokra a feladatokra és akciókra, amelyek a fejlődést szolgálják, akkor majd arról számolhatunk be, hogy az utcák Doroslovón rendezettek, és talán arról is, hogy a lakosonkénti bruttó jövedelem nem 80 000 dinár, hanem jóval több. Doroslovo szorgalmas népe ezt meg is érdemelné.”

Az Újvidéki Rádió híradójában Debreczeni József így fakadt ki amiatt, hogy az erdélyi származású Fekete Lajos, az újvidéki *Reggeli Újság* egykori munkatársa a budapesti *Irodalmi Újságban* „vezéródát zeng Vörösmarty szelleméhez” a költő halálának centenáriuma alkalmából: „Bennünket már ritkán lepnek meg a Magyarországon

egymásután előbukkanó írókísértetek. Nem csodálkoztunk Szabó Lőrinc feltámadásán, tudomásul vettük Erdélyi Józsefet, nem csodálkoztunk még Illés Sándoron, ezen a vérszomjas dilettánszon, a zombori Kémelhárító egykori »lejbzsurnalisztáján« sem, amikor a Kossuthadón novellaírói minőségében hallottuk viszont. Pedig ötöle szemtől szembe volt alkalmunk undorodni a bácskai fasiszta pogromok gyászos napjaiban. De Fekete Lajos felmagasztalásán és ünnepi ódaírói karrierjén őszintén ámulunk.”

1955. december 19.

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy „A Kultúregyesületek Verbászi Járási Szövetségének vezetősége nemrég megtartott ülésén a Jovan Sterija Popović évforduló keretében az amatőr színházak és színjátszó csoportok szemléjének kérdéseit vitatta meg. A Verbászi járás területén 1956. március 25–28-ig tartják a járási szemlélt. A szerb nyelvű műsorokat és színdarabokat Srbobranban [Szenttamás], a magyart pedig Kúlán rendezik. A szemlélt megelőzően a járás területén minősítő szemléket is tartanak, és pedig Bačko Petrovo Selón [Péterréve] és Bačko Gradišten [Bácsföldvár]”.

1955. december 20.

Az Újvidéki Rádió közölte, hogy aznap Zora Krdžalić elnökletével megtartották a Tartományi Végrehajtó Tanács Közoktatásügyi és Kultúr-tanácsának ülését, amelyen „Különös gondot fordítottak azon kiadványok segélyezésére, amelyek Vajdaság népeinek nyelvén, vagyis a szerbhorvát nyelven kívül magyarul, románul és szlovák nyelven adnak ki különféle könyveket és nyomtatványokat”.

Sinkó Ervin Károlyi Mihálynénak: „Kedves és igen tisztelt asszonyom, mindenekelőtt hálásan köszönjük, hogy oly kedvesen megemlékezett rólunk a közelgő újév alkalmából – s engedje meg, hogy Mici nevében is, ez alkalommal én is

a legjobb, szívből jövő jókívánságaimat küldjem. Ami az Ön kéziratát illeti – szívesen elolvastam, de függetlenül a kézirat kvalitásától, előre meg kell mondanom, hogy nehezen szánja rá magát kiadó olyan kézirat fordításban való kiadására, mely eredeti nyelven nem lett még kinyomtatva. Most már itt van nálam mind a három csomag emlékirat – megkaptam a R. R.¹ levelet és a Rákosi-levélmásolatát is. Különösen ez utóbbi, a Bereinek [Berei Andor] írt levéllel együtt, engem személy szerint rendkívül érdekelt. Hogy a kiadó opportunusnak ítéli-e majd a Rajk-pörnek ilyen dokumentáris szélességben való tárgyalását – az persze attól függ, fogy miként fog a szomszédos Magyarországgal való viszonyunk alakulni. A leveleket máris átadtam Kálmánnak [Weiss Kálmán], aki ez alkalommal mondta nekem, hogy nagyon szép és nagyon érdekes fénykép anyagot kapott Öntől. (Egyelőre nem tanácsos Magyarországon bárkit is jugoszláv követségi emberekkel való érintkezésnek kitenni.) Az ügy egyébként nem sürgős: a képek csak akkor válnak aktuálissá, ha a végleges horvát szöveg már készen lesz, ettől pedig még messze vagyunk. Most került a könyv ahhoz a fordítóhoz, aki reméljük, jó fordítást tud majd készíteni. Mégégszer boldog új évet kívánva mindkettőnk nevében, melegen üdvözli tisztelő híve Sinkó Ervin.”²

1. Romain Rolland. – 2. Sinkó Ervin levelezése II., 54., 69–70. Eredetije a PI Archívumában: 704 f 91. ö.e. 34–35.

1955. december 21.

Az Újvidéki Rádió közölte, hogy Tito rendeletével nyolc vajdasági újságíró tüntettek ki Munka Érdemrenddel, köztük három magyart: Lukó Andrást, a *Magyar Szó* szerkesztőjét, Szabadka Sándort, az Újvidéki Rádió főszerkesztő-helyettesét és Szauer Lászlót, a *Magyar Szó* főszerkesztő-helyettesét.

1955. december 22.

Bata István magyar honvédelmi miniszter üdvözlő táviratot küldött a Jugoszláv Néphadsereg ünnepe alkalmából.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1955. december 23.

A *Polja* küldöttsége Zágrábban irodalmi estet tartott a Munkásotthon *Irodalmi Péntek* című rendezvényén. Látogatást tett Sinkó Ervinnél is.¹

1. Fehér Ferenc: *Egyazon ég alatt. Esszék és jegyzetek*. Újvidék, 1984, Forum Könyvkiadó, 70.

1955. december 25.

Neubauer János riportja az Újvidéki Rádió *Falumosor*ában (a „cigányok” megnevezést a szerkesztő a szögletes zárójelben lévő kifejezéssel helyettesítette): „Kezdem talán azzal a 30 valahány családdal, akik a földreform idején földhöz jutottak, de azon még egy kapavágást sem tettek. Vagy arról a néhány maximumos gazdáról, akik az idén két-három milliő dinárt vágtak zsebre? [...] A szóban forgó 30 család körülbelül 180-200 hold földet birtokol. De mivel – és most a futaki vezető emberek szavait idézem – cigányok [ezek nagy része olyan], akik azelőtt sem dolgoztak, hangszereikkel inkább beülnek a kocsmába, és várják a mulatni vágyó embereket. Ha a törvény megengedné, már rég túladtak volna a földeken, de így csak bérbé adják. A bérlők pedig egytől egyig maximumos gazdák. Ez volna azonban a kisebb baj. A kataszteri adóztatás alapján a földtulajdonos köteles adót fizetni. És itt a baj. Az agrár földet élvező futaki cigányok [egyes futakiak] ugyanis az adófizetést nem szokták meg, és 1946–1947 óta csak elvétve fizetnek. [...] A milliomosok? Azokat a kataszteri adórendszer, a különböző felvásárló vállalatok és – a földműves szövetkezet gyengesége szülte. A milliós jövedelem mellett, hála az adókulcsnak, évi adómegterhelésük nem több 80-100 000 dinárnál. És mivel elegendő számú fogattal, egyesek

traktorral is rendelkeznek, földeket bérelnek, ami adómentesen biztosítja a nyereséget. E két véglet között találjuk Futak dolgozó parasztjainak zömét, azokat, akik kellő mezőgazdasági felszerelés hiányában, támogatást várnak. Ez a szerep pedig a földműves-szövetkezetre hárul. [...] A futaki szövetkezet 20 millió dinár hitelt kapott egy kertivetemény-feldolgozó üzem létesítésére. Ezzel megoldódik a zavartalan terményfelvásárlás. A szövetkezet szegényes gépparkját úgy akarják kiegészíteni, hogy belső kölcsönt írnak ki. Úgy számítják, hogy a szövetkezet ez által megnyeri a falu dolgozó parasztjainak bizalmát. A milliomosok finoman, gúnyosan mosolyognak. De egy szót sem szólnak. Ők a szövetkezet nélkül is nagyszerűen boldogulnak. Hát a cigányok [kocsmalátogatók]? Mi lesz velük? Hiszem, hogy sokat fáradoztak velük, mégis, az adminisztratív rendszabály helyett még egyszer és ismételten politikai nevelőmunkával kezdeném.”

Sinkó Ervin Herceg Jánosnak: „Kedves Herceg elvtárs, boldog új évet, bort, bűzát békességet – és jó munkát kívánok. Mellékelten küldök egy marék verset – úgy válogattam össze őket, hogy egymást segítsék 1935-ből van az első kettő s 1950-ből az utolsó ebben a sorozatban > **1955. december 11.** Amint látja, igyekszem – s igyekezni fogok –, hogy a *Híd* minden számában jelen legyek. Szívélyes, meleg üdvözléssel, Sinkó Ervin.”¹

1. Sinkó Ervin levelezése II., 55., 70.

1955. december 27.

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy „A Népi Ifjúság tartományi vezetőségének mai plénuma megvizsgálta az ifjúság körében végzendő eszmei-politikai munka problémáit. [...] Az ifjúságra tőle idegen felfogások is hatást gyakorolnak. [...] az ifjúság körében a különféle jelenségek iránt különböző az érdeklődés is, s ezt az érdeklődést megfelelő módon ki kell elégíteni. Így majd ezek az időleges hatások is eredményte-

lenek maradnak. Ehhez már meglehetősen sok munkaformánk van a kruzsoktól a klubokig, a különféle ifjúsági katedrákig és tribünökig. Csak ezeknek a formáknak megfelelő tartalmat kell adni, és munkájukat az ifjúság érdeklődéséhez kell szabni.”

Faragó László levele Sinkó Ervinnek, miután a *Híd* szerkesztősége nem fogadta el közlésre a *Bábjáték Marseille-ben* című regényét: „Véleményük regényemről döntően fontos volt és eszem ágában sincs idézni a francia lapok véleményét, amely a katolikusoktól a kommunistákig rendkívül kedvező volt. Számomra azonban nem azoknak a véleménye számít, akik professzionatus kritikusok, hanem például az *Optimisták* írójaé. Teljesen egyetértek Önnel abban például, hogy figuráimat meg kellett volna csinálnom. [...] Francia nyelven azt írok, amit tudok és nem azt, amit akarok. [...] De hát mit csináljak, ha a faszizmus, majd a sztalinizmus megakadályozta, hogy magyar író legyek és az Önök közössége is visszautasít. Valahogyan mégiscsak el kell mondanom azt, ami kikíváncozik belőlem. [...] Elég fájdalmas ez számomra és a legelismerőbb francia kritika sem tudja elaltatni bennem keserűségemet, és egy bizonyos fajta honvágyamat. Ne gondolja, hogy nagyzási mániába estem és, hogy azt képzelem, magyar nyelven nagy író lennék. Nem, de jobb író lennék magyarul, mint franciául, ebben bizonyos vagyok.”¹

1. Sinkó Ervin levelezése II., 56., 70–71.

1955. december 29.

Megjelent a *Híd* november–decemberi kettős száma. Ettől kezdve az impresszumban kiadóként nem a Vajdasági Magyar Kultúrtaács, hanem a Magyar Szó Lapkiadó Vállalat szerepel, az addigi Majtényi Mihály helyett pedig szerkesztőbizottság szerkeszti. A felelős szerkesztő Herceg János, akinek zombori laccíme van feltüntetve a szerkesztőség címeiként. A számhoz befizetési csekket is mellékeltek a következő felhívással:

„Kedves Olvasónk! Ezzel a számmal folyóiratunk fejlődésének egy új szakaszához érkezett. Szépirodalmi munkákon kívül dolgozó népünk életének minden fontos megnyilatkozását szeretnénk figyelemmel kísérni. A *Híd* nemcsak a vajdasági magyar íróké, de elsősorban az olvasóké, mert nélkülük elsorvadna a magyar szellemi élet. Az olvasó támogatását kérjük tehát, fokozottabb figyelmet, szeretetteljes pártfogást, mert csak ez teszi indokolttá folyóiratunk fennmaradását. A *Híd* kiadását a Magyar Szó Lapkiadó Vállalat vette át, s ezzel biztosítottuk a folyóirat pontos megjelenését. Kedves Olvasónk! Újítsa meg előfizetését! Szerezzen barátokat és új olvasókat a *Hídnak*! A mellékelt csekklapon fizessen elő a *Híd*ra! Fejezze ki ezzel érdeklődését irodalmi és szellemi mozgalmunk iránt. Szíves támogatására számítva köszönti a *Híd* munkaközössége”. Tartalom: Sinkó Ervin: *Gondolatok az irodalomról. Irodalmi problémák és írói problémák*; Majtényi Mihály: *A remények batárján* (Novella); *Zákány Antal versei*; Major Nándor: *Várakozás* (Elbeszélés); Debreczeni József: *Két vers*; Laták István: *Közös épületben* (Novella); Gál László: *Öreg csónak a parton* (Vers); Fehér Ferenc: *A falkán kívül* (Vers); Miroslav Krleža: *Ezeregy halál* (Novella. Ford. D. S. J.); Erskine Caldwell: *A világ Ábel apó ellen* (Novella); Branko V. Radičević: *Tizenkettőkor jön hozzám* (Vers); Jovan Hristić: *Az utcáról* (Vers); Miodrag Pavlović: *Csont* (Vers); Fejtő Ferenc: *Berzsenyi Dániel*; Kossa János [Kek Zsigmond]: *A százéves Fűszálak* (Megemlékezés Walt Whitmanról); Walt Whitman: *Egy elbukott európai forradalmárhoz*; *Lincoln halálára* (Versek); G. Dr. Czimmer Anna: *Homokba írott név* (Gruby Dávid); Kvizimodo Braun István: *Munk Artúr*; Bori Imre: *Regény a forradalom optimizmusáról* (Sinkó Ervin); Herceg János: *Sulhóf József*, Varázsvessző; Tomán László: *Egy költő regénye* (Branko V. Radičević) – *A titokzatos Kafka* (Günther Anders: Kafka, pro és kontra) – *A francia irodalom új neve* (François Sagan); Lévy Andre: *A költő álma* (Urbán János); Her-

ceg János: *Érzelmes sorok Konjović Milan festői változatairól*; Dér Zoltán: *Négy vajdasági festőművész őszi tárlata* (Mihajlo Dejanović, Petrik Pál, Sáfrány Imre, Vinkler Imre); Kalapis Zoltán: *Számadás a jubiláris év filmterméséről*; (L): *Lapszemle* (Republika, Književnost, Naša stvarnost, Polja, Delo). Képek: Milan Konjović.

Az Újvidéki Rádió *Gyermekrádiója* heti híradójában a kistudósítók sokaságának leveleit közölte a Vajdaság szinte minden magyarlakta településéből. Közülük a legszorgalmasabbakat az iskolaév végén vendégül látták a szerkesztőségben, év közben pedig többször „riporterekké” nevezték ki. Az év utolsó műsorában felavatottaknak névsora: Fülöp Nándor (Nagybecskerek), Stark Eleonóra (Apatin), Oravec János (Doroszló), Pulai János (Szenttamás), Stécenbah Rolfi (Verbász).

Az újvidéki Ifjúsági Tribünön Lányi István *Hogyan kell nézni a filmet* címmel tartott előadást.¹

1. „A Novi Sad-i Ifjúsági Tribün...” MSz, 1955. december 24. 7.

1955. december 31.

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy „A Tankönyvbizottság, amely Vajdaság Autonóm Tartomány Közoktatási Tanácsának segédszerveként működik, a napokban Novi Sadon [Újvidék] megtartotta első ülését. A bizottság feladata irányítani tartományunkban a magyar, román, szlovák és ruszin tankönyvek kiadását. Az első ülésen a bizottság Jánosi Gábort elnökévé, Szarvas Jánost pedig titkárává választotta.”

Sinkó Ervin Fehér Ferencnek: „Kedves Fehér elvtárs, boldog új évet kívánok s kérem, közölje Florikával [Ştefan, Florica] is: Krleža visszaérkezett Beográdból [Belgrád], s közölte velem, hogy a maguk felvételét az írószövetségbe elintézte. Ács Károlynak azonban semmiféle kérvényét ott nem találták meg, tehát legyen szíves öt

értesíteni, hogy sürgősen küldje el a kérvényét, s a kérvényhez mellékelt levélben hivatkozzék Krležára s én rám. Krleža már közölte velük, hogy ajánlja Ácsot, formai okokból legyen ott azonban második név is, mint ajánló.”¹

1. Sinkó Ervin levelezése II., 57., 71.; Fehér Ferenc: *Egyazon ég alatt*. Esszék és jegyzetek. Újvidék, 1984, Forum Könyvkiadó, 71.

1955. december

A *Polja* című újvidéki szerb folyóirat 5–6. számában ismertette Fehér Ferenc életrajzát, és közölte néhány versét Todor Manojlović meg Aleksandar Tišma fordításában.¹

1. (L): Lapszemle. *Híd*, 1955. 11–12, 960.

1955.

**Az év folyamán megjelent könyvek¹
Vajdasági magyar szerzők magyarul:**

Herceg János: *Anna búcsúja* (Regény. Testvériség–egység); Majtényi Mihály: *Bige Jóska házassága* (Testvériség–egység); Sinkó Ervin: *Optimisták* (Történelmi regény 1918–19-ből. II. Testvériség–egység); Sulhóf József: *Varázsvessző* (Regény. Testvériség–egység); Urbán János: *Álmok a Tiszánál* (Versek. Szabadkai Irodalmi Kör).

Vajdasági magyar szerzők fordításban:

Debreczeni József: *Neverovatno leto* (Hihetetlen nyár. Ford. Eugen Ormay. Cetinje, Narodna knjiga, 183. 21 × 15 cm, 2500 példány); Herceg János: *Anin oproštaj* (Anna búcsúja. Ford. Eugen Ormay. Novi Sad, Bratstvo–jedinstvo, 271. 20 × 14 cm, 4000 példány); Sinkó Ervin: *Roman jednog romana* (Egy regény regénye. Zagreb, Zora).²

Délszláv szerzők magyar fordításban:³

A sárkány meg a királyfi. Délszláv népmesék (Jugoslovenske narodne pripovetke. Ford. Csuka Zoltán. Budapest, Ifjúsági Kiadó, 62. 15 000 példány); Ivan Cankar: *Jernej szolgalegény igazsága* (Hlapec Jernej in njegova pravica); *A szegénysoron* (Na klancu. Ford. Pável Ágoston. Budapest, Új Magyar Kiadó, 258. 8000 példány); Branko Ćopić: *Kispajtások a Kilimandzsárón* (Put na Kilimandžaro. Ford. Gál László. Újvidék, Testvériség–egység, 110. 5000 példány); Arsen Diklić: *Eső* (Kiša. Ford. Hornyik János. Ifjúsági regény. Újvidék, Testvériség–egység, 101. 2500 példány); Josip Barković: *Pećo pionírosztaga és Danko Oblak: Az ötágú csillag*. (Ford. Bodrits István. Novi Sad – Belgrád – Skopje – Ljubljana – Zágráb, Forum – Vuk Karadžić – Kocso Racin – Mladinska knjiga – Naša djeca. 2000 példány)⁴

Magyar szerzők délszláv fordításban:

Jókai Mór: *Zlatan čovek* (Az aranyember. Novi Sad, Bratstvo–jedinstvo); Molnár Ferenc: *Decata od Pavlovata ulica* (A Pál utcai fiúk. Skopje, Kultura); Molnár Ferenc: *Zeleni husar* (A zöld husár. Cetinje, Obod); *Očarljiva Ilonka* (Szép Ilonka. Narodne pripovetke. Maribor, Založba obzorja); *Zajček zvonček* (A nyuszi csengettyűje. Narodne pripovetke. Maribor, Založba obzorja); *Zekino zvonce* (A nyuszi csengettyűje. Beograd, Dečja knjiga); Zilahy Lajos: *Kad duša zamire* (A lélek kialszik. Rijeka, Otokar Keršovani); Zilahy Lajos: *Voda nešto nosi* (Valamit visz a víz. Sarajevo, Svjetlost).

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszaki kiadványok száma és átlagos példányszáma: 7 (86 000); *Dolgozók* (10 000), 7 *Nap* (16 500), *Híd* (1000), *Jó Pajtás* (18 000), *Iffúság* (4000), *Magyar Szó* (17 000; Kalapis⁵ 18 480, vasárnap 38 184, hétköznap 15 454), Mézeskalács (16 000).⁶

A Szerb Szocialista Köztársaság Hivatalos Lapja magyarul is megjelent.⁷

Szabadkán Mácsay István kiadásában és szerkesztésében megjelent a *Visszhang* című irodalmi, művészeti lap első száma.⁸

1. Juhász, 1973. – 2. Čurčić, Zeremski 1982. – 3. Kalapis, 1994, 181. 4. Stoković, 1975. – 5. Kalapis 1994, 181. – 6. Stoković 1975. – 7. Kalapis 1994, 94. – 8. *Književnosti narodnosti Vojvodine 1945–1972. Kulturno-prosvetna zajednica Vojvodine.* Novi Sad, 1973, Biblioteka Matice srpske, 141.